

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
TEFSİR ANA BİLİM DALI**

**KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDE
FITRÎ, DÎNÎ VE AHLÂKÎ BİR OLGU OLARAK
ÖRTÜNME**

-YÜKSEK LİSANS TEZİ-

**DANIŞMAN
PROF. DR. İDRİS ŞENGÜL**

**HAZIRLAYAN
NESİBE DEMİRBAĞ**

ANKARA 2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	2
KISALTMALAR.....	5
ÖNSÖZ	6
GİRİŞ	8
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU	8
B. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	8
C. ARAŞTIRMANIN METODU	9
BİRİNCİ BÖLÜM	10
GENEL OLARAK ÖRTÜNME.....	10
I. “ÖRTÜNME” KAVRAMI ÜZERİNE	15
II. ÖZELDE KADININ ÖRTÜNMESİ	16
III. ÖRTÜNME KONUSUNDA ORTAYA ÇIKAN YAKLAŞIMLAR	19
A. GELENEKSEL YAKLAŞIM:.....	20
B. AYETLERİ ORTAMLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİREN YAKLAŞIM: 21	
İKİNCİ BÖLÜM	23
FİTRÎ, DÎNÎ VE AHLÂKÎ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME.....	23
I. FİTRÎ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME	23
II. DÎNÎ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME.....	25
A.YAHUDİLİKTE ÖRTÜNME.....	26
B. HRİSTİYANLIKTA ÖRTÜNME	28
C. İSLAMDA ÖRTÜNME	30
III. AHLÂKÎ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME	30
İlahî irade tarafından korunan son kutsal kitap Kur’ân-ı Kerim’i anlama noktasında, öncelikli hareket noktası, Kur’ân metni ve tarihsel bağlam içerisinde, ayetin söylediği veya söylemek istediği asıl mananın kavranması, âyetin ruhuna, özüne nüfûz edilmeye çalışılması ve günün şartlarına göre Kur’ân’ın ruhundan uzaklaşmadan genel ilkeler çıkarılmaya çalışılması olmalıdır. Âyet veya pasaj bütünlüğü içerisinde anlaşılmayan bazı ayetlerin manasının da, Kur’ân’da geçen başka âyetler ve pasajlar yardımıyla	

anlaşılmaya çalışılması gerekmektedir. Bununla birlikte Kur'ân'ı anlama noktasında en büyük yardımcı olan Sünnet'in ruhu özü, amaç ve hedefleri de gözardı edilmemelidir. Ayrıca konumuzla alakalı olarak, örtünme ile ilgili ayet ve hadislerin, klasik fıkıh doktrininde hangi ilke ve kurallar bağlamında ve hangi teorik çerçevede ele alındığı tespit edilmelidir. Klasik literatürde yer alan görüşlerin günümüz açısından değerlendirmesini yapabilmek için bütün bu noktaları geçmiş durum ve telakkîler açısından ele almak gerekmektedir. Ancak bu şekilde çağdaş anlayış ve telakkîler de dikkate alınarak konu ile ilgili bir yargıya varmak mümkün olabilecektir. Bu düşüncelerle örtünme konusunu Kur'ân, Sünnet ve Fıkıh kaynaklarında geçtiği şekliyle ele almanın faydalı olacağını düşündük..... 44

1. KUR'AN'DA ÖRTÜNME VE TEMEL SINIRLARI..... 45

Hayızdan nifastan kesilmiş, cinsellik beklentileri kalmamış, normal şartlarda kendisine izdivac teklifi yapılmaz olmuş, yaşları dolayısıyla herhangi bir iş yapamadığından dolayı yerinde oturup kalan (el-kavâid), çocuk doğuramayan, acûze kadınlar, gençlere nispetle daha az örtünebilecekler, yani bazı giysilerini çıkarabileceklerdir. Ancak bu kadınların normalde giymeleri gereken elbiselerini çıkarabilmeleri, zînetlerini herkesin yanında açmamak, özellikle süslenip bezenip, kendilerini teşhir etmemek şartına bağlanmıştır. 50

b. Bakışların İndirilmesi (Ġaddu'l-Basar) 50

c. Setr-İ Avret (Genel) 57

d. Zînet Ve Görülebilecek Zînet Alanı 58

e. Başörtüsü/Hımâr Ve Bağlayıcılığı 71

f. Dışörtüsü/Cilbab Ve Bağlayıcılığı 76

g. Yaşlı Kadınlara Özgü Bir Ruhsat 84

h. Hz. Peygamber'in Eşleri Ve Örtünme 86

1) "Sözün Yumuşak Eda ile Söylenmesi": 88

2) "Hicab/Perde Arkasından Konuşmak": 91

3) "Evlerden Dışarı Çıkmamak" Ve Kadının Toplumsal Hayatı 95

4) İsti'zan (İzin Almak)..... 102

5) Bu Hükümlerin Diğer Mü'minler Açısından Bağlayıcılığı: 105

2. SÜNNETTE GİYİM-KUŞAM VE ÖRTÜNME	107
a. Cahiliye Döneminde Örtünme.....	108
b. Rivayetlerde Adı Sık Geçen Giysiler.....	109
c. Giyim-Kuşamla İlgili Hadisler Hakkında Bir Değerlendirme	111
d. Hadislerde Giyim-Kuşam Âdâb ve Ahkâmı	112
1) Kadın Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri.....	113
2) Erkek Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri.....	114
3) Hem Erkek Hem Kadın İçin Geçerli Giyim-Kuşam Âdâb ve Ahkâmı	115
3. FIKIH LİTERATÜRÜNDE ÖRTÜNME/AVRET.....	119
a. Avret Kavramı Ve Dayandığı Esaslar.....	120
b. Erkeğin Avreti 121	
1) Erkeğin Erkeğe Karşı Avreti	121
2) Erkeğin Kadına Karşı Avreti.....	122
c. Kadının Avreti 123	
1) Kadının Kadına Karşı Avreti.....	123
a) Müslüman Kadınlara Göre:.....	123
b) Gayr-ı Müslim Kadınlara Göre:.....	124
2) Kadının Erkeğe Karşı Avreti	125
a) Mahremi Olan Erkeklerle Göre:.....	125
b) Yabancı Erkeklerle Göre:	126
d. Bakmak Açısından Avret	127
1) Erkeğin Kadına Bakması:	128
2) Kadının Erkeğe Bakması:	130
a) Erkeğin Avret Sayılan Yerlerine Bakmak:.....	130
b) Erkeğin Avret Sayılmayan Yerlerine Bakmak:	130
e. Dokunmak Açısından Avret Ve Musafaha.....	131
f. Çocukların Avreti.....	134
g. Câriyelerin Avreti.....	135
h. Namazda Setr-İ Avret.....	135
ı. Karı-Koca Arasında Setr-İ Avret.....	138
i. Yalnızken Setr-İ Avret.....	138
j. Zaruret Halinde Setr-İ Avret	139

k. Kadının Sesi Avret Midir?	140
BİBLİYOGRAFYA.....	143

KISALTMALAR

a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tefsir
Ans.	: Ansiklopedi
a.y.	: aynı yer
b.	: ibn
bkz.	: bakınız
c.	: cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.z.	: Hazreti
İSAV	: İslamî İlimler Araştırma Vakfı
İst.	: İstanbul
mad.	: Madde
Mat.	: Matbaa
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Neşr. : Neşriyat
r.a. : radiyâllahu anh
s. : sayfa
sy. : sayı
Sad. : Sadeleştiren
sav : sallâllahu aleyhi ve sellem
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Terc. : Tercüme
tsz. : tarihsiz
vb. : ve benzeri
ve dğr. : ve diğerleri
vd. : ve devamı
Yay. : Yayınları, Yayıncılık, Yayınevi

ÖNSÖZ

Günümüzde bilim adamları tarafından yapılan araştırmalar örtünme olgusunun insanlık tarihiyle beraber varolduğunu, giyim-kuşamın, insanların yaşadıkları tarihî, coğrafi, kültürel, vs. şartlara, imkanlara göre şekillendiğini ortaya koymaktadır. Nitekim farklı bölgelerde, farklı iklim şartlarında ve farklı kültürlerde yaşayan insanları, tek bir şekil, tek bir renk ve tek bir kıyafette birleştirmek eşyanın tabiatına aykırıdır. Kadîm kültürler ve medeniyetlerden beri varlığını sürdüren örtünme –özelde kadının örtünmesi- olgusunun, fitrî, dînî, ahlâkî boyutları ve bunlarla bağlantılı olarak tarihsel, toplumsal, felsefî temellerini ele alma amacını taşıdığımız tezimiz giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, araştırmanın konusu, önemi, amacı ve metodu üzerinde durduk.

Birinci bölümde, çalışmamızı temellendirebilmek için, tezimizin konusu olan “örtünme” kavramı üzerinde durulmuş, özelde kadının örtünmesi konusuna genel olarak bir giriş yapılmış ve örtünme konusunda ortaya çıkan yaklaşımlar ele alınmıştır.

İkinci bölüm üç ana başlık halinde ele alınmıştır:

“Fitrî Bir Olgu Olarak Örtünme” başlığı altında, “Acaba örtünme sadece İslam’ın özelliklerinden midir, yoksa İslam’dan önceki milletler arasında da örtünme var mıydı?” sorusuna cevap verilmeye çalışılmıştır.

“Dînî Bir Olgu Olarak Örtünme” başlığı altında, örtünmenin dînî temellerini ortaya koyabilmek amacıyla öncelikle, ilahî dinlerdeki örtünme geleneğinden bahsedilmiş, örtünmenin İslam Dini’ndeki temelleri hususuna giriş yapılmış, daha ayrıntılı olarak işlenmek üzere üçüncü bölüme bırakılmıştır.

“Ahlâkî Bir Olgu Olarak Örtünme” başlığı altında ise, insanlık tarihi kadar eski bir uygulama olan örtünmenin ahlâkî temelleri ortaya konulmaya çalışılmış; bu bağlamda ilk insan Hz. Adem ile Hz. Havva validemizin cennetteki tecrübeleri ayetler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde örtünmenin dînî temelleri ele alınmaya; Müslümanlar arasındaki örtünme pratiklerinin Kur’ân ve Sünnet’teki temelleri ve bu pratiklerin gelişmesindeki klasik literatürün ve modern dönemlerdeki çalışmaların rolü irdelenmeye, ele alınan konular bu doğrultuda bir kıyaslama yapılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Güncelliği hiç kaybolmayan, canlılığını hiç kaybetmeyen, sık sık medyatik platformlara taşınarak tartışılan “örtünme” konusunda, bugüne kadar söylenmemiş yeni bir şey söyleme gibi bir iddia taşımayan çalışmamızda, konunun fitrî, dînî ve ahlâkî temellerini derli toplu olarak, kaynaklarda geçtiği şekliyle ele almaya çalıştık.

Özellikle günümüzde bayanların giyim kuşamı ile ilgili olarak Kur’ân ve Sünnet kaynaklarında bir hükmün bulunmadığı, giyim kuşam kurallarının tamamen örflere göre düzenlendiği iddia edilmekte, örtünmek belli bir siyasi görüşün simgesi olarak görülmek istenmektedir. Böyle bir kaos içinde örtünmenin İslam dinindeki yerinin ne olduğunu, konunun nasslarda ne şekilde yer aldığını, bunlardan nasıl hükümler çıkarıldığını tamamen objektif kriterler dahilinde ele almaya, Kur’ân’ın özellikle bayanın giyim kuşamı ile ilgili olarak içerdiği detay sayılabilecek bilgilere çalışmamızda yer vermeye çalıştık.

Tezimizin hazırlanma sürecinde gerek konu seçiminde gerekse hazırlanma aşamasında kıymetli zamanlarını ayırarak her türlü yardım ve desteklerini

esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. İdris Şengül Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Nesibe DEMİRBAĞ

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırma konumuz, “Kur’ân perspektifinde fitrî, dînî ve ahlâkî bir olgu olarak örtünme”, İslam dininin öğretilerini tespitte temel kaynak olan Kur’ân’ın yanı sıra, onu insanlara tebliğ eden ve açıklayan Hz.Muhammed (sav)’in Sünnet’i doğrultusunda ele alınmış, ilk insan Hz.Adem ve Hz.Havva validemizin cennetteki ilk tecrübelerinden bu yana insanlık tarihinde varlığını sürdüren örtünme olgusu, fitrî, dînî ve ahlâkî yönleriyle incelenmeye, bu doğrultuda ilk başta Kur’ân ve Sünnet, ardından klasik literatür ve modern literatür imkanlarımız nispetinde taranmaya çalışılmıştır.

B. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Yaşadığımız ülke ölçeğinde, gündemden hiç düşmeyen, canlılığını koruyan tartışmalı bir konu olan “örtünme” olgusu, pek çok boyutu içermektedir. “Örtünme” konusunun, tezimizin konusu olan fitrî, dînî ve ahlâkî boyutlarının yanı sıra örfî, sosyal, siyasal, hatta estetik boyutu dahi bulunmakta ve bunların her biri günümüzde çeşitli platformlarda tartışma konusu olmaktadır. Bu ve benzeri

konular hakkında bir yargıda bulunmak sanıldığından daha problemlili ve karmaşıktır. Bir konuda yargıya varmak için öncelikle tarihsel tecrübenin anlamı ve değeri ele alınmalıdır. Konumuz açısından ifade etmek gerekirse, örtünmenin tarihsel tecrübedeki yerinin irdelenmesi, örtünmeyle ilgili ayet ve hadislerin klasik fıkıh doktrininde hangi ilke ve kurallar bağlamında ele alındığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu, konunun fitrî ve dînî boyutudur. Ancak mesele hakkında bir hükme varabilmek için bunlar da yeterli değildir. Klasik literatürde yer alan görüşlerin günümüz açısından da değerlendirmesini yapmak gerekecektir. Nitekim örtünme konusuyla ilgili olarak, ele alınan iffet kavramı farklı toplumlarda farklı içerik taşıyabilmektedir. Ancak bu kavramın da, geçmiş dönem ve modern dönem yorumlarında iyi bir kıyaslama yapılarak değerlendirilmesi ve bu doğrultuda Allah ve Rasûlü'nün muradlarının iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Bu da örtünmenin ahlâkî boyutuyla ilgilidir.

Zamanla kadını bir fitne unsuru göyerek, toplumdaki bütün olumsuzlukları onlara yıkan anlayış, örtünme konusunda da ifrata giderek, ilk dönemdeki bazı esneklikleri bile göz ardı etmiş, kadını toplum hayatından soyutlayarak evinin en ücra köşesine itmiştir. Giyim ve örtünme konusunda bazı uyarılarda bulunan Allah ve Rasûlü'nün muradlarının bu olmadığı gayet açık olmakla birlikte, konunun daha iyi anlaşılmasına bir katkı olması açısından örtünme olgusunu, özellikle Kur'ân perspektifinde fitrî, dînî ve ahlâkî boyutlarıyla ele almaya, objektif kriterler dahilinde değerlendirmeye çalıştık.

C. ARAŞTIRMANIN METODU

Çalışmamızda literatür tarama usûlü uygulanmış olup, araştırma esnasında klasik dönem ve modern dönemlerdeki eserlerde “örtünme” olgusu incelenmiş, gerekli yerlerde bunların bir kıyaslaması yapılarak konu irdelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızda, konunun temellendirilebilmesi için öncelikle, genel olarak “örtünme” konusundan bahsedilmiş, “örtünme” ile ilgili olarak kullanılan kelimelerin lügat ve ıstılah manaları incelenmiş, özelde kadının örtünmesinden bahsedilmiş ve bu konuda ortaya çıkan yaklaşımlar ele alınmıştır. Ardından asıl konumuz olan örtünmenin fitrî, dînî ve ahlâkî temelleri Kur'ân, Sünnet

doğrultusunda ele alınmış, örtünme olgusu tarihî, felsefî, aklî, tefsirî, kültürel olarak da incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÖRTÜNME

İnsanları kadın olsun, erkek olsun giyinmeye, örtünmeye zorlayan pek çok sebepler vardır. Örtünme veya yer, zaman ve şartlara göre giyinme, insan olmaktan kaynaklanan ve insanı tamamlayıcı bir ihtiyaçtır. İnsanın içinde yaşadığı tabiat şartları, iklimler, mevsimler, mensup olduğu milletin kültür değerleri, inanıp teslim olduğu dinin emirleri ve yasakları, hatta töre, örf ve adetleri, ahlak telakkileri, çalıştığı iş ve mesleğinin şartları, yaşları, cinsiyetleri, zevkleri ve ekonomik durumları, giyinmelerini, kuşanmalarını ve örtünme şekillerini etkilemekte ve biçimlendirmektedir. Öyle ki, yeryüzünde insanların örtünme şekillerine bakarak yaşadığı coğrafi muhitini, mensup olduğu milletini ve dinini kolayca anlamak mümkün olmaktadır.

Örtünme duygusu ya da ihtiyacı fitrîdir ve sosyal hayatta “çıplaklık” hissi yalnızca insana aittir. Çıplaklık öteden beri bütün toplumlarda arsızlık ve hayasızlık olarak görülür. Şayet zaruri bir hal yoksa bu durum, genellikle başkaları tarafından da hoş karşılanmaz, hatta kişi ilkelikle, gayr-ı medenilikle itham edilir.

Kur’an’da insan, fiziksel ve ruhsal yapısı itibarıyla mükemmel bir varlık olarak tanıtılır. İnsan, Allah Teâlâ’nın en seçkin yaratığıdır. Onu en güzel surette yaratmış¹, akıl gibi üstün yeteneklerle donatmıştır. Yer ve gökleri ve bunlarda olan her şeyi ona hizmet için var etmiş ve sayılamayacak kadar nimetler vermiştir.

¹ 95.Tîn, 4: “Muhakkak ki, biz insanı en güzel sûrette yarattık...”

Allah Teâlâ, insana yeryüzünde kendi adına hükümlerini icra etme ve yürütme yetkisi vermiş, başka bir ifade ile onu yeryüzünün halifesi yapmıştır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de: “(Ey İnsanlar!) Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur...”² buyurulmuştur. Diğer taraftan meleklerle ona secde etmelerini emretmiş, böylece onun şanını yüceltmıştır.

İnsanoğlunun üstünlüğü Kur'ân-ı Kerim'in pek çok yerinde hatırlatılmıştır: “Andolsun ki biz insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Karada ve denizde taşıtlara yükledik ve temiz yiyeceklerden onları rızıklandırdık. Onları yaratıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”³

“Görmediniz mi ki Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin hizmetinize vermiş, gizli ve açık olarak nimetlerini üzerinize yaymıştır...”⁴

İnsan, yaratılmışların pek çoğundan üstün, Yaratıcı'nın yanında en değerli olanıdır. Allah insana kendi ruhundan ruh, niteliklerinden nitelik vermiş; o'nu, hilafete ve ilahî emanete layık görmüştür. Rabbinin yanında Âdemoğlunun ayrıcalıklı bir yeri, diğer varlıklardan üstün meziyetleri ve kendi nev'i şahsına münhasır duyguları vardır. Akıl, tefekkür, beyan, iman, ahlâk, hukuka saygı, haya, çirkinliklerini örtme, süslenip bezenip güzel görünme gibi nitelik ve duygular, sadece insana aittir. Bu özellikleri sebebiyle, kötü ve çirkin olan şeylerden nefret etmek; güzel ve hoş olmayan şeylerin görünmesinden rahatsızlık duymak; hatta bunlara karşı tepkisini gizleyememek de, yalnız insana ait özelliklerdir.

Bu nedenle Allah, yeryüzündeki tüm nimet ve zînetlerin en üstünlerini, sırf insanlar, özellikle de inananlar için yarattığını, Kur'ân'da açıkça ifade etmiştir:

“De ki, Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı! De ki, onlar dünya hayatında mü'minler, kıyamet gününde ise yalnız mü'minler içindir. Bilen kimselere ayetleri işte böyle açıklıyoruz.”⁵

İsrafa dalmamak şartıyla, bunların en iyilerinden, hem de en üst düzeyde yararlanmak, her insanın hakkıdır:

“Ey Âdemoğulları! Mescide her gittiğinizde zînetinizi alınız; yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz. Allah israf edenleri sevmez.”⁶

² 35.Fâtır, 39

³ 17.İsra, 70

⁴ 31.Lokman, 20

⁵ 7.A'râf, 32

Hilafete layık görülen ve büyük bir iltifata mazhar kılınan insana iyi veya kötü, iki tarafa da eşit olarak yönelebilecek istidat verilmiştir.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de insanın yaratılışını anlatmış, İblîs'in dışında meleklerin ilk insan Hz. Adem'e secde ettiklerini bildirmiştir. İnsan ile İblîs arasındaki düşmanlığın başlangıcını, İblîs'in kendi kanısınca Hz. Adem'e secde etmeyişinin nedenini anlatmış; İblîs'in kendisinin ateşten, Adem'in de çamurdan yaratıldığını; ateşin çamurdan iyi olduğunu ileri sürerek Adem'e secde etmediğini, böylece Allah'a asi olduğunu bildirmiştir. Yüce Allah da kibreden İblîs'i alçaltarak cennetten kovmuştur. İblîs, Allah'tan, yeniden diriliş gününe kadar kendisine yaşama fırsatı vermesini istemiş, Allah da ona bu fırsatı vermiştir.⁷

İblîs, Allah'a, Hz. Adem sebebiyle kendisini mevkiinden kovduğu veya şaşırttığı için, kendisinin de, Allah'ın doğru yolu üzerine oturup insanları şaşırtmaya çalışacağını; bunun için önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından insanlara sokulup kötü düşünceler telkin edeceğini; böylece Allah'a şükreden kulların azalacağını söylemiştir. Yüce Allah, küstahlığından ötürü İblîs'i tekrar, hakaretle kovmuş, hem İblîs milletinden, yani cinlerden bir kısmını, hem de insanlar arasında İblîs'in sözlerine uyanları Cehennem'e atacağını söylemiştir.⁸

Ardından Allahü Teala, Hz. Adem'e eşiyile birlikte cennette dilediği her şeyden yiyip, yalnızca bir ağaca yaklaşmalarını emrettiğini bildirmektedir.⁹

Ademoğlunu saptırmak ve doğru yoldan çıkarmak üzere and içen şeytan, mahrem yerlerinin açılması için Hz. Adem ve eşine vesvese vermiştir. "İlk insan Adem ile eşi, birer medeni insan olma ve sosyalleşme olgusuna ilk adımı, kendilerini çıplak hissettikleri anda atmışlar; ilk refleksleri ise örtünmek ve çıplaklık utancından kurtulmak olmuştur."¹⁰

"Şeytan kendilerinden gizlenmiş olan ayıp yerlerini onlara göstermek maksadıyla Adem ve eşine vesvese verdi: "Rabbiniz, birer melek ya da ölümsüz kişiler olursunuz diye bu ağaca yaklaşmanızı size yasakladı, ben ikinize de öğüt veriyorum.", diye yemin etti. Neticede şeytan onları ayartarak yasak meyveye

⁶ 7.A'raf, 31

⁷ Bkz.7.Â'raf, 10-15

⁸ Bkz.7.Â'raf, 16-18

⁹ Bkz.7.Â'raf, 19

¹⁰M.Zeki Duman; "Kur'ân'da Örtünmenin Temel Sınırları", *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001, s.36

yönlendirdi. Adem ile eşi yasak meyveden tadar tatmaz ayıp yerlerinin (sev'ât) farkına vardılar. Derhal cennet yapraklarıyla oralarını örtmeye koyuldular.”¹¹

Ayetlerde belirtildiği üzere Adem ve eşi Havva ağaçtan tadınca mahrem yerleri görülmüş, cennet yapraklarıyla kapatmaya çalışmışlar, Yüce Allah da azar üslûbu ile onlara; “Ben sizi ağaçtan men etmemiş miydim ve şeytanın size düşman olduğunu söylememiş miydim?”, demiştir.¹² Bunun üzerine Adem ile eşi tevbe etmiş, Allah'tan mağfiret dilemişler, Allah da onlara, birbirlerine düşman olarak “inmelerini”, yeryüzünde bir süre kalacaklarını, orada yaşayıp, orada öleceklerini ve oradan diriltilip çıkartılacaklarını buyurmuştur.¹³

Ayetlerde hikaye edilen Hz. Adem ve eşi Hz. Havva'nın mahrem yerleri açılınca herhangi bir telkin altında kalmadan hemen örtmeye girişmeleri, insanda örtünme ve haya duygusunun fitrattan geldiğini, çıplaklığın ve vücudun belli yerlerini teşhir etmenin insandaki doğal ahlâk duygusuna aykırı olduğunu kanıtlar. Burada Kur'ân Hz. Adem ile Hz. Havva kıssasını çıplaklığın kötülüğünü ortadan kaldırmak için kullanmıştır.¹⁴

İnsanın bu hâssasından dolayı Yüce Allah devamında gelen ayetlerde şöyle buyurmaktadır:

“Ey Ademoğulları, biz size ayıp yerlerinizi gizleyecek bir giysi, bir de süs (elbisesi) indirdik/edinme imkan ve kabiliyetini verdik. Ve takva elbisesi... En iyisi budur. Bunlar Allah'ın ayetlerindedir. Umulur ki öğüt alırlar.”¹⁵

“Allah, sizi sıcağa (ve soğuğa) karşı koruyacak elbiseler, savaşta koruyacak zırhlar yarattı...”¹⁶

Görüldüğü üzere ayetlerde, giysi çeşitleriyle giyinmenin amacından söz edilmiş, bunların ayıp yerleri örten elbise, süs (zînet), sıcağa soğuğa ve savaşta düşman darbelerine karşı koruyucu elbiseler olduğu belirtilmiştir.

¹¹ Bkz.7.Â'raf, 20-22

¹² Bkz.7.Â'raf, 22

¹³ Bkz.7.Â'raf, 23-25

¹⁴ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'ân*, İnsan Yay., İst., 1987, 2/26; *Kur'an Yolu*, Yazarlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadreddin Gümüş, D.İ.B. Yay., Ankara, 2004, 2/404; Fahrudin Râzi, *Tefsir-i Kebir*, Terc.: Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Öğr. Gör. C. Sadık Doğru, Akçağ Yay. Ankara, 1994, 10/328

¹⁵ 7.Â'raf, 26

¹⁶ Nahl, 80-81

Bugün ilim adamlarının ortaya koyduğu çalışmalar, ilk insan Hz. Adem'den günümüze kadar, insanların bir şekilde örtündüklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla “örtünme” geleneği Kur'an ile başlamış değildir. İnsan ister “örtünmek”; ister “korunmak”; isterse “savaşmak” amacıyla olsun, giyinmede asıl hedefin “takva” olması gerektiği de ayette bildirilmiştir.¹⁷

I. “ÖRTÜNME” KAVRAMI ÜZERİNE

Konumuz dahilinde, “örtünme” ile ilgili olarak “tesettür”, “hicab”, “hımâr”, “cılbab” kavramları kullanılmakta olup, bunlardan “tesettür” ve “hicâb” kavramları burada, diğer iki kavram ise konunun akışı içerisinde tezimizin ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

Tesettür: “Örtünmek”, “giyinmek”, “kuşanmak”, “gizlenmek”, “bir şeyin içinde veya arkasında gizlenmek”, “saklanmak”, “korunmak”, “kapanmak” vb. anlamlara gelen “tesettür” kelimesi “s-t-r” kökünden “tefe’ul” vezninde bir mastardır. Bir fıkıh terimi olarak erkek veya kadının namazda ve namaz dışında şer’an örtülmesi gereken yerlerini örtmesi demektir. Daha ziyade hanımlar için kullanılagelmiş bir kavramdır.¹⁸

Hicâb: “İki şey arasında veya bir şey önünde perde olan, mani olan”, “arayı kapayan”, “engel” anlamlarına gelir.¹⁹

“Hicâb” adlı eserin yazarı Mutahhari, “hicab” kelimesinin hem örtünmek, hem de perde ve engel anlamlarına geldiğini, ancak çoğunlukla “perde” anlamında kullanıldığını belirtmiş, kelimenin kadının örtünmesi anlamında kullanımının nispeten yeni bir şey olduğunu ifade etmiştir.²⁰

¹⁷ Bkz.7.Â'raf, 7-26

¹⁸ *Muhtaru's-Sıhah*, İmam Muhammed İbn Ebî Bekr İbn. Abdi'l-Kadiri'r-Razi, Mektebetü Lübnan, 1989; *Şamil İslam Ansiklopedisi*, 6/194; *Yeni Türk Ansiklopedisi*, 11/4067; el-İsfehâni, *Müfredatü'l-Kur'an*, Kahraman Yay., İst., 1986, “s-t-r”mad.; İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, Dâr-u Sâdır, 1.Baskı, Beyrut,1990, “s-t-r”mad.; Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Doğu Mat., Ankara, 1978, s.1310

¹⁹ Devellioğlu, a.g.e., s.373; İsfehani, a.g.e., “h-c-b” mad.; İbn Manzur,a.g.e , “h-c-b” mad.

²⁰ Mutahhari, *Hicab*, Çev.;Mücteba Mir, Şûra Yay., İst., 1999, s.51

II. ÖZELDE KADININ ÖRTÜNMESİ

İslam'ın kıyafet sahasında getirdiği nizamın içinde kadının örtünmesi özel bir yer işgal eder. Mahrem olmayan kadın ve erkeklerin birbirlerine kem nazarla bakmamaları ve vücutlarının belli yerlerini göstermemelerini emreden naslar, bunun, psikolojik ve sosyal sebeplerine de temas eder. İslam'ın bu konu ile ilgili tebliğatında, kadına daha çok itina gösterilmekte, onun hak ve hürriyetlerinin korunması, şahsiyet ve ince duygularının rencide edilmemesi ön planda tutulmaktadır.

“İslam'da kadının örtünmesi, erkeklerle karşılaşmada kadının bedenini örtmesi ve gösteriştten, kendini teşhir etmekten kaçınması anlamındadır. İlgili ayetler aynı anlamı zikretmekte ve fakihlerin fetvaları da bunu doğrulamaktadır.”²¹

“Kadın meselesi, Batı dünyasına yönelme ve ‘Batılılaşma’ hareketleri ile birlikte siyasî iktidar mücadelelerinin, ilerici-gerici tartışmalarının odak noktası olmuştur.”²²

Musa Carullah'a göre, kadın ile ilgili sorunlar, kadın hakkında oluşan yanlış düşünce ve telakkiler, sadece Şark toplumlarının yahut sadece İslam toplumlarının sorunu değil, bütün insanlığın sorunudur. Zira kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılığın, toplumsal ve kültürel bir farklılığa dönüştürülmesi, bin yılların ötesinden günümüze intikal eden, zamana ve değişime karşı en dayanıklı bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'ân-ı Kerim nazil olurken, karşısında, söz konusu ideoloji gereği kız çocuklarını diri diri toprağa gömebilen bir topluluk bulmuş, batıl her ideoloji ile olduğu gibi, cinsiyetçilik diyebileceğimiz bu ideoloji ile de mücadele etmiştir.²³

Kadın konusunda ortaya attığı görüşlerle dikkati çeken Hatemi de aynı görüşü savunmakta, “örtünme gereği sadece kadınlar için söz konusu olsa ve erkek, istediği gibi, ‘sınırsız üryanlık özgürlüğü’ne sahip olsa idi, kadın erkek

²¹ Mutahhari, a.y.

²² Nilüfer Göle; *Modern Mahrem*, Metis Yay., 5. Baskı, İst., 1994, s.39

Ayrıca bkz. Aynur İlyasoğlu, *Örtülü Kimlik*, Metis Yay.(Metis Kadın Araştırmaları), 3. Baskı, Kasım 2000 ; Fetna Ayt Sabbah, *İslam'ın Biliçaltında Kadın*, Çev.: Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yay., 2.Baskı, Mart 1995

²³ Musa Carullah; *Hatun*, Kitâbiyât Yay., 1. Baskı, Ankara, 1999, s.VII

eşitliğinin ihlal edildiğini söyleyebilirdik, oysa böyle değildir” demek; İslam’ın kadınlardan önce erkeklere bu konuda ahlâkî buyruk getirdiğini ifade etmektedir.²⁴

Prof. Dr. Salih Akdemir de, “Tarih Boyunca ve Kur’ân-ı Kerim’de Kadın” adlı makalesinde, asrımızın en önemli konularından birinin kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği sorunu olduğunu, bilhassa gelişmiş ülkelerde kadınların, hemen hemen bütün sahalarda erkeklerle beraber çalışarak ülkelerinin gelişmesine katkıda bulunurlarken, gelişmesini tamamlayamamış ülkelerde kadınların adeta toplumdan soyutlanmış olduklarını ifade etmekte, ülkemizin de maalesef bu gruba dahil olduğunu belirtmektedir. Ayrıca İslam’ın kadını köleleştirdiği noktasında şiddetli eleştirilerin yapıldığını söyleyerek, en ağır eleştirinin de Prof. Dr. İlhan Arsel tarafından yapıldığını; ancak kadına zulmü amaçlayan davranışların ilahî adaletle asla bağdaşmayacağını; Kur’ân-ı Kerim’de kadın-erkek eşitliğini vurgulayan birçok ayet olduğunu²⁵ dile getirmektedir.²⁶

En çok tartışılan konulardan biri de “kadının örtünmesi” konusu olmuş; İslam’ın örtünmeyi emretmekle kadını değersiz bir varlık olarak kabul ettiği, onun hak ve hürriyetlerini elinden aldığı iddia edilmiştir. İslam dini, neden kadının örtünmesini emretmiş, kadının örtünmesi konusunda, erkeğin örtünmesine nazaran daha hassas davranmıştır? Bu konuda kaynaklarda şu görüşlere yer verilmiştir:

²⁴ Hüseyin Hatemi; *İlahi Hikmette Kadın*, Birleşik Yay., 4.Baskı, İst., 1999, s.37

²⁵ “Kur’ân’ı okuduğumuzda, onun kadınların iç açıcı olmayan konularını düzeltme, onları da aynen erkekler gibi toplumsal hayata katma ve sorumlu kılma doğrultusunda bir seyir takip ettiğini görürüz. Madem ki “İnanan erkekler ve kadınlar birbirinin velileridir.” (9.Tevbe,71);madem ki kadınlar bir elmanın yarısı gibi “erkeklerin diğer yarılarıdır” (Ebu Davud, Tahare,94; Tirmizi, Taharet,82) ve madem ki, erkeklere olan nispetleri, erkeklerin kadınlara olan nispeti gibidir, yani hem erkek hem kadın “zevc=eş” (53.Necm,45;4.Nisa,1) olarak “birbirlerinin elbisesi”dir (2.Bakara,187) ve biri olmadan diğeri çıplaktır ve eş olarak birbirleriyle ünsiyet etmeleri için yaratılmışlardır (30.Rûm,21), madem ki kadın-erkek herkes kendi yaptığından sorumludur (3.Âl-i İmran,195; 4.Nisa, 124; 40.Gafir,40)...öyleyse yaratılışı, yaratılış amacı, yetki ve sorumluluğu bakımından durumu birbirine denk olan kadının, sosyal yapı içerisinde de bu özelliğine uygun bir konumda olması tabii olacaktır.” Mehmet Erdoğan; *“Kadının Konumu, Tesettür Sorunu ve Son Dönem Osmanlı Aydınlarının Kadın Konusundaki Tartışmaları”*,(Osmanlı’dan Cumhuriyete Siyaset ve Değer Tartışmaları adlı eserden), Editör: Ferhat Koca, Rağbet Yay., İst., 2000, s.339

Benzeri görüşler için bkz. Mustafa es-Sıbâî, “Tarih Boyunca Kadın Haklarının Gelişimi ve Müslüman Kadının Hukuku”, *İslam’da Kadın Hakları*, Rehber Yay., Ankara, 1993, 1/24 vd.

²⁶ Salih Akdemir; “Tarih Boyunca Ve Kur’ân-ı Kerim’de Kadın”, *İslamî Araştırmalar*, 5/4, Ekim 1991; İlhan Arsel; *Şeriat ve Kadın*; Orhanlar Mat., İst., 1987

- Kadın her zaman saygıdeğerdir, hürmet edilmeye layıktır. Onun saygınlığını zedeleyen her şey ya haram, ya da mekruh sayılmıştır.²⁷
- Kadın aynı zamanda annedir ve annelik kadının en mümeyyiz vasfı ve onun onurudur. Onun annelik vakarını sarsacak her şey ya haram, ya da mekruh kabul edilmiştir.²⁸
- Ayrıca ailevî bağların kuvvetlenmesi ve eşler arasındaki samimiyetin artması, cinsel zevk ve lezzetlerin meşru olan eşlerde aranmasına bağlıdır; bu, aile ocağı için çok faydalıdır. Kadının örtünmesi ve yalnızca eşine ait olması emri, meşru eşten başkasından cinsel zevk almanın yasak olmasının felsefesi, karı-koca arasındaki, dolayısıyla ailedeki bağların kuvvetlenmesi amacına yöneliktir. Aileyi korumak için iffet ve sadakati öngören Kur’ân, bunları sağlamak ve korumak için yalnızca zinayı değil, insanı zinaya götüren adımları da yasaklamış, bunun için ön tedbir olarak, erkek için çekici yaratılan²⁹ kadının örtünmesini emretmiştir.³⁰

“Yaratılışın ve yaratılış ile ilgili bütün tedbirlerin gayesi ailedir. Aile, hayatın cenneti ve ebedî cennetin de başlangıcıdır. Hatun, ailenin esası, erkeğin refikası, hanenin hanımefendisidir...”³¹

“Yani ailelerin cennet gibi sonsuz saadetleri için kadın ve erkeğin eşleri dışında kimseye bakmamaları ve örtülü kalıp kadınların sadece kocalarına ait olarak kalmaları gerekliliği anlatılmaktadır.”³²

²⁷ Celal Yıldırım; *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Uysal Kitabevi, 6.Baskı, Konya, s.88; Asım, Mürşide Uysal, *(İzahlı) Kadın İlmihali Ansiklopedisi*, Uysal Kitabevi, Konya, tsz., s.356; Bekir Topaloğlu, *İslam’da Kadın*, Yağmur Yay., (İst. tsz.), s.178

²⁸ C.Yıldırım, a.y.; Asım, Mürşide Uysal, a.y.

²⁹ 3. Âl-i İmran, 14

³⁰ *Kur’ân Yolu*, D.İ.B.Yay., Ankara, 2004, 4/94; Bediüzzaman Said Nursî, *Lem’alar*, Sözleryay., Elif Ofset, İst., 1976, 24. Lem’a, s.186; Mutahhari, *Hicab*, s.59; Osman Karabulut; *İslam’da Evlilik ve Mahremiyetleri*, Uysal Kitabevi, s.341; Ali Eren, *İslam’da Evlilik ve Aile Eğitimi*, İpek Yay., İst., 1997, s.206; M.Kazım Yılmaz, *Kur’ân Ailesi*, Hilal Yay., Şanlıurfa, 1994, s.218

İslam’ın çok önem verdiği aile kurumu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Prof. Abdel Rahim Omran, *İslam Kültüründe Aile Planlaması*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1997

³¹ Carullah, *Hatun*, Kitâbiyât Yay., 1. Baskı, Ankara, 1999, s.48

“Yanlarında bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş kadınlar vardır ki, bunlardan evvel ne bir insan ve ne bir cin asla kendilerine dokunmamıştır.” (55. Rahman, 56)

³² Semra Ulaş, *İslam Kadını*, Sim Yay., Ankara, 2002, s.112

“Kadın ve erkek ortasında gayet esaslı ve şiddetli münasebet, muhabbet ve alâka, yalnız dünyevî hayatın ihtiyacından ileri gelmiyor. Evet, bir kadın, kocasına yalnız hayat-ı dünyeviye mahsus bir refika-i hayat değildir. Belki hayat-ı ebediyede dahi kocasına refika-i hayattır; elbette, ebedî arkadaşı ve dostu olan kocasının nazarından gayrı, başkasının nazarını kendi mehâsinine celb etmemek ve onu darıltmamak ve kıskandırmamak lazım gelir.”³³

- Kadın ne kadar iffetini ve namusunu korursa, o nispette saygınlığını artırır ve o oranda hürmete layık görülür.³⁴
- Kadın vücut hatlarını örtecek biçimde tertemiz giyindiği takdirde erkeklerin kötü nazarlarından, dolayısıyla gelebilecek herhangi zararlı bir durumdan kendini korumuş olur.³⁵

İslam, her an tahrik olabilen cinsel dürtülerin eyleme geçmesinin toplumsal huzur için riskli sonuçlar oluşturacağı gerçeğini kabul etmiştir. Bunu önlemek için, ahlâkî ve hukuksal tedbirler yanında, karşı cinslerin birbirlerine şehvetle bakışını yasakladıktan sonra, kadının örtünmesini emretmekle de, bu sürecin başlamasına engel olmak istemektedir.

III. ÖRTÜNME KONUSUNDA ORTAYA ÇIKAN YAKLAŞIMLAR

Örtünme, insan kadar eski bir olgudur. İnsan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. Kur’ân’da Hz. Âdem ile ilgili kıssada belirtildiğine göre, Hz. Adem ile Havva, yasak ağaçtan yedikleri zaman görünmemesi gereken yerlerinin farkına vararak ağaç yapraklarıyla örtünme ihtiyacını hissetmişlerdir.³⁶ İşte bu şekilde fitrî olarak beliren örtünme olayı, o günden beri yaşanan bir hayat gerçeği olmuştur.

“Bugün ilim adamları tarafından araştırma konusu yapılan geçmişteki ve halen mevcut ilkel kabilelerin çoğunun, genellikle medenî topluluklarda olduğu gibi giysileri olmadığı halde, ayıp yerlerini mutlaka örttüklerinin gözlemlenmesi, örtünme güdüsünün insanın evrensel bir hassası olduğu gerçeğini ve ilk insan Hz.

³³ Nursî, *Lem’alar*, 24.Lem’a, s.185

³⁴ C.Yıldırım, a.y.; Asım, Mürşide Uysal, a.y.; Mustafa Uysal, *İslam’da Tesettür ve Haya*, Uysal Yay., Konya, 1970, s.137-138

³⁵ C.Yıldırım, a.y.; Asım, Mürşide Uysal, a.y.; *Lem’alar*, 24.Lem’a, s.185; M.Kazım Yılmaz, *Kur’ân Ailesi*, s.216

³⁶ 7. A’râf, 20-22

Âdem'den günümüze dek insanların bir biçimde örtündüklerini doğrulamaktadır.”³⁷

İslam alimleri örtünmenin sebepleri üzerinde durarak insanın niçin örtündüğünü incelemişler ve bu konuda farklı yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. “Günümüzde örtünme ile ilgili ayetlerin tartışılıyor olması, bu ayetlerin muğlak, anlaşılması güç ve farklı yorumlara açık olmalarından değil; günümüz şartlarında Kur’ân’ın taleplerinin uygulanabilirliği sorunsalından kaynaklanmaktadır.”³⁸

“Kıyafet ve Örtünme” konusu, namaz ve hac ibadetleri gibi kısmen amelî hükümlere; müslümanın aile ve cemiyet hayatı düşünüldüğü takdirde, ahlâkî hükümlere; İslam Dini’nin tebliğcisi Muhammed aleyhisselam’ın vahiy mahsulü tebliğatı içerisinde kıyafet ve örtünme ile ilgili nasslar mevcut olduğu için de itikâdî hükümlere dahil edilmiş; konu asırlardır tartışma konusu olagelmiş; geleneksel toplumlardan modern topluma geçişte, her konuda olduğu gibi örtünme konusunda da farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu konuda ortaya çıkan yaklaşımları iki grup altında inceleyebiliriz:

A. GELENEKSEL YAKLAŞIM:

Gelenek, “geçmişin belli bir takdimi ve bu geçmişin sürekli olarak yeniden meydana getirilmesi”; “bir önceki ân’a ait olanın bir sonraki ân’da yinelenmesi”; sosyolojik olarak “kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, düşünce ve kültür birikimi” anlamlarına gelmekte; “gelenekçilik” ise “geçmişteki inançları ve pratikleri değişmez kabul ederek geçmişi yüceltmek” anlamlarını içermektedir. Modern anlayışa göre, geleneksel insan, yeniliklere kapalı, geçmişe, tarihe, değerlere sıkı sıkıya bağlı, “kaderci” bir anlayıştadır. Onun gündeminde yeni ve farklı şeyler yoktur ve o her an vuku bulacak değişmelere kapalıdır; hatta onu peşinen reddeder.³⁹

Modern toplumların aksine, geleneksel toplumlarda din, sosyal hayatın merkezinde bulunmakta ve sosyal hayatın yapısını oluşturan tüm değişme ve

³⁷ M.Zeki Duman; “Kur’ân’da Örtünmenin Temel Sınırları”, *İslamiyat*, s.37

³⁸ a.y.

³⁹ Ali Akdoğan; *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dînî Hayat*, Rağbet Yay., İst., 2002, s.33-36’den özetlenerek alınmıştır.

gelişmeleri kendi lehine düzenlemeyi amaçlamakta; toplumdaki sosyal, siyasî, iktisadî ve kültürel alanlar dînî normlara göre işlemektedir.⁴⁰

B. AYETLERİ ORTAMLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİREN

YAKLAŞIM:

Bu yaklaşıma göre, tabir caizse, “Kur’ân, Arş’ın arza cevabıdır”, reel ve aktüel ihtiyaç zeminine, başka bir deyişle, talep zeminine inzal edilmiş ilahî bir kelimadır.⁴¹ Bu yüzden, onu anlama noktasında, ilgili tarihî, sosyal ve kültürel olguların bilinmesi ve ayetlere verilecek mananın, bu tarihî, sosyal ve kültürel gerçeklere uygun olmasına özen gösterilmesi şarttır. Bir ayeti tam olarak anlayabilmek için, sadece ayetin metnini ve bu metnin manasını tanımak yetmez, siyak ve sibakıyla birlikte ayetin tarihî bağlamını da tanımak, tarihsel bağlam bilgisine sahip olmak gerekmektedir.⁴²

Geleneksel toplumların aksine, modern olarak nitelenen toplumlarda, dînî inanç ve düşünceleri sorgulayan, nedenlerini araştıran bir mantık bulunmaktadır. Batı kaynaklı olan modernlik düşüncesinin tarihî köklerinden birisi de dinin eleştirilmesidir. Geleneksel olarak nitelendirilen toplumlarda Kur’ân-ı Kerim, “her derde deva”, modern toplumlarda ise “bir din ve nasihat kitabı” olarak değerlendirilmektedir.⁴³

Örtünme ile ilgili ayetleri anlama çabasında, yukarıdaki görüşler doğrultusunda yapılan tartışmalara ve geliştirilen yorumlara baktığımızda; birinci gruba dahil edebileceğimiz klasik dönem yorumlarında, hicab ve tesettüre dair Kur’ân’da geçen ifadelerin vücûb ifade ettiği; İslam’ın örtünme ve kıyafet sahasında bazı prensipler vaz’ ettiği; bu konuda kendine has bir sistem getirdiği, dolayısıyla bunu kabul etmeyen (sözlü direniş gösteren) kimselerin münkir duruma düşeceği⁴⁴ görüşleri kaynaklarda sıkça yer alırken; ikinci gruba dahil edebileceğimiz modern dönem yorumlarında, ayetlerde yer alan ifadeler dil

⁴⁰ Akdoğan, a.g.e., s.39

⁴¹ 17. İsrâ, 106

⁴² Duman, a.g.m., s.39

⁴³ Akdoğan, a.g.e., s.41,53,55

⁴⁴ Bekir Topaloğlu, “İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme”, *İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987, s.16,17

açısından tartışmaya açılmış ve buna bağlı olarak, ayetlerde emredilenin ne olduğu konusunda farklı yaklaşımlar sergilenmiş, ayetlerdeki ifadelerin nedbe delalet ettiği, tavsiye üslûbunda olduğu, konunun kişisel özgürlükler dikkate alınarak bireyin takvası çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği gibi görüşler ortaya atılmıştır.⁴⁵

⁴⁵ İkinci bölümde konu ile ilgili görüşlere ayrıntılı olarak yer verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

FİTRÎ, DÎNÎ VE AHLÂKÎ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME

I. FİTRÎ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME

Örtünme insan kadar eskidir. İnsan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. İlk insan Hz.Adem ile eşi, birer medeni insan olma ve sosyalleşme olgusuna ilk adımı, kendilerini çıplak hissettikleri anda atmışlar, ilk refleksleri ise örtünmek ve çıplaklık utancından kurtulmak olmuştur.⁴⁶ İşte bu şekilde beliren örtünme olayı o günden beri yaşanan bir hayat gerçeği olmuştur.

Örtünmenin fitrî oluşu ile alakalı kaynaklarda şu görüşlere yer verilmiştir:

-“İslam’da insan bedenini sergilemek için giyinmez; bedenini örtmek için giyinir. Onun giyimi arzu uyandırmak için değil, tam tersine onu gemlemek ve azaltmak içindir. Elbise onun için ikinci bir deri değil, ilk evdir.”⁴⁷

⁴⁶ 7. A’râf, 20-22

⁴⁷ Meriç, a.g.m., s.30,36

-“Örtünme ihtiyacı insanda sun’î olarak değil, aksine insan yaratılışının önemli bir eğilimi olarak vardır. Bundan dolayı Allah, diğer canlılarda olduğu gibi, insan vücudunda doğal bir örtü yaratmamıştır. Bunun yerine, insanın tabiatında, utanma ve haya duygusu, daha yaratılırken yerleştirilmiştir.”⁴⁸

-“Yüce Allah’ın insanın içinde yarattığı fitrattır giysi...Sonra giysi, Yüce Allah’ın insan için indirdiği bir yasadır. Ayrıca Yüce Allah yeryüzünde insanların emrine verdiği güç ve rızıklarla onlara bu yasayı uygulama imkanını da vermiş, Ademoğulları’na kendileri için yasalaştırdığı, giysi ve örtü nimetini hatırlatmıştır.⁴⁹ Bu sayede insanlıklarını hayvanların düzeyine yuvarlanmaktan korumuştur.”⁵⁰

-“Tesettür, kadınlar için fitrâdır. Ve fitratları iktiza ediyor. Çünkü kadınlar hilkaten zayıf ve nazik olduklarından, kendilerini ve hayatından ziyade sevdiği yavrularını himaye edecek bir erkeğin, himaye ve yardımına muhtaç bulunduğundan kendini sevdirmek ve nefret ettirmemek ve istiskale maruz kalmamak için fitrâ bir meyli var.....Hem kadınlarda ecnebi erkeklere karşı, fitraten korkaklık var, tahavvüf var. Tahavvüf ise, fitraten, tesettürü iktiza ediyor...”⁵¹

-“Açık saçıklık normal kadının fitratına, ruhuna zıttır. Kadının yaratılışına aykırı olan çıplaklık, modern çağın, salgın bir hastalığıdır. Bir bakıma çıplaklık ilkelliktir. İnsanın medeniyetten haberdar olmadığı çağların bir geleneği ve kalıntısıdır...”⁵²

-“Edep yerlerini örtmek insanın doğuştan, yaratılıştan gelen duygularının gereğidir. Din emretmemiş olsaydı bile, insanlar bu yerlerini örterlerdi; nitekim iptidâî, yerli kabile mensupları dahi bu yerlerini örtmektedirler.”⁵³

-Yeryüzündeki hayatın idamesi ve insanoğlunun orada Allah’ın halifeliğini gerçekleştirmesi için Allah, erkek ve kadın arasında fitrâ bir temayül var etmiştir. Bu fitrâ temayül, daimî olup, tahrik edilmesi onun ihtirasını artırır. İslam, bu kışkırtma amillerini, bu temayülleri kendi tabîî sınırları içinde kalacak şekilde azaltma ve onu meşru yollarla tatmin etme yolunu seçer. Bunun için kadının

⁴⁸ Mevdudi; *Tefhimu'l-Kur'ân*, İnsan Yay., İst.,1987, 2/24

⁴⁹ 7. A'râf, 26

⁵⁰ Seyyid Kutup; *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, Çev.: Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu, Lütfullah Bender, Dünya Yay., İst., 1991, 4/285

⁵¹ Nursî, *Lem'alar*, 24. Lem'a, s.185

⁵² Vehbi Vakkasoğlu, *Bilinmeyen Kadın*, Yeni Asya Yay., 2.Baskı, İst., 1979, s.167

⁵³ Hayreddin Karaman; *İslam'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşr.,İst., 1995, s.158

fitratında olan süs ve güzellik merakına tek erkek yönünde yön verir. Bu erkek onun hayat arkadaşıdır.⁵⁴

-“İlahi Hikmet terk edilir de, çeşitli saiklerle ifrat ve tefritlere sapılırsa tümünün kaynağı aynı olması gereken müsbet ilim kanunları ile davranış kuralları arasındaki duyarlı denge ve ilişki bozulmuş demektir. Bunun ardından da toplumsal hastalıklar ve ruh hastalıkları, bedenî hastalıklar gelir.

Cinsler arası sevginin kötü bir şey olmayıp aksine Allah’ın koyduğu tabiat kanunlarına uygun ve iyi bir şey olduğu, ancak her davranış gibi bunun da ahlâkî denetim altında olduğu unutulmamalıdır.”⁵⁵

İnsanlık tarihinin her döneminde insanların bir şekilde örtündüklerini kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bu da insanda örtünme ihtiyacının fitrî olduğunu göstermektedir.

Tarih, siyer ve hadis kaynakları, tarihte insanların (özellikle kadınların) nasıl giyindikleri, nerelerini açıkta bıraktıkları, ne tür giysiler kullandıkları, örtünme konusundaki âdetleri, gelenek ve görenekleri hakkında sağlam ve açık bilgiler vermiştir.⁵⁶

II. DİNİ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME

Örtünme veya giyinip süslenme geleneği Kur’ân ile başlamış değildir. Bugün ilim adamları tarafından araştırma konusu yapılan geçmişteki ve halen mevcut ilkel kabilelerin çoğunun, genellikle medenî topluluklarda olduğu gibi giysileri olmadığı halde, ayıp yerlerini mutlaka örttüklerinin gözlemlenmesi,

⁵⁴ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, Çev.:Dr. Bekir Karlığa, Dr. Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İst., 1991, 11/5878-5879

⁵⁵ Hâtemî, a.g.e., s.40

⁵⁶ Bilgi için başvurulabilecek bazı kaynaklar: Salih Akdemir; “Tarih Boyunca Ve Kur’ân-ı Kerim’de Kadın”, *İslamî Araştırmalar*, 5/4, Ekim 1991; Şefika Kurnaz; “Giyim-Kuşamla İlgili Değişiklikler”, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını* (1839-1923), Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bşk. Yay., Ankara, 1990, s.43 vd. ; Şefika Kurnaz; “Millî Mücadele Döneminde Kadın”, *İslam’da Kadın Hakları*, Ankara, 1993, 1/363 vd.; Serpil Çakır; *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yay., İst., 1996, s.174 vd.; Leyla Kaplan; *Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını* (1908-1960), Yükseköğretim Kurulu Mat., Ankara, 1998, s.178 vd.; Melahat Aktaş; “Tanzimat ve Cumhuriyet Döneminde Kadın”, *İslam’da Kadın Hakları*, Ankara, 1993, 1/337 vd.; Emel Doğramacı; *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1989, s.148; Bekir Topaloğlu; *İslam’da Kadın*, Yağmur Yay.,İst., 1966; Abdurrahman Kasapoğlu; *Kadın, Modernizm ve Örtünme*, Esra Yay., Konya

örtünme güdüsünün insanın evrensel bir hassası olduğu gerçeğini ve ilk insan Hz. Adem'den günümüze dek insanların bir biçimde örtündüklerini doğrulamaktadır.⁵⁷

Örtünme veya kadınların başlarını örtmesi geleneği, insanlık tarihi kadar kadîm bir uygulamadır. Bu geleneğin üç ilahî dinden (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam) önce de pek çok kültür ve medeniyette mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu uygulama, üç ilahî dinin metinlerinde ve geleneklerinde farklı anlamlar atfedilerek sürdürülmüştür. .

Bütün ilahî dinlerde örtünme geleneğinin ve başörtüsünün bulunduğu, İslam'dan önce İran, Bizans ve Hint medeniyetlerinde yaygın bir uygulama olduğu, bunlara ait dinsel ve tarihsel metinlerden açıkça anlaşılmaktadır.⁵⁸

“Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dışındaki yaşayan dinlerin ise, mensuplarının örtünmeleri konusunda dini kaynağa dayalı kesin kurallarına pek rastlanmamaktadır. Bu dinlerde genellikle toplumun genel kuralları ile gelenek ve görenekleri belirleyici olmaktadır. Ancak din görevlilerinin giyinmesi/örtünmesi konusunda bazı kuralların olduğu dikkati çekmektedir.”⁵⁹

Asıl konumuz olan “İslam'da Örtünme” konusuna geçmeden önce, Yahudilikteki ve Hristiyanlıktaki örtünme geleneği üzerinde kısaca duralım.

A. YAHUDİLİKTE ÖRTÜNME

Yahudilerin kutsal kitabı Tanah'ta Yahudilere tefillin ve tzitzit⁶⁰ kullanma emri getirilmiş olmasının dışında örtünme ile ilgili açık bir hükme rastlanmamaktadır.⁶¹

Yahudilerde Tanah/Tevrat'ın yanında Talmud'un dînî yorumlar bakımından önemi vardır. Tevrat'ta yer almayan veya açık olmayan konular için Talmud'a başvurulmaktadır. Talmud'da yer alan bir hükmün yerine getirilmesine

⁵⁷ Duman, a.g.m., s.37

⁵⁸ Nakleden: Mutahhari, *Hicab*, s.9-16

⁵⁹ Asife Ünal, *Türkiyede Örtünme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma* (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım) Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004, s.10.

⁶⁰ Tefillin ve tzitzit hakkında bilgi için bkz: Ünal, a.g.e., s.17-19.

⁶¹ Ünal, a.g.e., s.17.

Yahudi kutsal kitabı Tevrat, Neviim (Peygamberler) ve Ketuvim (Kitaplar) bölümlerinden oluşan Tanah'tır. Bkz. Bâki Adam, *Dinler Tarihi*, Anadolu Üniv. Ankara Üniv. Yay., Eskişehir 1999.

de büyük bir özen gösterilmektedir. Örtünme konusunda da Yahudiler, Talmud'a ve ondan çıkarılan hükümlere itibar etmektedir.⁶²

Önce yazılı Tevrat'ta, sonra sözlü Tevrat da denilen Yahudi Rabbinik literatürde örtünmenin ne şekilde yer aldığına göz atalım:

Yazılı Tevrat'ta doğrudan başörtüsü ve peçe takılmasını emreden yahut takılmamasını günah telakki eden bir hüküm söz konusu değildir. Ancak Tevrat'ın, bazı hadiseleri anlatırken başörtüsüne atıfta bulunması, bunun Yahudi geleneği içinde dîni bir mahiyet kazanmasına yol açmıştır.⁶³

Tevrat'tan sonra oluşan Rabbinik literatürde başörtüsü çok daha farklı bir şekilde yer almıştır:

Yahudi kutsal kitabı Tanah'ta açık bir emir olmamakla birlikte Yahudi erkeklerin başlarını kapalı tutmaları (Kippa) konusunda bir takım yorumlar yapılmaktadır. Vainstein, başın örtülü olmasını Talmud'daki "Tanrı'nın senin üzerinde olduğunun göstergesi olarak başın kapalı olsun" emrine bağlamaktadır. Leon Adoni'ye göre de, "Erkeğin başını kapalı tutması kutsallıkla, Allah'ın huzurunda oluş ile ilgilidir."⁶⁴

Kadının başını örtmesi konusunda ise Tanah'ta açıkça bir ifade bulunmamakla birlikte Tanah'ın açıklama ve yorumları demek olan Talmud'da bu hususa daha açık ifadelerle yer verilmiş ve kadının başının örtülü olması gerektiği ileri sürülmüştür.⁶⁵

Talmud'da kadınların örtülü olması iffetli oluşlarının simgesidir. Kadının başını örtmesi de farklı gerekçelere bağlanmaktadır. Kimilerine göre iffetin sembolüdür. Kimilerine göre kadının evli oluşunun işaretidir, kocasına aidiyetini gösterir. Evlenirken gelinin yüzünün duvakla örtülmesi saflığın ve temizliğin sembolü olmasının yanında bekâretin simgesi kabul edilmektedir. Kimilerine göre de kadının başını örtmesi saygınlık ve soyluluk işaretidir.⁶⁶

Rabbinik kanunlara göre, başı açık evli bir kadının bulunduğu mecliste dua ve ayin yapmak yasaktır. Zira başı açık bir kadın çıplak olarak kabul edilmiştir.

⁶² Ünal, s.29-30.

⁶³ Tevrat'ta örtünme hususunda yer alan bölümlerden bazıları için bkz. Çıkış 34:29-34; Tekvin 24:63-65; Tekvin 38:13-15; Tekvin:29; İşaya:47

⁶⁴ Ünal, s.20.

⁶⁵ a.e., s.24.

⁶⁶ a.e., s.32.

Talmud'da yer alan bir kanuna göre: "Bir kadın Yahudi kanunlarına karşı hareket ettiğinde; örneğin, başına bir şey örtmeden halk arasında yürüdüğünde...erkek mehir ödemedi kadını boşayabilir."

Bütün bunlar, Yahudi geleneğinde kadınların dînî inanç gereği başlarını örttükleri ve bunun oldukça katı kurallara bağlandığını göstermektedir. Ancak bu uygulama, 19.asrın başlarına kadar devam etmiştir.

Yahudi geleneğinde başörtüsüne fenomenolojik olarak; saygınlık ve soyluluk alâmeti, iffetin sembolü, pagan kültüre karşı tavır almak için bir simge veya kadının kocasına aidiyetinin simgesi gibi anlamlar yüklenmiştir.⁶⁷ Yahudi kadınlar , baş örtme emrini yüzyıllar boyunca titizlikle yerine getirmişlerdir. Ancak başın örtünme biçiminde değişiklikler olmuştur.⁶⁸

B. HRİSTİYANLIKTA ÖRTÜNME

Örtünme konusunda Yahudi kutsal kitabında açık ve net bir hüküm bulunmaması, dikkatlerin Hristiyanlığın kutsal kitabı Yeni Ahid'e çevrilmesine yol açmıştır. Yeni Ahid'in asıl bölümü olan İncillerde örtünme hususunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Örtünme konusu sadece Pavlus'un Korintoslulara I. Mektubu'nda geçmektedir.⁶⁹

Hristiyanlık, Yahudilikte bir kanun haline getirilen baş örtüsü uygulamasını aynıyle kabul edip sürdürmüştür. Bugün Hristiyan ikonalarında müşahede edildiği üzere, Meryem Ana'nın başı örtülüdür. Bütün rahibeler asırlar boyunca bu uygulamaya sıkı sıkıya bağlı kalmış ve bugün de bağlı kalmaya devam etmektedir.

İncil'de başörtüsüyle ilgili yer alan pasajlar, Yahudi Rabbinik literatürde yer alan ifadelerden çok daha ağır olmuştur. Söz konusu metin, başörtüsünü hiçbir ilahî dinin metinlerinde görülmeyen bir sebebe; kadının yaratılışına bağlamakta, onun yaratılış itibarıyla erkekten sonra geldiği vurgulanmaktadır.

⁶⁷ Mehmet Görmez; "İlahi Dinlere Göre Başörtüsü", *İslamiyat*, 4/2, nisan-haziran 2001,s.20-24'ten özetlenerek alınmıştır.

Ayrıca bkz. Kasapoğlu, a.g.e., s.139; Topaloğlu, a.g.e., s.177;Hakkı Şah Yasdıman; "Yahudiliğin Erken Dönemlerindeki Örtünme Geleneği Üzerine", *Marife Dergisi*, yıl:5, sy.1, Bahar 2005, s.33-54; *Kitab-ı Mukaddes*, Birleşmiş Kitab-ı Mukaddes Cemiyetleri, İst., tsz.

⁶⁸ Ünal, s.33.

⁶⁹ Ünal, s.59.

Bugün Batı’da başörtüsü hakkında “Bu uygulama, kadının köleliğini ve toplum dışına itilişini ifade etmektedir” diyenlerin temel argümanları, başörtüsünün İncil’de yer alış biçiminden kaynaklanmaktadır.

Başörtüsü konusu, dört farklı İncil’de (Matta, Yuhanna, Markos ve Luka) yer almaz. Ancak, Mektuplar Bölümü’nde Pavlus’un Korintliler’e gönderdiği Birinci Mektup’un 11.Bab’ı, baş örtme konusuna tahsis edilmiştir.⁷⁰

1. Ben Mesih’i örnek aldığım gibi, siz de beni örnek alın. 2. Her durumda beni hatırladığımız ve size ilettiğim öğretileri olduğu gibi koruduğunuz için sizi övüyorum. 3. Ama şunu da bilmenizi isterim. Her erkeğin başı Mesih, kadının başı erkek ve Mesih’in başı Tanrı’dır. 4. Baş örtülü olarak dua eden ya da peygamberlik eden her erkek başını küçük düşürür. 5. Ama başını örtmeden dua eden ya da peygamberlik eden her kadın başını küçük düşürür. Böylesinin başı traş edilmiş bir kadından farkı yoktur 6. Eğer kadın örtünmüyorsa saçını kestirsin, ama kadının saçını kestirmesi ya da tıraş etmesi ayıpsa, başını örtsün. 7. Erkek başını örtmemelidir. Çünkü erkek Tanrı’nın benzeyişinde olup Tanrı’nın yüceliğini yansıtır. Kadın ise erkeğin yüceliğini yansıtır. 8. Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. 9. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı. 10. Bu nedenle ve melekler uğruna kadın bir yetki işareti olarak başını örtmelidir. 11. Ne var ki, Rab’de ne kadın erkekten ne erkek kadından bağımsızdır. 12. Çünkü kadın erkekten yaratıldığı gibi, erkek de kadından doğar. Ama her şey Tanrı’dandır. 13. Siz kendiniz karar verin: Kadının örtüsüz başla Tanrı’ya dua etmesi uygun mu? 14. Doğa bile size erkeğin uzun saçlı olmasının kendisini küçük düşürdüğünü, ama kadının uzun saçlı olmasının kendisini yücelttiğini öğretmiyor mu? 15. Çünkü saç, kadına örtüğü olarak verilmiştir. 16. Bu konuda çekişmek isteyen biri varsa şunu bilsin ki, bizim ya da Tanrı’nın topluluklarının başka bir geleneği yoktur.

Hristiyan kutsal kitabında örtünme konusunda başka bir ifade bulunmadığı için, bu konuda Pavlus’un sözleri esas alınmış ve Hristiyan kadınların örtünmesi

⁷⁰ Bkz. Kitab-ı Mukaddes, II.Bölüm (Yeni Ahit), s.177-178

Reformasyon sonrası dönemde İncil’in bu hükmüne getirilen yorumlar için bkz. Görmez, *İslamiyat*, s.26-27

kuralı getirilmiştir. Eski Yunan, Roma ve Bizans dönemine ait kalınlardan kadınların başlarına örttükleri anlaşılmalıdır. Değişen sadece örtünün biçimidir.⁷¹

İncil’de Petrus’un Birinci Mektup’unun 3.Bab’ı da dolaylı olarak konumuzla ilgilidir.⁷²

C. İSLAMDA ÖRTÜNME

Görüldüğü üzere, örtünme ve başörtüsü geleneği, İslam ile başlayan bir olgu değildir. Kur’ân nazil olduğunda bu olguyu, kendisinden önceki din ve medeniyetlerin tarihi içinde yüzyıllarca uygulanan bir gelenek olarak karşısında bulmuş ve yeni bir hüküm getirmek yerine, çeki düzen vermek suretiyle varlığını sürdürme yoluna gitmiştir.

Peki Kur’ân bu hükmü hangi bağlamda kabul etmiştir? Başörtüsünü hangi hikmet üzerine bina etmiş ve ona nasıl bir anlam yüklemiştir? Kur’ân’da ve hadislerde örtünmenin temel sınırları nelerdir? Bu husus fıkıh literatüründe nasıl ele alınmaktadır? Bu konular ayrıntılı olarak üçüncü bölümde ele alınacağı için burada üzerinde durulmayacaktır.

III. AHLÂKÎ BİR OLGU OLARAK ÖRTÜNME

İslam zinayı kesin olarak yasakladığı ve eşlerin birbirlerine sadakatini vazgeçilmez bir gereklilik olarak gördüğü için, zinaya götüren yolları da tıkamış, kadın-erkek ilişkilerine sınırlar koyarak tedbiri daha baştan almıştır. Bu tedbirlerden biri de, kadın ve erkeğin cinsî cazibe (şehvet) merkezlerini (zîneti) örtmelerini, buraları, karı-koca ve bazı yerleri kısmen akraba dışında kimseye göstermemeleridir. Nitekim ailenin kuruluş ve devamında, cinsler arasındaki cazibenin önemli rolü vardır.⁷³

Allahü Teala, Kur’an’da İblîs’in cennetten tard edilişinden sonra Hz. Adem ile eşinden bahis açmış, edep yerlerinin açılması konusunda Hz.Adem kıssasını

⁷¹ Ünal, s.63.

⁷² Bkz. Kitab-ı Mukaddes, II.Bölüm (Yeni Ahit), s.245

Konu, Görmez, *İslamiyat*, s.24-27’den özetlenerek alınmıştır. Ayrıca bkz. Kasapoğlu, a.g.e., s.140; Topaloğlu, a.g.e., s.177

⁷³ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s.97; benzeri görüşler için bkz. *Kur’ân Yolu*, 4/94

anlatarak, onun cennet yaprakları ile örtünmeye çalıştığını zikretmiş, bundan sonra insanlar için avret mahallerini örtsünler diye elbiseyi yarattığını beyan etmiş ve böylece tesettürü muktedir kılmaya sebebiyle onlara büyük bir lütufta bulunmuş olduğuna dikkat çekmiştir.

Yüce Allah, insan nev'ine nice ikramlarda bulunmuş, onun doğuşunu varlıklar alemine büyük bir ihtişamla ilan etmiş, meleklerle ona secde etmelerini emretmiş, onlar bu emri yerine getirerek secde etmişler, İblîs ise secde etmeyişi sebebiyle cennetten ve mele-i a'lâ'dan tard edilmiştir. İnsanoğlu böyle büyük bir iltifata mazhar olmuştur. Ancak insan eş mizaçlı yaratıldığı için ona iki tarafa da eşit olarak yönelebilecek istidat verilmiştir. Bu yüzden İblîs daha yaratılışında insanoğlunun bu hisleriyle oynamaya başlamış, Hz. Adem ve Hz. Havva'ya vesvese vererek ayıp yerlerinin farkına varmalarına sebep olmuştur.

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا
مِنَ الظَّالِمِينَ

19. Ey Âdem! Sen ve eşin cennette kalın. Dilediğiniz yerden yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz."

(فَوَسَّوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا
رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ

20. Derken şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: "Rabbiniz size bu ağacı ancak, melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedi kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı."

وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ

21. "Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim" diye de onlara yemin etti.

فَدَلَّيْهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ
وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَيْهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلُّ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ
لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ

22. Bu sûretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar.

Rableri onlara, "Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?" diye seslendi.

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

23. Dediler ki: "Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz."

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ

24. Allah dedi ki: "Birbirinizin düşmanı olarak inin (oradan)! Size yeryüzünde bir zamana kadar yerleşme ve yararlanma vardır.

قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِثْلَ مَا تَخْرَجُونَ

25. Allah dedi ki: "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan (mahşere) çıkarılacaksınız."

Hz. Adem'e secde etmeyişi sebebiyle kendisini mevkiinden kovduğu veya şaşırttığı için, kendisinin de, Allah'ın dosdoğru yolu üzerine oturup insanları şaşırtmaya çalışacağına dair Allah'a ant içen İblîs,⁷⁴ mahrem yerlerinin açılması için Hz. Adem ve eşine vesvese vermiştir.

Hz. Adem ve Hz. Havva yasak meyveyi⁷⁵ yemeden önce, bir bakıma çocuk gibi saf ve günahattan habersizlerdi; birbirlerinin cinsel özelliklerine ilgi duymuyorlardı. Şeytan, onları, avretlerinin farkında olmadıkları bir durumdan, avretlerini fark edecek duruma getirmiştir.⁷⁶ Fakat şeytanın kışkırtmasına kapılarak yasağı çiğneyince birbirlerinin mahrem yerlerini gördüler ve hemen yapraklarla kapatmaya gayret ettiler. Şeytanın Hz. Adem ve Hz. Havva'yı vesvese ile kandırması, onun insanlığa ilk kötülüğü; onların yasak meyveyi yemeleri de insanlığın ilk günahı oldu. Neticede Hz. Adem ve eşi tövbe edip pişman olmuşlar ve sonuçta affa mazhar olmuşlardır.⁷⁷

Hz. Adem ve eşinin, mahrem yerleri açılınca, herhangi bir telkin altında kalmadan hemen örtmeye girişmeleri, insanda haya duygusunun fitrattan geldiğini,

⁷⁴ Bkz. 7. A'râf,16-18

⁷⁵ "yasak meyve"nin ne olduğu konusunda farklı görüşler ortaya sürülmüştür. Süleyman Ateş, "yasak meyve ile cinsel organ arasında bir ilişki olduğunu" ileri sürmektedir. Ateş'e göre kendi ömrünün sürekli olmadığını görünce insan, hiç değilse nesliyle, çocuklarıyla yaşamak istemiş, bunun yollarını aramış, daha önce bilemediği cinsel birleşmeye gitmiştir. Bkz Ateş, a.g.e 3/324

⁷⁶ *Kur'an Yolu*, 2/404; Duman, a.g.m., s.36, dipnot 3; Ateş, a.g.t., 3/327

⁷⁷ 2. Bakara, 37

çıplaklığın ve vücudun belli yerlerini teşhir etmenin insandaki doğal ahlâk duygusuna aykırı olduğunu kanıtlar.

Kur'ân'da anlatılan bu olay, örtünme konusunda aşağıdaki hususları ortaya koymaktadır:

1. Örtünme ihtiyacı, insanda, yaratılışının önemli bir eğilimi olarak vardır ve avret yerlerini açmak münkerâttandır. Allah insandaki cinsel organları daha ilk yaratılışı anında, başkalarının yanında açılması hoş karşılanmayan organlar olarak yaratmıştır. Nitekim Kur'ân'da “ kadının ve erkeğin avret mahalli” anlamında “sev'e” kelimesi kullanılmış, açılması, ortaya çıkması insanı üzdüğü, mahcup ettiği için bu ad verilmiştir. Bu da avretin açılışının çirkin bir şey olduğunu göstermektedir.⁷⁸
2. Cinsel duygu, insanoğlunun en zayıf tarafıdır. O nedenle şeytan, hücum için düşmanın bu en zayıf noktasını seçmiş ve planlarını onların haya duygusunu zayıflatmak hesabı üzerine kurmuştur. Böylece onları soyarak mahrem yerlerini açığa vurmaya zorlamakla bu yönde ilk adımını atmıştır. Bu sayede, onların önünde hayasızlığa giden ilk kapı açılmış olacak ve onları cinsî duygularla kandıracaktı. Çünkü vücudun örtülmesi (tesettür) haya duygusunun ifadesidir.⁷⁹
3. 26. ayette vücudun avret yerlerinin örtülmesi, bedenın korunması ve süslenmesine öncelik sayılması gerçeği, örtünmede fiziksel işlevden ziyade ahlaki işleve daha büyük önem verildiğinin açık bir delilidir. Böylece, insan doğasının hayvanınkinden tümüyle farklı olduğu açıktır.⁸⁰
4. Elbise ve örtünme, sadece ayıp yerleri örten, bedeni koruyan ve süsleyen birer nesne olmaktan çıkıp, aynı zamanda insanı takva sahibi kılan bir araç olarak görülmelidir. Aynı zamanda ayet-i kerime, avreti örtmenin vücubuna delildir.⁸¹

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيثًا وَلِبَاسٍ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ

ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

⁷⁸ Mevdudi, *Tefhimü'l-Kur'ân*, 2/24-25; Razi, 10/323; Ateş, a.g.t., 3/321; Kurtubi, 7/299

⁷⁹ Mevdudi, *Tefhimü'l-Kur'ân*, 2/25; *Fî Zülâli'l-Kur'an*, 6/58

⁸⁰ Mevdudi, *Tefhimü'l-Kur'ân*, 2/25

⁸¹ Mevdudi, a.y.

“Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik).”⁸²

Ayeti kerime avreti örtmenin vücubuna da delildir.⁸³

5. Görüldüğü gibi “örtünme”, bütün yeryüzüne yayılmış, insanları Hakk'ı tanımaya, bilmeye götüren Allah'ın ayetlerinden bir ayettir.⁸⁴

Allah Teala, kullarına, elbiseler ve değerli giyecekler verme lütfunda bulunduğunu haber veriyor. Nitekim Allah, yeryüzündeki tüm nimet ve zînetlerin en üstünlerini, sırf insanlar, özellikle de inananlar için yarattığını, Kur'ân'da açıkça ifade etmiştir.⁸⁵

6. Allah Teala, Hz. Adem ve Hz. Havva' ya yeryüzüne inmelerini emredip, yeryüzünü onlar için bir karargah kılınca, bunun peşi sıra, onların hem dînî, hem dünyevî hususlarda muhtaç oldukları her şeyi onlara indirdiğini beyan etmiştir. Dînî ve dünyevî bakımdan insanların ihtiyaç duyduğu şeylerden birisi de “elbise”dir.⁸⁶

7. Hak Teâlâ, edep yerlerinin açılması konusunda Hz. Adem kıssasını anlatıp, onun cennet yapraklarıyla örtünmeye çalıştığını zikredince, ardından, insanlar için, avret mahallerini örtsünler diye elbiseyi yarattığını beyan etmiş ve böylece tesettüre muktedir kılması sebebiyle onlara büyük bir lütufda bulunmuş olduğuna dikkat çekmiştir.⁸⁷

Önceki ayetlerde Hz. Adem hakkında kısa, fakat son derece ibretli bilgiler verildikten sonra, A'râf Suresi 26.ayette “Adem'in çocuklarına” yani insanlığa hitap edilmiş; Allah'ın yarattığı nimetlerin en önemlilerinden, bütün tarih boyunca hem bedeninin korunması, hem ahlâkın korunması, hem de bir zînet ve prestij aracı olarak kullanılan elbisenin önemine dikkat çekilmiştir. Medeniyetin en eski tezahürlerinden olan ve insan olmanın alameti olan giyinme ve örtünmeyi

⁸² 7. A'râf, 26

⁸³ Kurtubi, 7/305

⁸⁴ Mevdudi, a.y.

⁸⁵ Bkz. 6. En'am, 141; 7. A'râf, 31-32; 16. Nahl, 14; 35. Fâtr, 12

⁸⁶ Razi, 10/330

⁸⁷ Razi, 10/330

sağlayacak bu nimetin sahibine teşekkür edilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Ayrıca Kur’ân’da “Demiri indirdik.”⁸⁸, “Allah hayvanlardan size sekiz çift indirdi.”⁸⁹ gibi ifadelerdeki “indirme (inzal)” kelimesi A’râf Suresi 26. ayette olduğu gibi belirtilen nimetlerin birer ilahi lütuf olduğuna ve insanların bunları kullanma zaruretinin fitrî olduğuna işaret eder.⁹⁰

Ayette bahsedilen “elbise indirme” ifadesinin ne manaya geldiği müfessirlerce tartışma konusu yapılmış, “Allahu Teâlâ’nın yağmuru indirdiği, yağmur vasıtasıyla da kendisinden elbiseler yapılan şeyler meydana getirdiği, dolayısıyla sanki elbiseyi gökten indirmiş gibi olduğu”⁹¹; “İnsanoğlunu, henüz elbise yapma becerisinden yoksun olduğu durumdan, yünden elbise yapıp giyinecek duruma getirdiği”⁹²; “elbise edinme imkan ve kabiliyetini verdiği”⁹³, “indirilen kitapta emrettiği”⁹⁴ şeklinde yorumlar yapılmıştır.

“...Avret yerlerinizi örtecek bir giysi, bir de süs (elbisesi) indirdik...”

Ayet Allah’ın insanlara verdiği giyim kuşam vesilelerine işaret etmektedir. “Rîş kelimesine, tefsirlerde “kendisiyle süslenen şey/elbise” anlamı verilmiştir.⁹⁵

“...Ve takva elbisesi...En iyisi budur...”

Müfessirler, ayetteki “takva elbisesi”nin ne demek olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. “Takva elbisesi”nin, “iman”, “amel-i salih”, “güzel gidişat”, “iffet ve tevhid”, “insanda görülen tevazu”, “ağırbaşlılık” manalarında kullanıldığı şeklinde yorumlar getirilmiştir.⁹⁶

Müfessirlerden kimine göre de “takva elbisesi”, “vücudu koruyacak elbise” dir. Allah, elbise giymenin hayırlı olduğunu belirtmek için onu tekrar etmiştir. Çünkü cahiliyye Araplarının bazıları Kabe’yi çıplak tavaf ediyor ve bunu Allah katında makbul bir iş sanıyorlardı. Yüce Allah, vücudu örtecek, koruyacak elbise giymenin daha hayırlı olduğunu vurgulamış, elbisenin ve örtünmenin önemine dikkat çekerek, dolaylı olarak Kabe’yi çıplak tavaf edenleri eleştirmiştir.⁹⁷

⁸⁸ 57 Hadid, 25

⁸⁹ 39 Zümer, 6

⁹⁰ *Kur’an Yolu*, 2/406

⁹¹ Razi, 10/330; Kurtubi, 7/307

⁹² Ateş, a.g.t., 3/327

⁹³ Duman, a.g.m., s.36

⁹⁴ Kutub, *Fî Zılâli’l-Kur’an*, 6/57

⁹⁵ Derveze, 1/428; Razi, 10/330; Yazır, 4/76; Kutub, *Fî Zılâli’l-Kur’an*, 6/57; Kurtubi, 7/308

⁹⁶ Derveze, 1/428; Razi, 10/331-332; Kurtubi, 7/309

⁹⁷ Derveze, 1/431; Razi, 10/331; Yazır, 4/77; Ateş, a.g.t., 3/327; Kurtubi, 7/308

“Kur’an Hz. Adem ile Havva kıssasını çıplaklığın kötülüğünü ortadan kaldırmak için araç olarak kullanmıştır. Şeytan, İslam öncesinde Arapları, örtünmenin, sadece süslenmek ve vücudu sert hava şartlarından korumak manasına geldiği inancına sevk ederek baştan çıkarmıştı. Bundan dolayı onlar, genel olarak örtünmenin gerçek amacını önemsemediler, avret yerlerini örtmek kaygısı taşımadılar ve başkalarının yanında ayıp yerlerini açmaktan çekinmediler....Bu kötülük sadece Araplara mahsus olmadığından, aksine (bugün bile) dünya halklarının çoğu bu suçu işlemiş olduğundan hitap bütün insan soyunu şamildir. Bundan dolayı bütün insanlık ikaz edilmektedir.”⁹⁸

“Takva hakkındaki ayetlerin bir bütünlük içerisinde incelenmesi halinde açıkça görüleceği üzere, Kur’ân-ı Kerim’in büyük önem verdiği bu kavram, başlıca şu iki temel anlamı içermektedir. a) Takva, itikadî konularda yanlış ve batıl inançlara kapılmaktan, ahlâkî ve amelî konularda ruhu kirleten kötü duygulardan, fena huylardan; eksik, kusurlu, zararlı ve haksız davranışlardan İslam dininde esasları belirlenmiş olan hayat tarzına uymayan bir yaşayıştan sakınmak, uzak durmaktır. b) Takva bütün faaliyetlerde, ödevlerin yerine getirilmesi her türlü kötülüklerin terk edilmesinde öncelikle Allah’tan ittika etmektir; yani Allah korkusunu, O’na karşı saygılı olmayı ön plana çıkararak bu saygıyı, davranışların ve hayatın temeli yapmaktır. Takva bütün bu erdemleri kapsayan en geniş kapsamlı fazilettir. Bu sebeple maddî elbisenin vücudu koruması ve zînetlendirmesi gibi, ayetteki deyimle takva elbisesi de ruhumuzu fenalıkların bütün çeşitlerinden koruyup örten ve faziletlerin bütün çeşitleriyle süsleyen bir elbisedir.”⁹⁹

“Bu, Allah’ın ayetlerindedir. Umulur ki öğüt alırlar.”

Bunun manası şudur:

“Onlara bu elbiseyi indirmek, Allah’ın kullarına olan fazl-u rahmetini gösteren ayetlerdendir. Umulur ki onlar, bunu düşünür de bundaki nimetin büyüklüğünü anlarlar.”¹⁰⁰

“...ve takva elbisesi...en iyisi budur!”

Ayette belirtildiği üzere giyinmede asıl hedef takva olmalı; giyinmenin insanî yönle ilgili olan “edep yerlerinin örtülmesi” amacı korunmalı ve Allah’ın bu

⁹⁸ Mevdûdi, *Tefhîmu'l-Kur'an*, 2/24.

⁹⁹ *Kur'an Yolu*, 2/407

¹⁰⁰ Razi, 10/333

husustaki emir ve yasaklarına itaat maksadı ön planda tutulmalıdır. Ayrıca elbise ve örtünme sadece ayıp yerleri örten, bedeni koruyan ve süsleyen birer nesne olmaktan çıkıp aynı zamanda insanı takva sahibi kılan bir araç olarak görülmelidir. Nitekim takva elbisesi giyenler Yüce Yaratıcı'nın en çok sevdiği kullardır, kurtuluşa erenler onlardır; cennet onlar için hazırlanmıştır. Çünkü vücudun örtülmesi hayadır, haya ise imandandır.¹⁰¹

Yüce Allah'ın avret yerlerinin örtülmesi ve süslenme için giysiyi yasalaştırması ile takva arasında bir bağ vardır. Çünkü her ikisi de giysidir. Biri kalbin ayıplarını kapatır ve onu güzelleştirir; öteki beden ayıplarını kapatarak bedeni güzelleştirir. Her ikisi de birbirinin tamamlayıcısıdır. Çünkü vücudun çıplaklığından iğrenme ve utanma duygusu, Allah'tan korkma ve O'ndan utanma duygusundan kaynaklanır. Zira insan kendisini maddî tehlikelere karşı elbise ile koruduğu gibi, manevî tehlikelere karşı da Allah korkusunu hissetmeyle korur.¹⁰²

“...umulur ki öğüt alırlar...”

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرِيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

“Ey Âdemoğulları! Avret yerlerini kendilerine açmak için, elbiselerini soyarak ana babanızı cennetten çıkardığı gibi, şeytan sizi de saptırmasın. Çünkü o ve kabilesi, onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, iman etmeyenlerin dostları kılmışızdır.”¹⁰³

27. ayette de insanoğullarına, şeytandan sakınmaları, şeytanın ataları Adem'i kandırıp yasak meyveden yedirerek edep yerlerini gösterdiği ve cennetten çıkmasına sebep olduğu gibi kendilerini de kandırmaması için dikkatli olmaları emredilmektedir. İnsanların, şeytanları göremedikleri yerden, şeytanların insanları görüp gözetledikleri, insanları kandırmak için fırsat kolladıkları belirtilmektedir.

¹⁰¹ Buhari, İman, 3; Müslim, İman, 57,58

Duman, a.g.m., *İslamiyat*, s.36,37; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, 2/25; Mesut Kaynak, *Kur'an'da Kadın*, Yay Mat., 3.Baskı, İst., 2003 s.49; S.Kutub, *Fî Zülâli'l-Kur'an*, 4/285

¹⁰² S.Kutub, *Kur'an'ın Gölgesinde Kadın*, s.87; *Fî Zülâli'l-Kur'an*, 4/285; Taberi, 4/30

“Takva elbisesi”nin ne anlama geldiği ile ilgili yapılan yorumlar için bkz. Taberi, 4/29-30; İbn Kesir, 6/2929,2930

¹⁰³ 7. A'râf, 27

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ
بِالْفَحِشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Çirkin bir iş işledikleri vakit, "Biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah da bize bunu emretti" derler. De ki: "Şüphesiz, Allah çirkin işleri emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah'ın üzerine mi atıyorsunuz?"

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

“De ki: "Rabbim adaleti emretti. Her secde yerinde yüzlerinizi (ona) doğrultun. Dini Allah'a has kılarak ona ibadet edin. Sizi başlangıçta yarattığı gibi (yine ona) döneceksiniz."

فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهم مُّهْتَدُونَ

“Allah bir kısmına hidayet etti, bir kısmına da sapıklık layık oldu. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinmişlerdi. Kendilerinin de doğru yolda olduklarını sanıyorlardı.”¹⁰⁴

28-30. ayetlerin, yukarıda bahsi geçen, Kabe'yi çıplak tavaf etme geleneğini kınamak üzere indiği rivayet edilir. Tefsirlerin anlattığına göre Kureyş dışındaki Arap kabileleri, Kabe'yi tavaf etmek istediklerinde, içinde günah işlenmiş olması ihtimali bulunan bir elbise ile tavaf etmemek için, normal elbiselerini çıkarır, özel elbise giyer ve havlu kuşanırlardı. Bu elbise veya havluları, Kabe'nin Kureyşli bekçileri, ücret karşılığında verirlerdi. Ama Kureyşliler normal elbiseleriyle tavaf ederlerdi. Dışarıdan gelenlere ücretle elbise vermek, tabii Kureyşlilere kâr getiren bir iş idi.

Elbise veya havlu kiralayacak parası olmayan taşralılar, -kadın olsun, erkek olsun- elbiselerini çıkarıp çıplak tavaf ederler ve bunu, Hz. İbrahim'in, Allah'ın emriyle yerleştirdiği bir hac geleneği sanırlardı.

Bu ayetler cahiliyye Araplarının bu hareketlerini reddetmekte, delilsiz olarak ataların koydukları batıl gelenekleri körü körüne taklit etmeyi kınamaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ 7.A'râf, 28-30.ayetler

“Bize bunu Allah emretti.” şeklindeki bahanelerine gelince, Hakk Teala; (onlara) söyle, “Allah hiçbir zaman kötülüğü emretmez.” diye cevap vermiştir. Böylelikle onların kendiliklerinden yalan hüküm verdiklerini ve Allah’ın bu iddia ettikleri şeyleri kendilerinin emretmiş olduğuna dair bir delillerinin bulunmadığını açıklamaktadır.

30. ayet makablinin bir sonucu mahiyetindedir. Buna göre, Allah’ın indirdiği gerçeklere uyan, İblis gibi isyana kalkışmadan O’nun buyruklarını yerine getiren, Hz. Adem gibi hata işlediğinde tövbe eden, af ve mağfiret dileyen, şeytanın vesvesesine kapılarak açıklık ve hayasızlığa sapmayan, adaletli ve dürüst olan, Allah’ın birliğini tanıyıp ihlasla O’na kul olan, O’nun için namaz kılan ve dua eden zümreyi Allah hidayete kavuşturmuştur. Buna mukabil Allah’ın gönderdiği vahye uymayan, nimetlerine şükretmeyen, İblis gibi kibre kapılıp emre asi olan, insanlara kin tutup onları kıskanan ve onları kötülüğe kışkırtan, açıklık ve hayasızlığa teşvik eden, şeytanın fitne tuzağına düşüp, ona dost olan; her türlü kötülük, inkar, isyan ve edepsizliği işleyip, üstelik bunların atalarından kalma gelenekler olduğunu, Allah’ın da böyle şeyler buyurduğunu, yani bunların doğru ve iyi olduğunu savunan zümre için de dalalet hak olmuş; yani bunlar kaçınılmaz olarak sapıklığa düşmüşlerdir. Çünkü Allah’ı ve mü’minleri bırakıp şeytanların dostluğunu seçmişler; buna rağmen asıl doğru yoldan gidenlerin de kendileri olduğu vehmine kapılmışlardır.”¹⁰⁶

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْرِفِينَ

“Ey Ademoğulları! Her mescitte zînetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez.”¹⁰⁷

Müfessirlerin çoğuna göre, burada geçen zînet kelimesi, “avreti örtecek elbise” anlamına gelmektedir. Yüce Allah, kullarına, bazı Araplar gibi, Kabe’yi çıplak tavaf etmemelerini, her ibadet yerine tertemiz elbise giyinip gitmelerini, yahut ibadet esnasında güzel elbise giymelerini emretmiştir. Görüldüğü üzere ayet ibadet esnasında örtünme zorunluluğu getirmektedir. İlgili kaynaklarda, ayetin, gerek

¹⁰⁵ Ateş, a.g.t., 3/329; Derveze, 1/431; Yazır, 4/77-78; Kutub, *Fi Zıllı’l-Kur’an*, 6/55; Mevdudi, *Tefhimü’l-Kur’an*, 2/27; Kurtubi, 7/313

¹⁰⁶ *Kur’an Yolu*, 2/409

¹⁰⁷ 7 A’râf, 31

ibadet sırasında, gerekse sair zamanlarda giyinmeyi farz kıldığı; Allah'ın huzurunda ihtişamlı olmanın, süslü ve güzel olmanın mübah olduğu belirtilir. Ayrıca ayetten, Allah'ın kullarını perişan, derbeder değil; derli toplu olmasını istediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Allah'ın Elçisi (sav) de şöyle buyurmuştur: “Kibirsiz ve israfsız olarak yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz. Zira Allah kulunun üstünde nimetini görmek ister.”¹⁰⁸ Allah Rasûlü bir hadislerinde de beyaz elbise giymeyi tavsiye etmiştir: “Beyaz elbise giyiniz, çünkü beyaz elbise daha temiz, daha güzeldir. Ölülerinizi de beyaz kefeneye sarınız.”¹⁰⁹

Müşrikler Kabe'yi çıplak tavaf etmenin yanında; Kabe'yi ziyaret dönemlerine, et, yağ, süt gibi doğal gıda maddelerini de yemezler; diğerlerini ise çok az yerler ve bunun dînî bir vecibe olduğunu sanırlardı. Ayet bu batıl uygulamayı da ilga etmektedir. Allah'ın nimetlerini kendilerine haram sayanlara hitaben Cenab-ı Allah, yiyip içmelerini, fakat israf etmemelerini, çünkü Allah'ın israf edenleri sevmediğini buyurmaktadır.¹¹⁰

32. ayette Allah'ın nimetlerini kendi kendilerine haram sayanlara Allah'ın yarattığı süsleri, rızıkları kimin haram kıldığı soruluyor:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ
آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

32. De ki: "Allah'ın, kulları için yarattığı zîneti ve temiz rızık kim haram kılmış?" De ki: "Bunlar, dünya hayatında mü'minler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür. İşte bilen bir topluluk için âyetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz."

Bu ve bundan önceki ayette elbiseye “zînet” denilmesi ile, giyinmenin ahlâkî bakımından olduğu gibi, estetik bakımından da önemli ve gerekli olduğuna işaret edilmiş, ayrıca zînet kelimesinden hareketle, kaliteli ve değerli elbiseler giyinmenin mübah olduğuna hükmedilmiştir. Müfessirler bu ayeti açıklarken, haram olmayan güzel ve değerli nimetlerden uzak kalmayı zühd ve fazilet sayanların hatalı olduğunu belirtip şunu ifade ederler. “Eşyada asıl olan ibahadır (mübah olmasıdır)” hükmü gereğince, “bir şeyin haram olduğuna dair kat’î bir ifade yoksa, bu, haram değil, mekruhtur; hakkında yasaklayıcı hiçbir delil

¹⁰⁸ Buhari, Libas,1; Nesâî, Zekat,66

¹⁰⁹ Tirmizi, Cenaiz,18; Edeb,46; Nesâî, Cenaiz,38; Zînet,97

¹¹⁰ Ateş, a.g.t., 3/331; *Kur'an Yolu*, 2/411; Derveze, 1/433; Mevdudi, *Tefhimü'l-Kur'an*, 2/28-29; Yazır, 4/81; Razi, 10/344

bulunmayan fiiller ise ne haram ne de mekruh sayılıp, mübah ve helal kabul edilir.” Hatta müfessirler ayetin “De ki: O nimetler dünya hayatında mü’minlere yaraşır.” mealindeki kısmından hareketle, bunların esas itibariyle mü’minlere lütuf olmak üzere yaratıldığını, fakat kafirlerin de onlar sayesinde bu nimetlerden yararlanmalarına imkan verildiğini belirtirler. Dolayısıyla bu imkanlardan geri olan bir toplum Kur’ân bakımından ideal bir toplum değildir. Zühd ve kanaate teşvik eden açıklamalar ve bu yöndeki uygulamalar ise dünya nimetlerini araç olarak görmek yerine amaç kılmayı hedefleyen eğilimleri önlemeye yöneliktir.¹¹¹

“ ‘İslam insanı’nın temel vasfı, ‘Allah’a kul’ oluşudur. Bu vasfı her sahada korunmaya alınmıştır. Giyim-kuşam ile ilgili emirler, tavsiyeler ve kısıtlamalar da hep bu temel vasfın gerektirdiği şekil, boyut ve muhtevayı tayin ederler.”¹¹²

¹¹¹ **Kur’an Yolu**, 2/410-411

Benzeri görüşler için bkz. Ateş, a.g.t., 3/332-333; Derzeze, 1/434; Mevdudi, *Tefhimü’l-Kur’an*, 2/29; Yazır, 4/82; Razi, 10/348; Kutub, *Fî Zılâli’l-Kur’an*, 6/66

¹¹² Çakan, a.g.m., s.47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KUR'ÂN'A, SÜNNET'E VE FIKİH KAYNAKLARINA
GÖRE ÖRTÜNME

İlahî irade tarafından korunan son kutsal kitap Kur'ân-ı Kerim'i anlama noktasında, öncelikli hareket noktası, Kur'ân metni ve tarihsel bağlam içerisinde, ayetin söylediği veya söylemek istediği asıl mananın kavranması, âyetin ruhuna, özüne nüfûz edilmeye çalışılması ve günün şartlarına göre Kur'ân'ın ruhundan uzaklaşmadan genel ilkeler çıkarılmaya çalışılması olmalıdır. Âyet veya pasaj bütünlüğü içerisinde anlaşılmayan bazı ayetlerin manasının da, Kur'ân'da geçen başka âyetler ve pasajlar yardımıyla anlaşılmaya çalışılması gerekmektedir. Bununla birlikte Kur'ân'ı anlama noktasında en büyük yardımcı olan Sünnet'in ruhu özü, amaç ve hedefleri de gözardı edilmemelidir. Ayrıca konumuzla alakalı olarak, örtünme ile ilgili ayet ve hadislerin, klasik fıkıh doktrininde hangi ilke ve kurallar bağlamında ve hangi teorik çerçevede ele alındığı tespit edilmelidir. Klasik literatürde yer alan görüşlerin günümüz açısından değerlendirmesini yapabilmek için bütün bu noktaları geçmiş durum ve telakkîler açısından ele almak gerekmektedir. Ancak bu şekilde çağdaş anlayış ve telakkîler de dikkate alınarak konu ile ilgili bir yargıya varmak mümkün olabilecektir. Bu düşüncelerle örtünme konusunu Kur'ân, Sünnet ve Fıkıh kaynaklarında geçtiği şekliyle ele almanın faydalı olacağını düşündük.

1. KUR'AN'DA ÖRTÜNME VE TEMEL SINIRLARI

Örtünme ile ilgili ayetlerin sayısı fazla değildir. Örtünmede asıl olan ayetler, 24.Nûr Sûresi'nin 30,31 ve 60. ayetleridir. Bunlardan 30 ve 31. ayetlerde, erkeklerle kadınların özel tesettüründen, 60.ayette ise yaşlı kadınlara özgü istisnaî bir ruhsattan bahsedilmektedir.

Öncelikle, örtünmede asıl olan, erkekler ve kadınların örtünmeleri ile ilgili genel düzenlemeleri içeren Nûr Sûresi 30,31 ve 60. ayetleri, genel anlam dokuları itibariyle ele almaya çalışacak; ardından da, bu ayetlerde geçen ifadeler üzerinde ayrıntılı olarak başlıklar halinde durmaya gayret edeceğiz. Evvela, bu ayetleri genel anlam dokuları itibariyle ele almaya çalışalım.

a. Örtünme İle İlgili Ayetlere Genel Bir Bakış

Nûr Sûresi 30.âyet;

قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

“(Ey Muhammed!) Mü'minlere (mü'min erkeklere) de ki, gözlerini (kendilerine helal olmayanlardan) sakınsınlar. Ve avret mahallerini (utanç yerlerini), (hem açmaktan, hem de zinadan) muhafaza etsinler. Bu onlar için daha nezih ve daha uygundur. Şüphe yok ki, Allah ne yapar olduklarından (onların işleyegeldiklerinden) haberdardır.”¹¹³

“Mü'min erkeklere söyle” diyerek Allahü Teâlâ bu işi mü'minlere tahsis etmiştir. Çünkü mü'min olmayanların böylesi bir emirle, gözlerini helal olmayandan sakındırmaları, ırzlarını da helal olmayandan korumaları gerekmez. Mü'minler ise, bu hükümlerle doğrudan doğruya emrolunmuşlardır.¹¹⁴

”Gözlerini sakınsınlar” ...يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ...

¹¹³ Celal Yıldırım; *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*; Anadolu Yay., İst., 1987,c.8,4197; Ö.Nasuhi Bilmen; *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâlî Âlîsi ve Tefsiri*, Bilmen Yay. İst., 1971,c.5, 2346

¹¹⁴ Fahrüddin Razi; *Tefsir-i Kebir*, 17/39-40

“Ğaddu”: Gormeye mani olacak şekilde göz kapaklarını kapamaktır ¹¹⁵

”Gözlerini sakınsınlar” ifadesine gelince; Kur’an, kadınlardan önce erkeklere seslenerek, onların haramdan sakınma, namus ve iffeti koruma konusunda dikkatli olmalarını istemekte; onların, bu hususta, daha eğitici, yönlendirici ve otokontrolü sağlayıcı rol oynayabileceklerine işaret etmektedir. Aynı zamanda erkekler, kadınlardan daha ziyade cadde ve sokaklarda, çarşı ve pazarlarda bulunurlar. Onlar, karşılaştıkları her kadını din kardeşi bilip, şehvet nazarıyla değil de, iş icabı baktıkları takdirde, toplum yapısında, güven, huzur, namus, edep, terbiye,...vs. hakim olur, yetişmekte olan nesillere de adâb-ı muâşeret en tesirli yanlarıyla gösterilmiş olur. Böylece kadınların da kocalarına karşı güvenleri artar ve aile yuvası daha huzurlu olur ¹¹⁶

“Şibli’ye Cenab-ı Hakk’ın “yeğuddu min ebsarihim” ifadesinin tefsiri sorulmuş, o da bunun üzerine “Baş gözlerini haramlardan; gönül gözlerini de masivâllah(Allah’ın dışında kalan herşey)dan çevirmektir” cevabını vermiştir...”

¹¹⁷

“...İrzlerini korusunlar...”

...وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ...

“Utanacak mahallerini zina emarelerinden ve mukaddimelerinden muhafaza etsinler.” ¹¹⁸

Tefsirlerde belirtildiğine göre, burada “ırzlarını helal olmayanlardan korusunlar” manası kastedilmiştir. Zahiri manaya bakıldığında, “o kimsenin zina, dokunma ve bakma gibi Allah’ın haram kıldığı her şeyden kendisini muhafaza etmesi” anlamı çıkmaktadır. “Bir de eğer bununla sırf bakma yasağı kastedilmiş ise, dokunmak ve cinsî münasebette bulunmak haydi haydi kastedilmiştir. Çünkü bu ikisi, bakmaktan daha ileridir. Binaenaleyh, eğer Cenab-ı Hakk, bakma hususunda nas (ayet) indirmiş ise, bu hitabın içinde, cinsî münasebet ve dokunma yasağını gerektiren şey de vardır. Bu tıpkı, “ana-babana ‘öf’ bile deme...”¹¹⁹

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî; *Rûhu'l-Beyan Tefsiri*, İhtisar eden: Muhammed Ali Sabuni, Damla Yay., İst. 1995, 5/509

¹¹⁶ C.Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*, 8/4199

¹¹⁷ Razi, a.g.e., 17/45

¹¹⁸ Şemseddin Yeşil; *Füyûzat* (Kur’ân-ı Mübin’in Meâlen Tefsiri), Ş.Yeşil Kitabevi, İst., 2004,4/354

¹¹⁹ 17. İsra, 23

ayetinin, bunun ilerisinde olan sövme ve dövme gibi şeylerin yasaklığını göstermesi gibidir.”¹²⁰

“Bu, onlar için daha nezih ve daha uygundur.”¹²¹ ذَلِكْ أَزْكَى ...

لَهُمْ...

Bu hususa sımsıkı sarılıp riayet etmeleri, onlar için daha temiz, daha iffetli olandır.

“Şöyle de denebilir: Allah Teâlâ, işte bu sayede mü'minleri tezkiye etmek istediği için, bu hitabı sadece mü'minlere yöneltmiştir. O halde bu kafirlere layık değildir.”¹²²

... إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ...

“Muhakkak ki Allah, onların işleyegeldiklerinden haberdardır.”

Nûr Sûresi, 31. âyet;

وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُرْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ
إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ
أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ
أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ
الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ
مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Nûr Sûresi 31.ayetin nüzûl sebebi olarak kaynaklarda şöyle bir olay anlatılmaktadır:

“Mersed kızı Esmâ (r.a), Benî Hârîse mahallesinde oturuyordu. Kendisi oldukça zeki ve sözü sohbeti dinlenen bir hanımdı. Müslüman hanımlar sık sık onu görmeye ve sohbetinden yararlanmaya gelirlerdi. Ancak ona gelen hanımların çoğu iyice örtünmezlerdi; ayak bileklerindeki halhal, göğüslerindeki gerdanlık, saç örgüleri açık bir vaziyette bulunuyordu. Hz. Esmâ (r.a) onların bu halini hiç de hoş

¹²⁰ Razi, *Tefsir-i Kebir*, 17/45

¹²¹ C.Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, 8/4197

¹²² Razi, a.g.e., 17/45

karşılımadı ve “bunlar ne çirkin şeyler” diyerek üzüntüsünü belirtti. Bunun üzerine yukarıdaki ayetler indi.”¹²³

Nûr Sûresi 30.ayette mü’min erkeklere hitabın ardından, Allahü Zülcelal Hazretleri, 31.ayetle mü’min kadınlara hitap ediyor ve şöyle buyuruyor:

... وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ ...

“(Ey Peygamber-i Zışan!) ve Mü’min kadınlara de ki: (emr-i ilahîyi tebliğ et ki, onlar da...),

يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ ...

“(bakılması haram olan şeylerden) gözlerini (bakışlarını) sakınsınlar...”

“kendilerine bakmaları helal olmayan şeylere bakmaktan geri dursunlar, gözlerini men eylesinler!”¹²⁴

“...ve ferclerini korusunlar...” وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ ...

“Ve avret mahallerini muhafaza etsinler, açmayıp setr eylesinler, gayr-ı meşru temayüllere meydan vermesinler.”¹²⁵

İbn Kesir’de geçtiği üzere;

“ ‘İrzlerini korusunlar’ ayeti hakkında Said İbn Cübeyr; mahrem yerlerini fuşşiyattan korusunlar, der. Katade ve Süfyan: Kendilerine helal olmayan şeylerden korusunlar, derken; Mukatil bu korumanın zinadan koruma olduğunu söyler. Ebu’l-Âliye ise şöyle diyor: Kur’an’da mahrem yerleri korumanın zikredildiği her ayet, zinadan korunma hakkında nazil olmuştur. Sadece ‘İrzlerini korusunlar. Mahrem yerlerini bir başkasının görmemesi için muhafaza etsinler.’ ayeti müstesnadır.”¹²⁶ Yani, gizli yerlerini başkalarının yanında açmaktan ve cinsel arzularını gayr-ı meşru yollarla gidermekten sakınsınlar.”¹²⁷

... وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ...

“Zinetlerini, kendiliğinden görünenler müstesna, açmasınlar”

¹²³ C.Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*, 8/4197; H.Tahsin Emiroğlu, *Esbâb-ı Nüzûl*, Mustafa Naci Gücüyener Mat., Konya, 1965,8/182

¹²⁴ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5/2347

¹²⁵ Bilmen, a.g.e., 5/2348

¹²⁶ İbn Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, 11/5860-61.

¹²⁷ Mevdudi, *Tefhimu’l-Kur’ân*, 3/469

“Kadınlar, kasıt ve kötü niyet olmadan açılan yerleri dışında, zînetlerini yabancılara göstermesinler.”¹²⁸

... وَلَيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ...

“Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar.”¹²⁹

“ ‘Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar’ emri, bir cahiliyye adetini değiştirmekte, kadınların uygun bir örtüyle başlarını, boyun ve göğüslerini örtmelerini gerekli kılmaktadır.”¹³⁰

... وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا ...

“Zînetlerini....dışında kimseye göstermesinler...”

Ayetin bu kısmından itibaren “kocaları, babaları,.....dışında” denilerek yabancılara gösterilmesi caiz olmayan süsleri göstermelerinde sakınca bulunmayan hısım akrabanın (bu manada istisna edilenlerin) açıklanmasına geçilmiştir.

... إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ ...

“Zinetlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları, hizmetlerinde bulunan köleler ve cariyeler, cinsel arzusu bulunmayan erkekler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye göstermesinler.”¹³¹

... وَلَا يَضْرِبْنَ أَبْأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ ...

“ve (yürürken) gizli görkem ve güzelliklerini belli edecek şekilde (gizledikleri güzellikleri/cazibeleri bilinsin diye) ayaklarını yere vurmasınlar...”¹³²

Cahiliyye devrinde kadınlar ayak bileklerine halhal gibi zînetler takarlar, sokakta yürürken ses çıkarsın da dikkat çeksın diye ayaklarını yere vururlardı. Safvetü't-Tefasir'de geçtiği üzere İbn Abbas şöyle der: “Kadın, insanların içine

¹²⁸ Muhammed Ali es-Sabûnî; *Safvetü't-Tefasir*; Terc. ve Tahrir: Doç. Dr. Sadreddin Gümüş, Dr. Nedim Yılmaz, İst., 1990,4/226

¹²⁹ *Kur'an Yolu*, 4/94

¹³⁰ *Kur'an Yolu*, 4/98

¹³¹ *Kur'an Yolu*, 4/93-94

¹³² Muhammed Esed; *Kur'ân Mesajı*, Çev.: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İst., 1999,2/712-13

gider ve halhalının sesinin duyulması için ayaklarını yere vurarak yürürdü. Yüce Allah bunu yasakladı. Çünkü bu, şeytanın amelindedir.”¹³³

... وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ...

“ve siz, ey mü’minler, hepiniz topluca, günahkarca davranışlardan dönüp Allah’a yönelin ki kurtuluşa eresiniz!”¹³⁴

“Sosyal hayatın kirleri, tek başına bireyin çabasıyla değil; toplum yekvücut olup, birlikte temizlenmeye gayret ettiği zaman temizlenir. Manevî kirler de, ancak mü’minlerin tamamı, en azından büyük çoğunluğu Allah’ın emirlerine birlikte itaat ettikleri, yasaklarına arka döndükleri zaman paklanır. Sadece sözle tövbe yeterli olmaz; fiilî tövbe de gereklidir.”¹³⁵

Zayıf olan kul, çalışıp çabalasa, kendisine hakim olmak istese bile Allah’ın mükellef tuttuğu her şeye harfiyyen uyması adeta imkansızdır. Mutlaka onun bir kusuru olur. İşte bundan ötürü Cenab-ı Hakk, bütün mü’minlere tevbe ve istiğfarı emretmiş, tevbe ve istiğfar ederlerse, kurtuluşun söz konusu olabileceğini bildirmiştir.

Nûr Sûresi 60.ayet

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ
ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Hayızdan nifastan kesilmiş, cinsellik beklentileri kalmamış, normal şartlarda kendisine izdivac teklifi yapılmaz olmuş, yaşları dolayısıyla herhangi bir iş yapamadığından dolayı yerinde oturup kalan (el-kavâid), çocuk doğuramayan, acûze kadınlar, gençlere nispetle daha az örtünebilecekler, yani bazı giysilerini çıkarabileceklerdir. Ancak bu kadınların normalde giymeleri gereken elbiselerini çıkarabilmeleri, zînetlerini herkesin yanında açmamak, özellikle süslenip bezenip, kendilerini teşhir etmemek şartına bağlanmıştır.

b. Bakışların İndirilmesi (Ğaddu’l-Basar)

¹³³ *Kur’an Yolu*, 4/99; *Safvetü’t-Tefasir*, 4/227

¹³⁴ Esed, a.g.e., 2/712

¹³⁵ Duman, a.g.m., *İslamiyat*, s.46

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ

“Mü’min erkeklere söyle, gözlerini çeksinler (harama bakmaktan sakınsınlar)...”¹³⁶

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ

“Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini çeksinler (harama bakmaktan sakınsınlar)...”¹³⁷

Ayetlerde görüldüğü gibi, Kur’ân, erkek ve kadınlara, bir araya geldiklerinde bakışlarını kontrol etmelerini öğütlemektedir. Ayette bu meâlde gelen “el-ğaddu” kelimesi, İsfehani’ye göre, ses ve bakışların kısılması manasında kullanılmaktadır.¹³⁸ İbn Manzur ise, aynı kelimeye, gözü bakmaktan alıkoymak, gözü yumarak aşağı bakmak ve gözü indirmek manalarını vermektedir.¹³⁹

“Ğaddu’l-basar” ifadesi her iki ayette de başkalarının ferclerine ve bakılması yasaklanan avret yerlerine bakmayınız, görürseniz gözünüzü derhal çekiniz, bakışı bakışa eklemeyiniz anlamındadır.¹⁴⁰

Kur’ân Yolu adlı eserde ifadenin açılımıyla ilgili olarak, “gözlerini haramdan sakınsınlar“ şeklinde çevrilen kısmın tercümeyle tam olarak yansıtılması mümkün bulunmayan, aslında, “mutlak veya genel olarak bakmayı değil, insanı harama götürebilecek bakışları” meneden bir mana, bir nüans vardır.” denildikten sonra, Efendimiz (sav)’in Hz. Ali’ye hitaben söylediği şu hadisi zikredilmektedir:

“Ya Ali! Bir baktığında arkadan bir daha bakma (bakışı bakışa ekleme), birinci bakış hoş görülür ama ikinci bakışa hakkın yoktur.”¹⁴¹

Görüldüğü üzere, zinaya götüren yolların tıkanmasını sağlamak amacıyla, bu yollardan ilki ve en tehlikelisi olan “ğaddu’l-basar (bakışların indirilmesi, bakışın bakışa eklenmesinin yasaklanması)” üzerinde durulmuş, bu hususta mü’minlerin hassas olmaları istenmiş ve ikinci bakış yasaklanmıştır.

¹³⁶ Nûr Sûresi, 30.ayet

¹³⁷ Nûr Sûresi, 31.ayet

¹³⁸ *Müfredâtü’l-Kur’ân*, “ğ-d-d” mad.

¹³⁹ *Lisânü’l-Arab*, “ğ-d-d”mad.

Benzeri tanımlar için bkz. Duman, a.g.m., *İslamiyat*, s.41: “gözü yummak, bakmamak, gördüğü şeyden gözü çevirmek, bakışı geri çekmek”; Mutahhari, *Hicab*, s.92-94: “bakışı azaltmak, dikkatle bakmamak, seyretmemek”.

¹⁴⁰ Duman, a.g.m., *İslamiyat*, s.41

¹⁴¹ Ebu Davud, Nikah 43; Tirmizi, Edep 28; *Kur’ân Yolu*, 4/94-95

Hadisin ihtiyata yönelik ahlâkî bir tavsiye olabileceği hakkında bir yorum için bkz. Mutahhari, a.g.e., s.172-173

“Peygamberimiz ‘ilk bakış hakkındır, ikinci aleyhinedir’ buyurarak bakmanın ölçüsünü vermiş, ahlâkçılar da karşı cinse tekrar bakmanın genellikle şehvetten kaynaklanacağı, yahut da onu tahrik edeceği hususunu dile getirmişlerdir.”¹⁴²

Hadis kaynaklarında geçtiği üzere, Allah Rasûlü (s.a.v), Hz.Ali’ye hitaben, tasarlamadan olan birinci bakıştan sonra vuku’ bulacak kasıtlı bakışı yasaklıyor¹⁴³, Cerir b. Abdullah ansızın bakışın hükmünü sorduğunda, gözünü çevirmesini emrediyor¹⁴⁴, şehvetle bakışı gözün zinası sayıyor¹⁴⁵, mutlaka yollarda bulunulması gerekli hallerde gözü kapamayı yolun hakkı olarak gösteriyor¹⁴⁶, öbür yönüyle de bakmamayı ecre ve imanın tadını duymaya vesile sayıyor¹⁴⁷.

Ayet-i kerimelerde, “ğaddu’l-basar (bakışların indirilmesi, sakınılması)” hususunun neden “ırzı korumak”tan daha önce zikredildiği ile ilgili olarak da Razi şöyle bir açıklama yapmaktadır: “Bakmak, zinanın habercisi ve fîsk-u fücûrun öncüsüdür. Bu husustaki belvâ-i umûmi daha fazladır. Dolayısıyla, neredeyse bundan korunulamaz.”¹⁴⁸

“Bakmak, zinanın postası, günahın öncüsüdür; yaygındır, ondan korunmak çok zordur, onun için öne alınmıştır.”¹⁴⁹

Yine bu hususta Süleyman Ateş şehvet düşüncesinin ilk etkeninin göz olduğunu, göz görünce şehvet duygusunun uyanıp kabardığını, sonunda insanı zina yollarına sürükleyebileceğini belirtmekte, gözü kötü bakıştan korumakla gönlün de kötü düşünceden korunmuş olacağını ifade etmektedir.¹⁵⁰

Zina fiili iki taraflı olduğundan, korunmak ve kaçınmak için gayret göstermek, tedbir almak da iki taraflı olmak durumundadır. Bu sebeple ayetlerde önce erkeklere, sonra da kadınlara ayrı ayrı hitap edilmiş, böylece her bir cinsin

¹⁴² Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s.113

¹⁴³ Ebu Davud, Nikah 43; Tirmizi, Edep 28

¹⁴⁴ Müslim, Edep 45; Ebu Davud, Nikah 43; Tirmizi, Edep 28

¹⁴⁵ Buhari, İsti’zan 12; Müslim, Kader 20,21

¹⁴⁶ Buhari, Mezalim 22; Ebu Davud, Edep 12

¹⁴⁷ A.B.Hanbel, V, 264

¹⁴⁸ Razi, *Tefsir-i Kebir*, 17/46

¹⁴⁹ İbn Kesir, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, 11/5872

Benzeri görüşler için bkz. Kurtubi, *el-Câmiu Li Ahkâmi’l-Kur’ân*, Terc. ve Notlar: M. Beşir Eryarsoy, Burûc Yay., İst., 2002, 12/356

¹⁵⁰ Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşr.,1988, s.1806-1807.

korunmak için üzerine düşeni yapması gerektiğine dikkat çekilmiş ve öncelikle bakışlar konusunda uyarıda bulunulmuştur

Kur'ân'daki sıralamaya göre bu konudaki ilk ayet erkeklere ikinci ayet ise benzer kalıplarla kadınlara yönelik olarak gelmektedir.

“Ayetlerin sevinde sıralamanın bu şekilde yapılması, muhtemelen karşı cinse yönelik bu iki bakışın, psikolojik yönden farklılığına işaret etmektedir.”¹⁵¹

Celal Yıldırım, tefsirinde, Kur'ân'ın haramdan sakınma, namus ve iffeti koruma konularında kadınlardan önce erkeklere seslendiğine dikkat çekerek, kadınlardan ziyade cadde ve sokaklarda bulunmaları sebebi ile onların daha eğitici, yönlendirici ve otokontrolü sağlayıcı rol oynamaları gerektiğine işaret etmektedir.¹⁵²

Mevdûdi ise erkeğin kadına bakması ile, kadının erkeğe bakması arasında psikolojik farklar olduğunu belirtmekte ve şöyle söylemektedir: “Yaratılış bakımından erkek müteşebbistir. Beğendiği şeyi benimsemeye kalkar. Bu konuda da öncelik erkeğindir. Kadından evvel davranır. Çünkü kadının yaratılışında “kaçmak” ve “korunmak” içgüdüleri vardır. Fıtratı bozulmadıkça sözü geçen psikoloji devam eder. Kadın, yaratılış itibarı ile saldırgan değildir. Birinci planda harekete geçmez. Din bu psikolojik durumu dikkate aldığı için, kadınların erkeklere bakmaları konusunda, erkeklerin kadınlara bakmaları kadar sert hükümler koymamıştır.”¹⁵³

“Erkeklerin gözlerini bakılması yasak olandan çevirmeleri, onlar için ruhî bir edep; yüzdeki ve vücuttaki fitne yerlerine bakma arzusunu yenme çabasıdır. Ayrıca bu fitne ve yoldan çıkmaya açılan ilk pencereyi kapatmaktır; zehirli oku hedefine ulaştırmamak için amelî bir çabadır. İffeti koruma da, gözü haramdan sakınmanın tabii sonucudur.”¹⁵⁴

Diğer taraftan kadının bütün bedeni erkek için kışkırtıcı iken, erkeğin bedeni böyle değildir. Erkeğin kadının tenine bakmaktan tahrik olduğu kadar, kadın erkeği görmekten tahrik olmamaktadır.¹⁵⁵ Ayrıca kadın tabiatı itibarı ile

¹⁵¹ İbrahim.H. Karslı; *Kur'ân Yorumlarında Kadın*, Rağbet Yay., İst., 2003, s.119

¹⁵² Celal Yıldırım, a.g.t., 8/4199

¹⁵³ Mevdudi, *Hicab*, s.415

¹⁵⁴ İbn Kesir, 11/5879; Seyyid Kutub, *Kur'ân'ın Gölgesinde Kadın*, s.115

¹⁵⁵ Dünya nimetlerinden, erkeğe süslü ve çekici gösterilenler arasında kadın ilk sırada yer almaktadır. Yani erkeğin imtihan edilmesinde öncelikli bir yere sahiptir. (3.Âl-i İmran,14)

gösteriş ve süslenmeye daha düşkündür. Erkeğe karşı çekiciliğini sergileyerek ilgi ve dikkatini çekmek ister. İslam bu fitrî arzusunun karşısında değildir, ancak bunu düzene sokmak ister.¹⁵⁶

Kadınların bu gösteriş ve süslenmeye olan düşkünlükleri sebebi ile erkekler ve kadınlara ortak olarak emredilen “bakışların indirilmesi”, “ırzın (namusun) korunması” hükümlerine ilaveten, kadınlarla ilgili başka hükümlerin de var olduğunu, kadınların süs ve zînetlerini göstermemeleri konusunda aynı ayette üç defa uyarıldıklarını görmekteyiz. Ancak erkeklere bu anlamda bir uyarı yapılmamaktadır.

Bu doğrultuda, kadın-erkek psikolojileri açısından konuya yaklaştığımızda, cinsler arası ilişkilerde, kadının örtünmesinin neden daha geniş çerçeveli olarak düzenlendiğini anlamak mümkün olacaktır.

Ayetlerde görüldüğü gibi Kur’ân erkek ve kadınlara bir araya geldiklerinde bakışlarını kontrol etmelerini öğütlemektedir.

Klasik dönemlerde, zikrettiğimiz ayetler çerçevesinde kadının erkeğe bakması konusunda yapılan yorumları şu şekilde özetlememiz mümkündür.

Taberi’nin bildirdiğine göre, müfessirlerin çoğu kadının şehvetle olsun veya olmasın, erkeğe bakmasının caiz olmadığını savunmakta, diğer bir kısım alimler ise, kendilerine mahrem olmayan kişilere şehvet gözü ile olmadıkça bakabileceklerini söylemektedir.¹⁵⁷

İbn Kesir de, alimlerden bir çoğunun, kadının yabancılara şehvetli olsun veya olmasın bakmasının caiz olmadığı görüşünü benimsediğini nakletmektedir. Diğer bazılarının ise, kadınların şehvetsiz olması şartı ile yabancılara bakmalarının caiz olduğu görüşünde olduklarını belirtmektedir.¹⁵⁸

Kurtubi’ye göre ne erkeğin kadına bakması helal olur, ne de kadının erkeğe bakması.¹⁵⁹

Erkeğin kadına bakması ile ilgili olarak getirilen yorumları ise şu şekilde özetleyebiliriz:

¹⁵⁶ Seyyid Kutub, *Kur’ân’ın Gölgesinde Kadın*, s.117

¹⁵⁷ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, Taberi, *Taberi Tefsiri*, Terc.: Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, Hisar Yay., İst. 1996, s.6/138-139

¹⁵⁸ İbn Kesir, 11/5860

¹⁵⁹ Kurtubi, a.g.e., 12/356

Cessas, cinsel duygulara kapılmamak şartı ile bakışların isabet etmesi halinde, kadının yüz ve ellerine bakmanın caiz olduğu görüşündedir.¹⁶⁰

Derveze'ye göre de, ayette emredilen, erkeğin yabancı bir kadına şehvet nazarı ile bakmamasıdır.¹⁶¹

İbn Kesir'in belirttiğine göre, bir erkeğin kendisine nikah düşen bir kadının yüz ve ellerinden başka bir uzvuna bakması haram olmakla beraber, doktor muayenesi, şahitlik vb. zaruret durumları bundan istisnadır.¹⁶²

Bu konuda daha muhafazakar diyebileceğimiz bir takım görüşler de ileri sürülmüştür.

Modern zamanlarda, söz konusu ayetlerin tefsirinde, kadının toplum hayatına aktif olarak katılabileceği düşüncesiyle, kadınla erkek arasında konuşma ve diyalogu sağlamaya yönelik izahların getirildiğini söylemek mümkündür. Nitekim Ateş, ne erkeğin kadına, ne de kadının erkeğe kötü niyetle bakmasının caiz olmadığını belirttikten sonra, temiz niyetle birbirlerini görüp konuşmalarında bir sakınca olmadığını ifade etmektedir. Söz konusu ayetlerde geçen **يَعْضُوا مِنْ** (yeğuddu min ebsarihim) ve **يَعْضُنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ** (yeğudne min ebsarihinne) ifadelerine “min” harfi cerrinin “sınırlama” anlamı kattığını ifade etmekte, “bakışlarından bazısını (bir kısmını) yumsunlar” şeklinde anlam vererek, yumulması emredilen kısmın şehvet bakışları olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, ayetlerdeki hitabın hem erkeklere hem kadınlara yönelik olarak gelmesinin, Kur’ân’ın insanlık bakımından her iki cins arasında bir ayırımda bulunmadığını gösterdiğini ifade etmektedir.¹⁶³

Yaşar Nuri Öztürk de, ayetlerde geçen ifadelerin iffetin korunmasını amaçladığını ve bu hükümlerin makâsıd¹⁶⁴ hükümlerden olduğunu söyleyerek, bunun da her cinsin kendine sahip olmasına, niyetini, bakışlarını kontrol altında

¹⁶⁰ Ebu Bekr Ahmed ibn Ali er-Razi el-Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 2003, 3/408

¹⁶¹ Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadis*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2. Baskı, 2000, 8/402

¹⁶² İbn Kesir, 11/5869-5870

Razi de aynı görüştedir. Bkz. Razi, a.g.e., 17/41,44

¹⁶³ S.Ateş, a.g.t., 6/177,185

¹⁶⁴ “Makâsıd; bizzat amaçlanan işler ve tasarruflardır.” bkz. Muhammed Tahir İbn Âşûr, *İslam Hukuk Felsefesi*, Rağbet Yay., Çev: Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan, İst., 1999, s..205

tutmasına ilişkin buyrukla verildiğini ve tartışmasız, tevilsiz, yoruma açık olmayan bir hüküm olduğunu belirtmektedir.¹⁶⁵

Kadın konusunda ileri sürdüğü görüşleriyle dikkati çeken Hüseyin Hatemi ise, kadın ve erkek cinslerinin aslında eşit olduğunu, ancak tabiatın gelen bazı farklılıklar dolayısıyla hukukî düzenlemede de farklılıklar olabileceğini belirttikten sonra şöyle söylemektedir: “Örtünme gereği sadece kadınlar için söz konusu olsa ve erkek, istediği gibi “sınırsız üryanlık özgürlüğü”ne sahip olsa idi, kadın ve erkek eşitliğinin ihlal edildiğini söyleyebilirdik. Oysa İslam’da kadınlardan önce erkeklere bu konuda ahlakî buyruk getirilmiştir. Kadının örtünme bakımından erkekten daha fazlası ile yükümlü olmasının sebebi ise, erkeğin, yaratılışı icabı “gözünü haramdan sakınma” hususunda daha zayıf durumda oluşudur. Çünkü erkek, görme duyusu yolu ile daha çabuk ve kolay tahrik olabilmektedir.”¹⁶⁶

Görüldüğü üzere, klasik dönem yorumlarında, kadının erkeğe göre yaratılışı itibarıyla zayıf bir yapıda olduğu sık sık vurgulanmakta iken; modern dönemlerde, bu tür yorum ve izahlara pek itibar edilmediği görülmektedir. Ayrıca, erkeğin iradesine sahip olamadığına işaret edilerek, bir anlamda zayıf bir yaratılışa sahip olduğu ifadelerine de yer verilmiştir.

Diğer taraftan söz konusu ayetlerdeki “bakışların indirilmesi (ğaddu’l-basar)” ifadelerinin, “hıfz-ı ferc (iffetin/namusun korunması)” ifadeleriyle de bağlantı kurularak, fitneye ve zinaya giden yolları tıkamak için bir ön tedbir olarak değerlendirildiğini görmekteyiz.

Seyyid Kutub’un Nûr Sûresi 31. ayetteki söz konusu ifade ile ilgili olarak yaptığı yorum şu şekildedir: “Aç ve hırsızca bakışlarla ve gizliden gizliye tahrik eden erkeklerin içinde gizli fitneyi uyandıracak şekilde fütursuzca bakmasınlar. Fitrî arzularının tatminini meşru olan eşlerinde arasınlar. Şehvetlerinin tahrikine kapılıp bu yoldan gelecek olan çocuklarının cemiyette karşılaşacakları utanç verici durumdan sakınsınlar.”¹⁶⁷

¹⁶⁵ Y.Nuri Öztürk, *Kur’ân’ın Temel Buyrukları*, Yeni Boyut Yay., İstanbul, 1999, s.165

¹⁶⁶ Hatemi, *İlahi Hikmette Kadın*, s.37-38

¹⁶⁷ Seyyid Kutub, *Kur’ân’ın Gölgesinde Kadın*, Çev.:Mustafa Nuhoğlu, Ravza Yay., İst., 1995,s.115-116

Hız. Peygamber’in, evli bir kimsenin hoşuna giden bir kadın gördüğünde ona bakmaktan vazgeçip, hanımıyla yetinmesi gerektiği ile ilgili bir rivayeti için bkz. Muhammed Gazali; *Fıkıhçılara ve Hadisçilere Göre Nebevî Sünnet*, Çev.: Prof. Br. Ali Özek, Ekin Yay., 2. Baskı, İst., 1998, s. 59

“Kur’ân-ı Kerim, mü’min erkek ve kadınların gözlerini haramdan sakınmalarını emretmiş, böylece zinaya giden yolların tıkanacağına işaret etmiştir.”¹⁶⁸

Söz konusu ayetlerde geçen “ğaddu’l-basar” ifadelerinin kapsamına hangi hususların girdiği, sakınılması gereken bakışların sınırının ne olduğu gibi konular, setr-i avret konusu işlenirken daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

c. Setr-i Avret (Genel)

“...mü’minlere söyle, ırzlarını korusunlar...” وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ...

“**Furûc**”, “ferc” kelimesinin çoğuludur. Ferc, bir şeydeki yarık, çatlak; duvardaki yarık; parmak aralarındaki açıklık; çatalı bir nesnede tarafların ayrılma noktası; insanda bacakların arası, apış arası, yani avret mahalli anlamlarına gelir.¹⁶⁹

“Kur’ân’da erkeklerin ve kadınların avret mahallinden söz edilirken, bu ayette olduğu gibi, bazen ferc, bazen sev’e kelimesinin çoğulu olan sev’ât, bazen de bundan istiare olarak avret tabirleri kullanılmaktadır. Burada ferc’ten maksat, kadının ve erkeğin genital organları ve makatlarıdır.”¹⁷⁰

“...Ferclerini korusunlar...” ifadesindeki “korumak(hıfz)”tan maksat, ilgili yerlerini örtme konusunda hassas davranırlar, namus ve iffetlerini zina ve benzeri kötü eylemlerden sakınmak hususunda dikkatli ve titiz olsunlar, anlamındadır. Mutahhari’nin belirttiğine göre, Kur’ân-ı Kerim’in neresinde “hıfz-ı ferc” geçse, bundan amaç zinadan korunmadır. Ancak bu iki ayette¹⁷¹ bakışlardan korunma anlamına gelmekte ve “setr-i avret”in (avret sayılan bölgeleri örtmenin) gerektiği açıklanmaktadır. Her iki anlamda da ayetler “setr-i avret” konusunu kapsamaktadır.¹⁷²

Klasik fıkıh literatüründe örtünme anlamını ifade etmek için “setr-i avret” deyimini kullanılmaktadır. Bu deyimdeki “setr” sözcüğü, örtmek, gizlemek anlamına

¹⁶⁸ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, Ensar Neşr., İst., 1995, s.112

benzeri bir görüş için bkz. Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı (İbâdât, Muâmelât, Ferâiz)*, Uysal Kitabevi, 6.Baskı, Konya, s.95

¹⁶⁹ İsfehani, “f-r-c” mad.; İbn Manzur, “f-r-c” mad.; M.Zeki Duman; a.g.m., *İslâmiyât*, 4/2, Nisan-Haziran 2001, s.41

¹⁷⁰ Duman, a.y.

¹⁷¹ Nûr sûresi, 30 ve 31. ayetler

¹⁷² Duman, a.y.; Mutahhari, s.95

gelmektedir.¹⁷³ Buna göre, “setr-i avret” deyimi, avretin örtülüp gizlenmesi olmaktadır. Meselenin özünü, örtülmesi istenen “avret”in mahiyeti ve sınırları teşkil ettiğinden, avretin nasıl tanımlandığı ve sınırının neye göre çizildiği konusu önem taşımaktadır.

Avretin ne anlama geldiği, setr-i avret hususunun kapsamına, kimler için nerelerin dahil olduğu, “Fıkıh Literatüründe Örtünme/Avret” konusunda ayrıntılı olarak ele alınacağı için burada üzerinde durulmayacaktır.

d. Zînet Ve Görülebilecek Zînet Alanı

Kadının tesettürünü düzenleyen Nûr Sûresi 31.ayetin girişinde mü’min kadınlar erkeklerle bir araya gelmeleri halinde bakışlarına sahip olmaları ve iffetlerini korumaları konularında uyarılmaktadırlar. Ardından aynı ayet içerisinde (Nûr Sûresi, 31.ayet) zînet kelimesinin üç yerde geçtiğini görmekteyiz.

وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

“...ve, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, zînetlerini açmasınlar...”

وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا

“...zînetlerinidışındaki kimselere göstermesinler...”

وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ

“...gizledikleri zînetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...”

Öncelikle zînet kelimesinin anlamları üzerinde duralım. Ardından da ayette geçen bu ifadeleri sırasıyla ele almaya çalışalım.

“Zînet” kelimesi “kendisiyle süslenilen şey”, yani “süs” için genel bir isimdir. Bulunduğu yeri süsleyen, oraya güzellik veren hal, duruş, süs ve süs eşyası anlamına gelir. Elbise ve takılara da zînet denir.¹⁷⁴

Bu isim süslemek, bezemek, donatmak, güzelleştirmek anlamına gelen “zâne-yezînü-zeyn” fiilinden türetilmiştir.¹⁷⁵

¹⁷³ İsfehani, a.g.e., “s-t-r”mad.; İbn Manzur, a.g.e., “s-t-r”mad.; ayrıca bkz. “ ‘Örtünme’ Kavramı Üzerine” konusunda daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

¹⁷⁴ Duman, s.41; İbn Manzur, “z-y-n” mad.

¹⁷⁵ Duman, a.y.

Zînet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde bu manalarda kullanılmıştır.¹⁷⁶

Kurtubi'ye göre insandaki zînet iki kısımdır. Birincisi, yüz ve beden güzelliği gibi her insanın fitrî yapısında var olan fiziksel güzellik; ikincisi de sonradan elbise, takı, kına, sürme vb. süs eşyasıyla edinilen güzelliktir.¹⁷⁷

Kendiliğinden görünen zînetlerin ve zînet yerlerinin yabancı erkeler karşısında açık bulundurulmasına müsaade edilmiştir.¹⁷⁸

Müfessirler 24.Nûr Sûresi, 31.ayette geçen “zînet” kelimesinin medlûlünü belirlerken iki tür zînetten söz etmişlerdir. Buna göre zînet, biri doğuştan gelen (hılkî), diğeri müktesep olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bazı müfessirler yüz ve yüz güzelliğini, doğuştan gelen zînetlerin aslı kabul etmişlerdir.¹⁷⁹ Buna karşın bazıları yaratılış güzelliğinin zînet sayılamayacağını savunmuşlardır. Ancak Fahreddin Razi gibi bazı müfessirler zînet sözcüğünün hem yaratılış güzelliklerini hem de yapay güzellik unsurlarını kapsadığını savunmuşlardır.¹⁸⁰

Buna göre “hılkî olan zînet” kapsamına yüz ve beden gibi her insanın fitrî yapısında var olan fiziksel güzellik; “müktesep zînet” kapsamına ise bilezik, yüzük, küpe, kına, elbise gibi kadınların kendilerini daha cazip göstermek için takıp takıştırdıkları süs eşyaları girmektedir.¹⁸¹

Zînet kelimesinin kaynaklarda ne gibi anlamlarda kullanıldığını belirttikten sonra, Nûr Sûresi 31. ayette zînet kelimesinin kullanılış şekillerini sırasıyla inceleyelim:

وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

“...ve, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, zînetlerini açmasınlar...”

Ayetin bu bölümünde, görülmesine müsaade edilen zînetten (illâ mâ zahera minha) ne kastedildiği konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bunları başlıca iki grup halinde değerlendirmemiz mümkündür:

¹⁷⁶ Bkz. Muhammed Fuad Abdülbaki; *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Çağrı Yay., İst., 1990, s.335-336

¹⁷⁷ Kurtubi, 12/360

¹⁷⁸ a.y.

¹⁷⁹ a.y.

¹⁸⁰ Razi, 17/46

¹⁸¹ Razi, 17/46; Duman, s.42; Mustafa Öztürk ; “Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine”, *İslâmiyât*, 4/2, Nisan-Haziran 2001 , s.78

1-İbn Mesud'dan gelen birinci görüşte, kadının zînetinden görülmesine müsaade edilen kısmın, onun dış elbisesi olduğu ifade edilmektedir.¹⁸²

Bunların gizlenmesi mümkün olmadığı için, görülmesinden ötürü kadına herhangi bir günah yoktur. Hasan, İbn Sîrîn, Ebu'l-Cevzâ, İbrahim en-Nehâî gibi alimler de aynı görüşü benimsemektedirler.¹⁸³

İbn Teymiyye de aynı görüşte olup, Ahzab Sûresi 59. ayette (cilbab ayeti) mü'min kadınlara emredilen örtünün bu görüşü desteklediğini belirtmektedir.

Ayette geçen "ez-zîne" kelimesini, vücut güzelliğinden ayrı bir şey olarak kabul eden bu görüş sahipleri, kadının yüzündeki dövme ve gamzeye, üzerindeki kına, yüzük ve elbiseye bakmanın caiz olduğu ifade edilmektedir. Bunun sebebi, söz konusu takı ve zînetleri örtmedeki zorluktan kaynaklanmaktadır. Çünkü, kadın elleriyle bir şey almak mecburiyetinde kalabilir. Aynı şekilde, şahitlik, duruşma, nikah, vb. konularda yüzünü açması gerekebilir.¹⁸⁴

2- Bu konuda ileri sürülen diğer görüş ise, İbn Abbas'tan gelmektedir. O, kadının zînetinden görülmesine müsaade edilen yerlerin "yüz, eller ve yüzük" olduğunu söyler.¹⁸⁵

İbn Ömer, Atâ, İkrime, Said b. Cübeyr, Dahhâk, en-Nehâî¹⁸⁶ gibi alimler bu görüşü tercih etmişlerdir.

Cessas'a göre ise burada kastedilen, "yüz ve eller"dir. Çünkü sürme, "yüz"ün; yüzük ve kına (el-hadâb) ise "eller"in zînetleridir.¹⁸⁷

"Tefsirlere göre ayette zînet ile, takılan süs eşyasından çok, bu eşyanın takıldığı zînet yerleri kastedilmiştir. Çünkü zînetin gösterilmesi haram olmakla, zînetin takıldığı yerin gösterilmesi de haram olur."¹⁸⁸

İbn Kesir, cumhûra göre yaygın olan görüşün bu olduğunu nakletmektedir.

189

¹⁸² Muhammed Ali Es-Sabunî,; *Safvetü't-Tefasir*; Terc. ve Tahric: Doç. Dr. Sadreddin Gümüş, Dr. Nedim Yılmaz, İst., 1990, 4/226; İbn Kesir, a.g.e., 11/5861; İbrahim H.Karşlı; *Kur'ân Yorumlarında Kadın*, s.110; Kurtubi, 12/359

¹⁸³ İbn Kesir, 11/5861; İ.H. Karşlı, a.g.e., s.111

¹⁸⁴ Razi, 17/47; Mustafa Uysal, *İslam'da Tesettür ve Haya*, Uysal Yay., Baskı, Konya, 1970, s.149; Pilavoğlu; *Tarihe ve Dinimize Göre Kadın*, Güven Mat., Ankara, 1964, s.71,72; Ali Eren; *İslam'da Evlilik ve Aile Eğitimi*, İpek Yay., İst., 1997, s.196

¹⁸⁵ İbn Kesir, 11/5861

¹⁸⁶ a.y

¹⁸⁷ Cessas; *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 3/408

¹⁸⁸ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, 4/1807; Tahsin Emiroğlu, a.g.e., 8/183; Ali Eren, a.g.e., s.196

Ebu Davud'un naklettiği şu hadis ise, bu görüşü destekler mahiyette ileri sürülmektedir: Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Ebubekir'in kızı Esmâ, üzerinde ince bir elbise ile Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmış; Hz. Peygamber ise, ondan yüzünü çevirip; "Ey Esmâ! Kadın ergenlik çağına ulaşınca, şüphesiz şu yerlerinden başkasının görülmesi uygun değildir" buyurmuş; bunu söylerken, kendi yüz ve avuçlarına işaret etmiştir.¹⁹⁰

Bütün bu görüşleri değerlendirdiğimizde, klasik dönem yorumlarında, kadının zînetinden görülmesine müsaade edilen yerin son sınırının yüz, el ve ayaklar olduğunu görmekteyiz.

Bununla beraber, kadınların el ve yüzlerini kapatmalarının gerekli (farz) olduğunu söyleyenler de olmuştur. İmam Şafîî Hazretleri bu görüştedir.¹⁹¹

Hanbelî Mezhebi de ellerin ve yüzün avret olduğu görüşündedir. Ancak Hanefî ve Malikî Mezhepleri kadının yüzü ve ellerini avretten saymazlar.¹⁹²

Yine, sözünü ettiğimiz yerlerin zaruret dolayısıyla açılacağı, ancak kadının zînet olan her şeyini kapatmasının en uygun olduğu görüşünü ileri sürenler de vardır.¹⁹³

Modern zamanlara doğru gelindikçe, yukarıda bahsettiğimiz görüşlerin haricinde, genel kanaatler doğrultusunda görülebilecek zînet alanı olarak belirttiğimiz "yüz, eller ve ayaklar" sınırının daha da genişletildiğini görmekteyiz. Bu görüşleri de maddeler halinde şöylece sıralayabiliriz:

- a. Kadının yüzü, kollarının yarısına kadar elleri ve bileklere kadar ayakları.¹⁹⁴

¹⁸⁹ İbn Kesir, 11/5861

¹⁹⁰ Ebû Davud, Libas, 31

Bu hadisin bazı alimler tarafından mürsel olduğu ifade edilmektedir. bkz. İbn Kesir, 11/5861; *Taberi Tefsiri*, 6/140; Celal Yıldırım; *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, 8/4201. Ancak Albani, *Hicabü'l-Mer'a* isimli eserinde, bu rivayeti destekleyen başka rivayetlerin bulunduğunu ve "Esmâ" rivayetinin zayıflıktan kurtulup "hasen" derecesine ulaştığına hükmetmiştir.bkz. Nihat Dalgın; *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, Etüt Yay.,İst.,2004, s.314, dipnot.305-306; Albânî; *Hicabü'l-Mer'eti'l-Müslime fi'l-Kıtab ve's-Sünne*, el-Mektebü'l-İslamî, Beyrut, 1987

¹⁹¹Mevdudî, *Tefhimü'l-Kur'ân*, ???/471; Mevdudî, *İtikadi, İktisadi, Sosyal, Siyasal ve Fikhî Meselelere Fetvalar*, Çev: Mahmud Osmanoğlu, A.Hamdi Chohan, Nehir Yay.,İst., 1992, s.290-292; Ali Eren, a.g.e., s.198 (Şafîî'nin görüşünü destekliyor.); Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 2/1064; M.Kazım Yılmaz, *Kur'ân Ailesi*, s.247

¹⁹² Faruk Beşer; "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987, s.104

¹⁹³ Bilmen, a.g.e., 5/2348; Dalgın, a.g.e., s.113

- b. Kadının yüzü (abdest uzvu kadarı ile), dirseklere kadar kolları ve bileklere kadar ayakları avret değildir. Ebu Yusuf'un bu görüşü benimsediği rivayet edilmiştir.¹⁹⁵
- c. Kadının yüzü, bileklere kadar elleri ve ayakları dışında örtüsü altından sarkan saçları ve evindeki hizmeti esnasında açılan kol ve boynu avret değildir.¹⁹⁶
- d. Kadının yüzü (abdest uzvu kadarı ile), saçlarından başın meshedilmesinin câiz olduğu kadar yeri, dirseklere kadar iki kolları ve bileklerinden biraz yukarı kadar ayakları (abdestte yıkanması gerekli olan kadarı) örtünmeden istisna edilenleri oluşturmaktadır.¹⁹⁷
- e. Ayetteki "illâ mâ zahera minhâ" ifadesinin sınırlarını, örfün çizeceği ileri sürülmüştür.¹⁹⁸
- f. Kadının yüzü, başı, saçları ve ayakları, örtünme yükümlülüğünden istisna edilen yerlerdendir. Başörtüsünün örttüğü mahal ahlâken kadının örtmesi gerekli yerler arasında bulunmamakla birlikte, kadının sırnaşık erkeklerce rahatsız edilmemesi için bir tavsiye olabilir.¹⁹⁹

Diğer taraftan, klasik dönemde, şu yorumların da yapıldığı görülmektedir:

Yüz ve ellerin açıkta bulunabilmesi belirli yaş ve özelliğe sahip kadınlara mahsustur. Bu görüşü savunanlar kadının güzelliği sebebi ile fitneden

¹⁹⁴ Taberi'nin bu görüşü savunduğu nakledilmektedir. Bkz. Nihat Dalgın, a.g.e., s.299. Ancak Albani, Hicabü'l-Mer'a adlı eserinde Taberi'nin kullandığı rivayetleri hem senet hem de metin açısından tenkit etmiş, hadislerin münker olduğu ve kendilerinin hüccet olamayacağını belirtmiştir.

¹⁹⁵ Dalgın, s. 299,319

¹⁹⁶ Dalgın, s.300

¹⁹⁷ Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'andaki İslâm*, Yeni Boyut Yay., İstanbul, 1995, s.615,616.

Günümüz araştırmacılarından Yaşar Nuri Öztürk kadının abdest uzuvlarının örtünme dışında kalan organlar olması gerektiğini savunurken, sahabKe döneminde kadın ve erkeklerin aynı kaptan abdest aldıkları şeklinde, kaynaklarda nakledilen rivayetleri delil olarak göstermektedir. (Bkz. Ebû Dâvud, Tahâre 39; Buhâri, Vudû 43) Ancak hadis kaynakları bu rivâyeti farklı olarak değerlendirmektedir. Hadis şârihleri de bu rivayetin yoruma açık olduğunu kabul etmişler ve değişik şekillerde yorumlamışlardır. Bu uygulamanın eşler ve mahremler arasında gerçekleşmiş olabileceği, bunun örtünme âyetinin öncesinde gerçekleştiği, kadın ve erkeklerin aynı kaptan, fakat farklı zamanlarda abdest almış olabilecekleri gibi yorumlar yapılmıştır. Bkz. Karşlı, a.g.e., s.113,114

¹⁹⁸ Zekeriya Beyaz; *İslam Ve Giyim Kuşam*, İst., 2000, s. 302; Mesut Kaynak; *Kur'ân'da Kadın*, Yay Mat., 3.Baskı, İst., 2003, s.39

Muhammed Esed'e göre, kullanılan ifadedeki (illâ mâ zahera minhâ) çok anlamlılık, bu hususta insanın ahlâkî ve toplumsal gelişiminin gereği olarak ortaya çıkan zamana bağımlı değişikliklerin göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. bkz. Muhammed Esed; *Kur'an Mesajı*, Çev.: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İst., 1999, 2/713, dipnot.37

¹⁹⁹ Hâtemî, s.320-322

korkuluyorsa ellerini ve yüzünü örtmesi gerektiğini ifade etmekte, ancak yaşlı ve gösterişsiz olması halinde bu uzuvlarını açabileceğini ileri sürmektedir.²⁰⁰

Bir diğer yorum ise, kadının yüzünün sürmeli, elinin yüzüklü olması halinde buraları örtmesi gerektiği, aksi takdirde ise söz konusu yerleri açabileceği yönündedir.²⁰¹

Modern zamanlara geldiğimizde ise, kadının yüz, eller ve ayaklarını örtmesi konularının sosyal hayata katılması açısından yorumlandığını görüyoruz. Nitekim Süleyman Ateş, kadının bu uzuvlarını izhar etmesinin haram kabul edilmesi halinde, toplum hayatına katılmasında güçlükler ortaya çıkacağını; İslam'ın ise insanları zorluk çıkarmak için değil, onları mutlu ve huzurlu etmek için geldiğini ifade etmekte ve Taberî'nin rivâyet ettiği şu hadisi mesned olarak almaktadır: “Peygamber (s.a.v), kadının zirâ'ının (kolunun) yarısına kadar kısmını göstermesini mubah kıldı.”²⁰²

Nesefîye göre de, burada “illâ mâ zahera minhâ”dan kastedilen eller, yüz ve ayaklardır, çünkü buraların açılması zarûrîdir ve özellikle şahitlik, nikah ve muhakemât konularında yüzün tanınması, eşya taşırken ellerin ortaya çıkması ve özellikle fakir olanlar için yürürken ayakların ortaya çıkması zarûrî olan durumlardır.²⁰³

Kadının örtünmesi çerçevesinde ele almaya çalıştığımız bu yorumları değerlendirdiğimizde klasik dönem yorumlarında biraz daha “muhafazakar” bir eğilim olduğu göze çarpmakta, toplumsal hayatta fitnenin yaygınlaştığı olgularından hareketle, kadının örtünmesi konusunda ihtiyatlı bir tutum sergilendiği görülmektedir. Modern dönem yorumlarında ise, kadının kıyafeti ve örtünmesi konularında daha “özgürlükçü” bir yaklaşım ortaya konulduğu, kadının toplum hayatına katılması hususunun göz önüne alınarak daha serbest ve esnek yorumlar yapıldığı görülmektedir.

²⁰⁰ Kurtubî, 12/359; M.Necâti Bursalı; *İslam'da Kadın, Örtünme ve Evlilik*, Erhan Yay. Dağ., İst., 1998, s.263; Ali Eren, a.g.e, s.198-199

²⁰¹ Bkz. Karşlı, s.112

²⁰² Süleyman Ateş., a.g.t., 4/1808

Ayrıca bkz. Mutahharî, a.g.e., s.129- 132,

Bu doğrultuda Y.Nuri Öztürk, Zekeriya Beyaz, Hüseyin Hâtemî gibi günümüz araştırmacılarının görüşlerini de yukarıda naklettik..

²⁰³ Nesefî; *Tefsîru'n-Nesefî*, Daru'l-Marife, Beyrut/Lübnan, 2000, s.778

Son olarak kaydedeceğimiz bir görüş ise; ayette geçen “illâ mâ zahera minhâ” ifadesinde “izhar(göstermek)” değil, “kendiliğinden görülmek” anlamındaki “zahera” kelimesinin kullanılmış olduğu, dolayısıyla niyet ve kasıt içermeyen bir zorda kalma ve çaresizlik durumunda ayetin bu hükmünün bir serbestlik içerebileceği yönündedir.²⁰⁴

Âyette zînet kelimesinin ikinci kez kullanıldığı yere gelince ;

“... وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا ...”

“...Zînetlerini kocaları , babaları,dışında kimseye göstermesinler...”

Bu bölümde zînet kelimesinin ikinci defa kullanıldığını görmekteyiz, Birinci geçtiği yerde bütünün cüz”ü , yani yüz ve eller (ve Ebû Hanifeye göre ayaklar) kastedilerek; “..kadınlar zînetlerinden kendiliğinden görünenler müstesnâ açmasınlar...” buyurulmuştu. Kelimenin ikinci kez geçtiği bu bölümde ise, zînetlerin sayılan yakınlık derecelerine ve sıfatlara sahip olanların yanında açılabilmesi; bunlardan başkasının yanında açılmayacağı ifade edilmiştir.

Ayette zikredilen yakınlar şunlardır:

1-Bu’ûle (Kocalar): Ba’l kelimesinin çoğuludur. Kadın ile kocası arasında edep duygusunun dışında mahremiyet için bir sınır yoktur. “Felâh bulan mü’minler ferlerini, eşleri ve sağ ellerinin mâlik olduklarından başkasına karşı korurlar; bundan dolayı ayıplanmazlar.”²⁰⁵ ayetlerinde de bu mana mevcuttur.

“Yüce Allah ilk olarak eşlerden söz etmiştir, zîrâ onların muttalî oldukları, zînetin daha da ilerisidir.”²⁰⁶

Karı kocanın birbirlerinin ferlerine bakmalarının câiz olup olmadığı hususu ise tartışılmıştır. Bir görüşe göre câizdir, çünkü onun karısından lezzet alması câiz olduğuna göre bakmak öncelikle câiz olmalıdır. Câiz olmadığını söyleyenler ise Hz. Âişe’den gelen, Rasûlullah ile aralarındaki durumu söz konusu eden “Ne ben O’nun fercini gördüm, ne de O benimkini...”²⁰⁷ şeklindeki haberi mesned olarak almışlardır.²⁰⁸

²⁰⁴ M.Kazım Yılmaz, s.246; *Tefhimu’l-Kur’ân*, 3/470-471

²⁰⁵ 23. Mu’minûn, 5-6

²⁰⁶ Kurtubî, 12/363

²⁰⁷ İbn Mâce, Nikah, 28

²⁰⁸ Kurtubi, 12/363

2- Babalar: Gerek kadın gerek koca tarafından, babaların babaları ve dedeleri, annelerin babaları ve dedeleri gibi yukarı doğru bütün babaları da içine alır.²⁰⁹

3- Kocalarının Babaları: Bu, kadının kocasının babasını ve dedesini kapsamaktadır. Nitekim “kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın eşi...(ile evlenmeniz size haram kılındı)”²¹⁰ âyeti ile de bu husus teyid edilmiş, fıkıh kitapları da kayın pederi ebedî olarak evlenilmesi haram olanlar grubunda ele almışlardır.²¹¹

4- Oğullar: “...oğulları ve kocalarının oğulları...” .Buna oğulların oğulları ve kızların oğulları gibi kadın ve koca tarafından aşağı doğru olan bütün çocuklar ve torunlar dahildir.²¹²

5- Erkek Kardeşler: Bu hem ana-baba bir, hem baba bir, hem ana bir kardeşleri kapsamaktadır.²¹³

6- Erkek Kardeşlerin Oğulları: Yukarıda açıkladığımız öz ve üvey kardeşlerin oğullarını kapsamaktadır. Ne kadar aşağıya inerse insin durum aynıdır.²¹⁴

7- Kız Kardeşlerin Oğulları: Ana-baba bir, baba bir ve ana bir kız kardeşlerin oğullarını ve torunlarını kapsamaktadır. Ne kadar aşağıya inerse insin, bunda da durum aynıdır. Kız kardeşlerin oğulları ile, kız kardeşlerinin kızlarının oğulları gibi.²¹⁵

“Bütün bunlar kendileri ile nikahlanmaları haram kılınanlar hükmündedirler. Nikahta haramlık doğum sebebi ile meydana gelen akrabalıktan ötürüdür. Bunlar mahrem diye adlandırılırlar”²¹⁶

“Zîrâ Allah insan fitratına, yakınlarla cinsî ilişki ve onlarla evlenmekten nefret etme duygusunu yerleştirmiştir.”²¹⁷

²⁰⁹ Râzî, 17/48; C.Yıldırım; a.g.t., 8/4205; Bursevî, Rûhu'l-Beyân, 5/510; M.Kâzım Yılmaz, s.257; Bilmen, 5/2348.

²¹⁰ 4.Nisâ, 23

²¹¹ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Altınoluk Yay., İst., 1995, s.170; C.Yıldırım; a.g.t., 8/4206

²¹² Râzî, 17/48 ; Yıldırım, a.g.t., 8/4206; Kurtubî, 12/364

²¹³ Râzî, a.y.; Yıldırım, a.y.; Kurtubî, a.y.

²¹⁴ Râzî, a.y.; Yıldırım, a.y.; Kurtubî, a.y.

²¹⁵ Râzî, 17/48 ; C.Yıldırım ,a.g.t., 8/4206; Kurtubî, 12/364

²¹⁶ Kurtubî, 12/364

²¹⁷ Sâbüni, 4/227

Cumhûrun kanaatine göre amca ve dayı da kadınlara bakmalarının caiz olması bakımından sair mahremler durumundadırlar. Bunların ayette zikredilmeme sebepleri olarak da kaynaklarda şu görüşler ileri sürülmüştür: Hepsine dikkat çekmek üzere bazen bir topluluğun bir kısmı zikredilebilir. Ayrıca Allah Teâlâ amcayı oğlu ile birlikte, yine dayıyı da oğlu ile birlikte vasf etmemek, aynı kategoriye sokmamak için zikretmemiştir. Çünkü amca ile dayı mahrem olduğu halde, oğulları namahremdir.²¹⁸

Bütün bu sayılan kimseler, o kadınlarla haşır neşir, içli dışlı olmak mecburiyetinde olanlardır. Bir de, bunlar tarafından bir fitne meydana gelmesi durumu enderdir. Ancak fitne korkusunun olduğu durumlarda da kadının örtünmeyi tercih etmesi daha temiz ve daha uygundur.²¹⁹

8- Kendi Kadınları (Nisâihinne) : Ayette yer alan “nisâihinne “ ifadesinde kullanılan üçüncü şahıs zamiri kadınlara has olmakla beraber, hangi kadınlara râcî olduğu tartışılmıştır. Bu konuda şu görüşler ileri sürülmüştür:

a- Bununla kadınların kendi dinlerinden olan diğer kadınlar kastedilmiştir. Bu, ekseri selef alimlerinin görüşüdür. İbn Abbas şöyle der: Müslüman bir kadın, zimmî kadınlar arasında soyunamaz. Kâfir bir kadına da, kendisinin câriyesi olması durumu hariç ancak yabancı erkeklerce görülebilecek yerlerini gösterebilir. Çünkü Allah Teâlâ ayetin devamında “...ellerindeki memlûkelerden (cariyelerden) başkasına gösteremez” buyurmuştur. Hz. Ömer (r.a) de, Ehli Kitab’ın kadınlarının, mü’min kadınların girdikleri hamamlara girmelerini yasaklamıştır.²²⁰ Bu husustaki endişe, müslüman hanımlara bakan gayr-ı müslim kadınların, müslüman hanımların vücutlarını kocalarına tavsif etmeleridir.²²¹

b- Bu ifâde ile bütün kadınlar kastedilmiştir.²²²

c- Mü’min olsun veya olmasın seciyesine ve karakterine güvenilemeyen kadınlara mü’min hanımların iç zînetlerini açmaları câiz olmaz. Zîra bu yüzden bir

²¹⁸ Kurtubî, 12/364; Râzi, 17/49; Döndüren, s.65, Emiroğlu, 8/188; Muhammed Ali Hâşimî, *Şahsiyyetü'l-Mer'eti'l-Müslime*, Daru'l-Beşâiru'l-İslamiyye, Beyrut, 1994, s.84

²¹⁹ Döndüren; s.65; Râzi, 17/49

²²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Döndüren, s.65; Mevdûdi, *Hicab*, s.423,424

Gayr-ı müslim kadınlarla müslüman kadınlar arasındaki avret durumlarının nasıl olması gerektiğini âlimlerin görüşleri doğrultusunda ilerleyen bölümlerde ele aldık

²²¹ İbn Kesir, 11/5863; Taberî, 6/139; Kurtubî, 12/365.; Sâbûnî, 4/227, C.Yıldırım, ,a.g.t., 8/4207.; Rûhu'l-Beyan, 5/510; M.Kâzım Yılmaz, s.261

²²² Râzi, 17/49, S.Ateş, a.g.t, 4/1810

çok fitneler zuhur etmiş ve kötülükler olmuştur; dolayısıyla dikkatli olmak gerekir.²²³

9- Ellerin Sahip Olduğu Memlûkeler (Köle Ve Câriyeler): Bir kadın köle veya cariyesinin yanında örtüsüz kalabilir.

Cessas'a göre haram oluş bakımından köle ile hür arasında fark yoktur. Hanımefendinin kölesine haramlığı ebedî olmadığı için köle de diğer yabancı erkekler gibidir.²²⁴

10- Erkekliği Kalmamış Hizmetçiler: İlim adamları, bu buyruğun anlamı hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Bunun, kadınlara ihtiyacı olmayan ahmak kimse olduğu söylendiği gibi, “ebleh” kimse olduğu da ifâde edilmiştir. Kadınlar dolayısıyla içinde her hangi bir istek duymayan, onları arzulamayan kimselerin kastedildiği de belirtilmiştir. Buradaki kastın, erkekliği olmayan kimse olduğu ifâde edildiği gibi, erkek de, dişi de olmayan kimse olduğu da söylenmiştir. Pîr-i fani ve henüz hiç bir şeyin farkında olmayan küçük çocuk olarak da tabir edilmiştir.²²⁵

“Bütün bu ifâdelerin hepsinin anlamı birbirine yakındır. Ortak özellikleri, kadınların durumlarını kavrayamayan ve bunlara dikkat edecek bir yanı bulunmayan kimse olduğudur.”²²⁶

Rasulullah'ın yakınlarında bulunan ve hünsa (hem kadınlık hem erkeklik organı bulunan) olan Hit' de böyle idi. Hz. Peygamber o'nun Ğaylan kızı Bâdiye'nin güzelliklerini anlatırken söylediklerini işitince, (hanımlarına) ondan perde arkasına saklanmalarını emretti.²²⁷

Âyette geçen “ulu'l-irbe” ifâdesinin, cinsel arzuları yok olmuş yaşlı erkekler olduğu yönünde de fikir beyan edenler olmuştur. Bu insanların cinsel duyguları köreldiğinden, kadınların câzibesine aldırış etmeyip sadece karınlarını doyurabilmeyi düşündüklerinden bu sınıfa dahil oldukları söylenmiştir. Bu görüş ortaya atılırken de Nûr Sûresi 60. âyet örnek gösterilmiştir. Cinsel duyguları yok olduğu ve fizîken de yabancı erkeğin rağbetini kendisine çekme özelliğini yitirdiği

²²³ Emiroğlu, 8/189

²²⁴ Cessas, 3/318

²²⁵ İbn Kesir, 11/5864-5865 ; Sâbûnî, 4/227; C.Yıldırım, a.g.t.,8/4207-4208; Faruk Beşer; **“Fıkah Açısından Avret ve Örtünme”**, s.112

²²⁶ Kurtubî, 12/367

²²⁷ Ebû Dâvud, Libas 36; Kurtubî, 12/367; Taberî, 6/142

için, yaşlı kadınlara kısmen örtünmeme ruhsatı tanınmış olması sebebi ile aynı ruhsat, kendisini etkilemeyeceği bir erkeğin yanına çıkacak kadın için de geçerli olmalıdır, denmiştir.²²⁸

11- Henüz Kadınların Gizli Yerlerine Muttalî Olmayan(Anlamayan) Küçük Çocuklar:

Kadının vücûdu, hareketleri ve duruşları kendisinde hiçbir arzu uyandırmayan küçük yaştaki çocuklardır. Ayette geçen “tıfil” kelimesini İsfehâni “körpe sayılan çocuğa verilen ad” olarak tanımlamaktadır. Buna göre bu çocukların yanında kadının, yabancı reşit erkeğin yanındaki gibi tesettüre bürünmesi gerekmemektedir. Ancak, çocuk henüz bülûğ çağına gelmemiş de olsa, kadınlara ilgi duyuyorsa, o takdirde kadın reşit erkeğin yanındaki tesettürünü kullanmalıdır. Zînet yerlerini onlara göstermeleri câiz değildir.²²⁹

Böylece Cenab-ı Hak Müslüman kadının zînet yerlerini kimlerin yanında açık tutabileceğini kesin çizgilerle belirlemiş, onların dışında kalanlara gösterilmesini yasaklamıştır.²³⁰

Âyette “zînet” kelimesinin üçüncü kez geçtiği yere gelince;

“...وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ...”

“...Zînetlerinden gizledikleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...”

Ayette “zînet” kelimesi üçüncü defa kullanılmakta, bu kez “gizledikleri zînet” ten söz edilmekte ve zînet’in teşhiri yasaklanmaktadır. Bundan maksadın, Arap kadınlarının ayaklarına taktıkları halhallar olduğu söylenmiştir. Kaynaklarda geçtiği üzere cahiliye devrinde bazı kadınlar yolda yürürken, gizli olan zînetlerinin (ayaklarına taktıkları halhalların) bilinmesi için ayaklarını yere vururlardı, işte Allah Teâlâ bu çeşit davranışı yasaklamıştır.²³¹ Bu tavırların erkeklerin dikkatini celbedip, kendilerine karşı gayrı meşrû bir temâyül uyandıracığı belirtilmiştir.²³²

²²⁸ Ayrıntı için bkz. Dalgın, s.307-309; Esed, 2/713

²²⁹ İsfehâni, “t-f-l” mad.; Taberî , 6/142; Döndüren, s.65; Dalgın, s.304; Beşer, a.g.m., s.112

²³⁰ Kadının mahremlerinden kimlere vücudunun ne kadarını gösterebileceği ile ilgili bilgi için bkz. Süleyman Albâni, *el-Mer’etu’l-Müslime*, Dâru’l-İsfehâni, 4.baskı, 1991, s.239 -243

Kurtubi’nin belirttiğine göre, ayette belirtilen kişilerin her birisinin önünde gösterilebilecek yerler farklı farklıdır. Elbette ki babanın görebileceği yerlerden bazılarının kocanın oğlunun yanında açılması caiz değildir.bkz. Kurtubi, 12/364; M.Kazım Yılmaz, s.257-258

²³¹ İbn Kesir , 11/5866; Neseî, s.778, Taberî , 6/142 ; Sâbüni, 4/227; Emiroğlu, 8/192;

²³² Bilmen, 5/2349; Emiroğlu, 8/192

Burada Râzi ve Cessas âyetin bu kısmı ile alakalı olarak birkaç hususun üzerinde duruyor, şöyle ki:

- Cenab-ı Hak, zînet'in bulunduğunu gösteren sese kulak vermekten nehyettiğine göre bu, zîneti açıkça göstermekten men'e haydi haydi delâlet eder.

- Kadının sesi halhal'ın sesinden daha etkileyicidir. Daha çok fitne uyandırır. İşte bundan ötürü âlimler, kadınların ezanını mekruh kabul etmişlerdir. Çünkü ezanın yüksek sesle okunması gerekir. Kadının ise, sesini yükseltmesi nehyedilmiştir.

- Âyet, fitneye sebep olacaksa, kadının yüzüne şehvet ile bakmanın da yasak olduğuna delalet eder.²³³

Klasik dönem yorumlarında müfessirlerin hemen tamamının bu pasajın anlamını cahiliyyede Arap kadınlarının ayaklarına takmış oldukları halhaller olarak yorumlamalarına karşın; modern dönem yorumlarında, bu mesajı sadece yöresel bir aksesuara tahsis etmek yerine, bakıldığında hemen görülemeyen ancak dikkat çekildiği zaman fark edilebilecek olan gizli süs ve bedensel güzellikleri de ayetin kapsamına almak gerektiği belirtilmiştir.²³⁴

Kurtubî kadınlara hitaben gelen bu ikinci ayetten (24.Nûr,31) kıyas yoluyla, erkeklerle ilgili bazı hükümler de çıkarmaktadır. Şöyle ki; kadınların böbürlenerek, şımararak, ayaklarını yere vurmaları mekruhtur, zînet ve güzelliklerini erkeklere teşhir gâyesi ile bunu yapmaları haramdır. Erkeklerden de herhangi biri kendisine hayranlık duygusuna kapılıp (ucb) ayaklarını yere vurarak yürürse aynı durum söz konusudur. Çünkü ucb büyük bir günahtır.²³⁵

“Bu durum insanın psikolojik tepkilerinin ve isteklerinin derinliğine bilinip kavrandığının ifâdesidir. Gerçekten şehevî duyguları tahrik etme bakımından çoğu zaman hayalin gözle görülenlerden daha çok tesiri vardır. İşte Kur'an-ı Kerim bu fitne yollarının tümünü kapatmaktadır. Çünkü Kur'an'ı indiren, varlıkları yaratanın kendisidir ve şüphesiz yüce Allah her şeyi en iyi bilen ve her şeyden haberdar olandır”²³⁶

²³³ Râzi, 17/53; Cessas, 3/412

²³⁴ Duman, s.46

²³⁵ Kurtubî, 12/372; ayrıca bkz. Karşlı, s.122 ,

²³⁶ Seyyid Kutub; *Kur'an'ın Gölgesinde Kadın*, s.121,122

Âyetin bu kısmına kadar hitab Allah Rasûlü'ne idi. Bundan sonrasında ise mü'minlere hitaben şöyle buyruluyor:

“... وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ”

“Ey Mü'minler! Hep birlikte Allah'a tevbe edin ki, kurtuluşa eresiniz”

“Mü'minlerin topluca tevbeye çağrılmasının amacı, “İnsan zayıf yaratıldığına”²³⁷ göre, hiç kimsenin hata ve kusurdan korunur olmadığının hatırlatılmasıdır. İşte bu yüzden Cenab-ı Hakk bütün mü'minlere tevbe ve istiğfâr'ı emretmiş, tevbe ve istiğfâr edilirse kurtuluşun söz konusu olabileceğini bildirmiştir. Hz. Peygamber'in bile şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Doğrusu günde yüz kere tevbe edip Allah'a yalvarıyorum.”²³⁸

“Sosyal hayatın kirleri tek başına bireyin çabası ile değil, toplum yekvücut olup, birlikte gayret ettiği zaman temizlenir. Marazî kirler de , ancak mü'minlerin tamamı, en azından çoğunluğu Allah'ın emirlerin birlikte itaat ettikleri, yasaklara arka döndükleri zaman paklanır. Sadece sözle tevbe yeterli olmaz, fiilî tevbe de gereklidir.”²³⁹

Görüldüğü gibi önce Nûr Sûresi 30. ayette erkeklere hitap ediliyor, ardından 31. ayette de kadınlara hitap edilip, ayet tüm inananlara hitapla sonlanıyor. Hayrettin Karaman'ın belirttiğine göre, Hz. Peygamber'in ikaz edici bazı sözlerini, bir kısım yorumcular, tek taraflı bir şekilde anlayıp yorumlamaları sonucunda, kadının erkek için fitne unsuru olduğu yolundaki görüşlerini belirtirlerken, Nûr Sûresi 30 ve 31. ayetlerin yol göstericiliğinden yeterince istifade edememişlerdir. Nitekim bu ayetler çerçevesinde kadın konusuna yaklaşılsaydı, her iki tarafın da birbiri için fitne unsuru olabileceği kabul edilirdi.²⁴⁰

²³⁷ 4. Nisâ, 28

²³⁸ Esed, 2/713; Râzi, 17/54; Abdullah b. Ömer'den rivayetle, İbn Hanbel, Buhari , Beyhaki,

²³⁹ Duman, s.46

²⁴⁰ Karşlı, s.123.

e. Başörtüsü/Himâr Ve Bağlayıcılığı

Kur’ân-ı Kerim’de kadının örtünme şeklini düzenleyen ayetlerden biri Nûr Sûresi 31. ayetidir. Bu ayette genel olarak, örtünmenin sınırları, kimlere karşı gerekli olduğu ve iffet kavramıyla olan alâkasına işaret edilmektedir.

وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ

“...Başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar...”

Ayette emredilen başörtüsü, çoğul formunda “humur” olarak geçen “el-himâr” kelimesiyle karşılanmaktadır. Rağıb el-İsfehani’ye göre; “genel anlamda, örtünülen şeye himâr denir; fakat bu kelime örfte bir kadının başını örttüğü örtüye isim olmuştur. Zihni örttüğü ve işlevsiz bıraktığı için, bütün sarhoş edici şeyler için de, Kur’ân’da örfî manada “hamr” sözcüğü kullanılmıştır.²⁴¹

“Himâr” kelimesinin anlamlarıyla ilgili olarak kaynaklarda şu ifadeler yer almaktadır: “başörtüsü”²⁴²; “baş, gerdan ve göğüs örtüsü”²⁴³; “hatunların başlarını ve boyunlarını örten örtü (yüz örtüsü değil)”²⁴⁴.

Rivayetleri incelediğimizde, bu kelimenin ifade ettiği örtünün, Kur’ân’ın nüzûlünden önce Araplar arasında bilindiği ve kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Klasik dönem yorumlarına baktığımızda; İbn Kesir’in belirttiğine göre, cahiliye devrinde kadın, erkekler arasında göğsü açık olarak dolaşır, göğsünü herhangi bir şeyle örtmezdi. Bazen olurdu ki, boynunu, saç örgülerini ve kulaklarındaki küpeleri de açıkta bırakırdı.²⁴⁵

Razi de o dönemdeki kadınların örtünmesini şu şekilde anlatmaktadır: Cahiliye kadınları, başörtülerini arkadan bağlar, yakaları ise ön tarafta bulunurdu. Bu durumda göğüslerinin üst tarafı ve boyunları açıkta kalırdı. İşte nazil olan bu ayetle, başörtülerini yakalarının üzerine salmaları, böylece göğüslerinin üst tarafı, boyun, saç, kulak ve gerdanlarını kapatmaları, yine buralarda bulunan takı ve benzeri süsleri örtmeleri onlara emredilmiştir.²⁴⁶

²⁴¹ İsfehani, “h-m-r” mad.

²⁴² Kurtubi, 12/362; Razi, 17/47; M.Necati Bursalı, *İslam’da Kadın, Örtünme ve Evlilik*, s.257; C.Yıldırım, a.g.t., 9/4895; Ateş, a.g.t., 6/178; Emiroğlu, 8/184; Bursevî, 5/509

²⁴³ İbn Kesir, 11/5880

²⁴⁴ Carullah, *Hatun*, s.37

²⁴⁵ İbn Kesir, 11/5862

²⁴⁶ Razi, 17/47-48

Kurtubi'nin belirttiğine göre, Cahiliyye kadınları, başlarını kapatıp örtülerini sırtlarından aşağıya salıveriyorlar, ancak göğüs üst kısımları, boyun ve kulaklarını açıkta bırakıyorlardı.²⁴⁷

Nesefî'nin bildirdiğine göre de, kadınların yaka yırtmaçları geniş olduğu için, göğüslerinin üst kısmı görünüyor, fakat onlar başlarındaki örtüyü arkalarına salıyorlardı. Ayet, arkalarına saldıkları başörtülerini önden sarkıtarak boyun ve göğüslerini örtmelerini istemektedir.²⁴⁸

Cessas'a göre de ayet, başörtüsü emri yanında, kadınların boyun ve göğüs çevrelerinin avret yeri olup örtülmesi gerektiğine delildir.²⁴⁹

Bu nakillerden anlaşıldığına göre, başörtüsü Kur'ân'ın nazil olmasıyla ilk defa belirlenmiş bir örtünme şekli değildir. Kur'ân gelmeden önce de Cahiliyye kadınları himâr denilen bu örtüyle başlarını kapatıyorlardı ve bu, kadının iffet ve namusunun göstergesi idi.²⁵⁰

“İslam böyle bir uygulamayı hazır bulmuş ve yeni bir hüküm getirmek yerine, takılış biçimine çekidüzen vermek suretiyle varlığını onaylamakla yetinmiştir.”²⁵¹

Modern dönemlerde ise, kadının örtünmesi bağlamında üzerinde en fazla durulan konulardan biri, ayette geçen “himâr” kelimesi olmuştur. Bu kelimenin neye tekabül ettiği ve getirdiği hükmün bağlayıcı olup olmadığı tartışma konusu olmuş; himâr kelimesi dil açısından tartışmaya açılmıştır.²⁵²

“Himâr” kelimesine getirilen farklı yorumlar şu şekildedir:

²⁴⁷ Kurtubi, 12/360; *Kur'ân Yolu*, 4/98

²⁴⁸ Nesefî, s.778; Taberi, 6/141

²⁴⁹ Cessas, 3/409

²⁵⁰ Cahiliyyede kadınların başörtüsü kullandığı ile ilgili bilgi için bkz., Ramazan Altıntaş; “Cahiliye Arap Toplumunda Kadın”, *Diyanet İlmî Dergi*, 37/1, Ocak-Şubat-Mart 2001, s.67-68; İsmail Hakkı Ünal; “Hadislere Göre Kadının Örtünmesi”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001, s.54; Mustafa Öztürk, “Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001, s.78;

²⁵¹ Mehmet Görmez,; “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001, s.19; İslam'ın örtünmeyi orijinal olarak kendisinin getirmediği, toplumda var olan bu uygulamayı toplumun yararına bulduğu için ikrar ettiği ve bununla ilgili olarak gelen Hz. Peygamber ve kızı Hz. Fatıma arasında geçen rivayet için bkz. S.Ateş, a.g.t., 6/181

²⁵² Modernleşme süreci içinde yeniden anlaşılmaya çalışılan örtünme olgusu ile ilgili, 80'li yıllardan itibaren yapılan değerlendirmelerin bir analizi için bkz. Necdet Subaşı, “80'li Yıllarda Örtünmenin Anlamı”, *İslâmiyât*, 3/2, Nisan-Haziran 2000

-“Himâr” kelimesi, “başörtüsü” değil, “örtü(giysi)” anlamındadır. Hüseyin Hatemi ve Y.Nuri Öztürk’ün savunduğu bu görüşe göre, ayet başörtüsü emrini içermek yerine, göğüsleri kapatma emrini ihtiva etmektedir.²⁵³

Yine Hatemi’nin belirttiğine göre, Kur’ân’da saçların örtüleceğine dair kat’î herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ahlâkî örtünme sınırlarına riayet ettikten sonra, dış örtüsünü (cilbab) saçlarını da örtecek şekilde bürünmesi, kendisinin taciz edilmemesi için daha uygun bir örtünme biçimi olarak görülmekle birlikte, bu tavsiyeye uymayan veya uyamayan kadının da dinsiz veya iffetsiz sayılmayacağını; çünkü Kur’ân’da “baş açma yasağı”nın apaçık bir şekilde belirtilmediğini ifade etmektedir.²⁵⁴

Öztürk’e göre ise, ayette hiçbir tartışmaya imkan bırakmayan nokta, göğüslerin tamamen kapatılmasıdır. Saçların görünmeyecek şekilde bütünüyle kapatılmasını emreden açıklıkta bir ifade ise, burada geçmemektedir.²⁵⁵

-“Himâr” kelimesinin geçtiği ayetteki kesin emir göğsün kapatılmasıdır, ancak ayette başörtüsüne de dolaylı bir atıf vardır. Bu görüş de Yaşar Nuri Öztürk tarafından ortaya atılmıştır.²⁵⁶

-Yukarıdaki görüşler yanında ilk dönemden beri tarih boyunca kabul edilen görüşe göre; himâr, o günün Arap örfünde kullanıldığı şekliyle başörtüsü anlamında olup, ayette emredilen de, bu örtü ile saçların, boynun, gerdanın ve göğüs üstlerine kadar açık bulunan bölgelerin örtülmesidir.²⁵⁷

Görüldüğü üzere, modernleşme çabaları öncesinde, fakih ve müfessirler tarafından teorik çerçevede başörtüsü emrinin bağlayıcılığı kabul edilip, bu talep pratik hayatta da yaygın olarak kadın kıyafetinin bir parçası olarak uygulama sahası bulurken; modern dönem yorumlarında, başörtüsünün icthadî bir mesele olduğu belirtilerek, ayette geçen himâr kelimesi daha çok “genel olarak örtü” anlamında ele alınmakta, kelime “başörtüsü” manasında alınsa dahi, Kur’ân’da bunun şekil ve sınırlarının net bir şekilde ortaya konulmadığı belirtilmekte, kesin

²⁵³ Hatemi, s.323; Y.Nuri Öztürk, *Kur’ân’daki İslam*, s.615

²⁵⁴ Hatemi, s.324-325

²⁵⁵ Y.Nuri Öztürk, *Kur’ân’daki İslam*, s.615

²⁵⁶ Y.Nuri Öztürk, *Kur’ân’daki İslam*, s.614

²⁵⁷ Dalgın, s.288-290’dan özetlenerek alınmıştır. Ayrıca “himâr” kelimesine getirilen bu yorumlar hakkında yazarın görüşleri için bkz. s.290-297

olanın göğüslerinin örtülmesi emri olduğu söylenerek konunun bireyin takvası çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Konu özellikle yaşadığımız asrın son çeyreğinde etkisini iyice hissettiren bir sorun olarak gündeme gelmiştir. Bu bağlamda mesele bilimsel araştırma ve çalışmalara da konu olmuştur.²⁵⁸

-Yine örtünmeye dair ayette geçen emrin, “öğüt” ifade ettiği de ileri sürülmektedir.²⁵⁹

Nakletmeye çalıştığımız söz konusu yorumlarda da görüldüğü gibi, “hımâr” terimi klasik dönemlerden farklı olarak yeni bir izahla tefsir edilmeye çalışılmaktadır.

“Söz konusu görüşleri ileri süren yorumcuların ayetin yorum ve izahlarını yaparlarken, konuyu çözüme kavuşturma, toplumsal uzlaşmayı temin etme yönünde çaba sarf ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim buna yönelik zihinsel alt yapıyı ortaya koyan ifadeleri de tespit edebiliyoruz. Mesela bu yorumlarda, başını kapatanlara saygı duyulması, kapatmayanların hor görülmemesi, bu konuda bir kimsenin diğerine baskı yapmaması temalarının sık sık işlendiği müşahede edilmektedir.”²⁶⁰

Yukarıda serdettiğimiz yorumlara karşıt olarak da şu görüşler belirtilmiştir:

-Ayetteki emirde asıl olanın “göğüslerin örtülmesi olduğu, başın örtülmesinin ise tali bir şey olduğu” şeklindeki yaklaşıma itiraz olarak, Kur’an’ın bu emrinin çırılçıplak yaşayan bir topluluğa yönelik olmadığı, bu emir ile Kur’an’ın başörtüsü kullanmanın gayelerine dikkat çekip teberrücu yasaklamayı amaçladığı belirtilmektedir. Ayet hem başörtüsü örtmeyi, hem de başörtüsünü biraz büyük ebatlı kumaştan yaparak, onunla, boyun, gerdan ve göğüs çevrelerini de örtmeyi emretmektedir.²⁶¹

²⁵⁸ Bkz. Nilüfer Göle, *Modern Mahrem*; Metin Yay., İst., 1994; Aynur İlyasoğlu, *Örtülü Kimlik*, 3. Baskı, Kasım 2000; Düccane Cündioğlu, *Başörtüsü Risalesi*, Tibyan Yay., İst., 1995 ; *İslâmiyât*, “Örtünme” sayısı, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001; “*İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*”, İslamî İlimler Araştırma Vakfı, 2. baskı, İst., 1987; F. Karabıyık Barbarosoğlu, *İmaj ve Takva*, Timaş Yay., 2. Baskı, İst., 2002; Nazife Şişman, *Kamusal Alanda Başörtülüler*, İz Yay., İst., 2001 ; Abdurrahman Kasapoğlu, *Kadın, Modernizm ve Örtünme*, Esra Yay., İst., 1994; *Umran Dergisi*, *Başörtüsü Özgür Olmadan Asla*, Mayıs 2005, sy.129.

²⁵⁹ Atay ve diğer, *İslam Gerçeği*, s.70

²⁶⁰ Karlı, s.106

²⁶¹ Dalgın, s.291-293

-Yine Kur'ân'ın istisnalar dışında, muhataplarının bildiği kelime, isim ve kavramlar kullandığı, dolayısıyla başörtüsü (himâr) kelimesinin anlamı konusunda ilk dönem müslümanlarının bir problem yaşamadığı; aksi bir durum yaşansaydı, Hz. Peygamber'in bunu açıklamış olacağı belirtilmektedir.²⁶²

-Ayette geçen örtünmeye dair emrin, “öğüt/tavsiye” ifade ettiği yolundaki görüşe karşıt tez olarak da şu görüşler belirtilmektedir:

Buradan, emir kipiyle gelen talebin, nedbe delalet ettiği kanaatinin taşındığı anlaşılmaktadır.

Fıkıh usûlü kaynaklarında belirtildiğine göre, naslardaki emirler birden çok anlama delalet etmektedirler. Bunlardan vücûb, nedb ve ibahadan başka, (aksine bir karine bulunmadıkça) emrin başka bir manaya gelmesi mümkün değildir.

Emir kipinin ifade ettiği talebin, nedbe yorumlanması mümkün olmakla beraber, Ebu Zehra'nın belirttiğine göre, araştırmalar, ayet ve hadislerdeki emirlerin çoğunlukla vücûb ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Nitekim usûlcülere göre, bir emrin vücûb ifade etmediğini, yahut da mendûb olduğunu ortaya koymak için delile ihtiyaç vardır. Yani, kelamın siyakına bakılması ve buna dair karinelerin tespit edilmesi gerekmektedir. İslam hukuku usûlcülerinin çoğuna göre, hiçbir karine bulunmasa da, emirlerden anlaşılan, emredilenin farz olduğu şeklindedir ve söz konusu emir ve nehiyer, yükümlülere tercih hakkı bırakmayı ima edecek tarzda nedbe işaret eden karineleri içermemektedir. Bu sebeple, ayette geçen emir yükümlüler için vücûb ifade edip, daha bağlayıcı bir özellik göstermekte ve Ahzab Sûresi'nde geçen ilgili ayetler²⁶³ de söz konusu bağlayıcılığı desteklemektedir, dolayısıyla gereğini yerine getirmek farzdır.²⁶⁴

“Kıyafet ve tesettüre dair ayetlerdeki emir ve yasaklar çok kesin olup birbirini tamamlar ve başka ihtimalleri bertaraf eder mahiyettedir”²⁶⁵

Karaman'ın belirttiğine göre, tavsiye üslûbunun sınırlarını çok aşan detaylara girilmiş; nerelerin nasıl örtüleceği, hangi şartlarda kimlere, nerelerin gösterilebileceği açıklanmıştır. Ayrıca “örtünürlerse daha iyi olur, bunda hayır,

²⁶²a.e., s.290-291; Kaynaklarda kelimenin yaygın olarak başörtüsü manasında kullanıldığı yolundaki rivayetler için bkz. Karşlı, s. 107-108

²⁶³ 33.Ahzab, 53. ve 59. ayetler

²⁶⁴ Dalgın, s.309-310; Karşlı, s.109; Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.81; Topaloğlu, *“İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme”*, İSAV, s.17-18; *Kur'ân Yolu*, 4/99; Emiroğlu, 8/187; Yıldırım, a.g.t., 8/4202; Mevdudi, *Hicab*, s.448; Derveze, 8/406.

²⁶⁵ Topaloğlu, a.y.

edebe uygunluk, ecir vardır...”gibi yumuşak bir üslûp kullanılmamış, “söyle, sakınsınlar, iffetlerini korusunlar, örtünsünler, açıp göstermesinler...” şeklinde kesin ifadeler kullanılmıştır. Ayetin sonunda da tevbe tavsiye edilerek, aksine davranışın günah olduğuna işaret edilmiştir.²⁶⁶

Emir ve nehiy kipinde ifade edilip, kesinlik arz eden bir dizi hükmün içerisinden başörtüsü emrinin kesinlik ifade etmeyip bir tavsiye niteliğinde olduğunu savunmak, gayr-ı ilmî bir yaklaşımla, kutsal metni anlam bağlamından çıkararak yorumlama olur. Ayrıca ayetlerdeki emirler tavsiye amaçlı olsa, o kadar teferruata gerek kalmazdı. Kaldı ki, tarih boyunca, bütün İslam bilginleri tarafından, bu ayetlerdeki emirler farz olarak anlaşılmış olup, aksini iddia eden – birkaç muasır araştırmacı dışında- bir İslam alimi bilinmemektedir. Konu ile ilgili olarak Ebu Davud’un naklettiği “Esmâ hadisi” diye bilinen rivayet de, başörtüsü emrinin vücûbiyetine/farz olduğuna delildir.²⁶⁷

“Müfessirler arasında oluşan ortak kanaate göre, örtünmeyle ilgili ayetler muhkem ayetlerdendir; mana ve maksatları bakımından açık, maksadını aşan yorum ve spekülasyonlara kapalıdır. Buna rağmen günümüzde, örtünmeyle ilgili ayetlerin tartışılıyor olması, günümüz şartlarında Kur’ân’ın taleplerinin uygulanabilirliği sorunsalından kaynaklanmaktadır. Örtünmede asıl olan ayetlerin geçtiği Nûr Sûresi’nin ilk ayetinde sûrenin bütünü hakkında Allahü Teâlâ şu ifadeyi kullanmıştır: ‘İndirdiğimiz, içerisindeki hükümleri farz kıldığımız bir sûredir. Biz düşünüp öğüt alasınız diye, onda apaçık ayetler (âyât beyyinât) indirdik.’”²⁶⁸

f. Dışörtüsü/Cilbab Ve Bağlayıcılığı

²⁶⁶ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s.82

²⁶⁷ Ebu Davud, Libas 31

Dalgın, s.310-311’den özetlenerek alınmıştır.

²⁶⁸ 24. Nûr,1; Duman, s.37-38

Başörtüsü ile ilgili bu ilahi mesajı; mesajın dili, bu mesaj öncesinde Arap toplumundaki uygulama, mesajın ilk muhatapları nezdindeki algılanışı ve uygulanışı açılarından değerlendirerek, ayetlerin orijinal metinlerini dil bakımından analiz edip, siyak ve sibakından da yararlanarak ayetin tarihî bağlamı doğrultusunda manasını tespitte çalışmak gerektiği ile ilgili bilgi için bkz.Duman, s.38-39

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُودَ أَجْكَ وَبَنَاتِكَ وَيَسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ
أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine bürünsünler. Bu, tanınıp rahatsız edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah ziyadesiyle bağışlamakta ve çok esirgemektedir.”

Konumuzla alakalı olarak geçen Ahzab Sûresi, 59. ayetin anlaşılmasında, üzerinde durmamız gereken anahtar kelimelerden biri, “cilbab” terimidir.

Cilbab kelimesi kaynaklarda şu anlamlarda geçmektedir:

İbn Manzur, kelimeyi değişik manalarda kullanmaktadır. Bunlar; “kamîs”, “hımârdan daha geniş olup, kadının başını ve göğsünü örten elbise”, “kadının giydiği, çarşaf olmayan, geniş elbise”, “kadının bütün bedenini örten çarşaf türü bir elbise”dir.²⁶⁹

Ayrıca kaynaklarda “cilbab” şu manalarda kullanılmaktadır:

-“Gömlek, başörtüsü, yeldirme”²⁷⁰

-“Gömlek (kamîs) ve başörtüsü (hımâr)”²⁷¹

-“Ridâ”²⁷²

-“Kadınların dışarı çıktıklarında elbiselerinin üzerine örttükleri büyük şal ya da çarşaf (mulâe)”²⁷³

Kur’ân’ın muhatabı olan ilk müslüman toplumunda “cilbab”dan maksadın ne olduğu anlaşıldığı ve nasıl giyineceği bilindiği için, bu konuda Kur’ân herhangi bir kelime açıklamasında bulunmamıştır ve ayette “cilbab” olarak isimlendirilen kıyafetin ne tür bir kıyafet olduğu konusunda, Hz. Peygamber’e nispet edilen herhangi bir açıklama mevcut değildir. Bu da Kur’ân’ın ilk muhataplarının cilbab’ın medlûlünü belirleme konusunda herhangi bir problem yaşamadıkları şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim şu rivayet bunu doğrulamaktadır. Hz. Âişe diyor ki; “konu ile ilgili ayet gelince, sahabe hanımları hemen evlerindeki

²⁶⁹ İbn Manzur, “c-l-b” mad. s.272-273

²⁷⁰ (Arapça Türkçe) *Yeni Kamus*, Bekir Topaloğlu, Hayrettin Karaman, Nesil Yay., İst., 1996.

²⁷¹ İsfehani, s.134

²⁷² Cessas, 3/486

²⁷³ Albani, s.38. “Cilbab”ın tefsirinde alimlerin görüşleri ve gelen rivayetler için bkz.s.38 vd.

Ayrıca “cilbab” kelimesinin kullanıldığı anlamlar ve kaynaklar hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mustafa Öztürk; “Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine, *İslamiyat*, 4/2, Nisan-Haziran 2001, s.71; Uysal, Asım, Uysal, Mürşide, a.g.e., s.360; Mutahhari, s.120

kumaşlardan cilbab edinerek, giyinmiş bir şekilde sokağa çıktıkları için, bir çırpıda sokaktaki kadınların cilbablarına büründükleri görülmüştür.”²⁷⁴ Ve yine Ümmü Seleme’nin “cilbab ayeti indiğinde, Ensar kadınları, giydikleri (siyah) elbiselerden ötürü adeta başlarında siyah kargalar varmış gibi dışarı çıktılar” şeklindeki sözü de bu yorumu güçlendirmektedir.²⁷⁵

Cilbabın ne tür bir giysi olduğuna dair yukarıda serdettiğimiz rivayetin dışında kayda değer çok fazla bir bilgi bulunmamasından olsa gerek, klasik tefsirlerde bunun mahiyeti hakkında çok farklı görüşlere yer verilmiş ve sonuçta ortaya pek çok cilbab modeli çıkmıştır.

Cilbabın tanımı ile ilgili bu değişik rivayetler, cilbabın tek tip bir örtünün ismi olmadığını göstermektedir. Söz konusu görüşleri değerlendirdiğimizde, kadının vücudunu örtmek için giydiği giysinin üstüne alınan, dikişli ya da dikişsiz, çoğu kez başa konulan, bazen de omuzlardan aşağı konarak, gerektiğinde kadının bir veya iki gözü açıkta kalmak suretiyle, yüzünü de örtebilen bir örtüdür.²⁷⁶

“Lügatlerin verdiği tariflerde, cilbabın yüzü kapatan bir özellik taşıdığına dair açık bir kayıt bulunmazken, tefsirlerde özellikle bu hususun vurgulanması dikkat çekicidir.”²⁷⁷

Yakın tarih müfessirlerinden Elmalılı M.Hamdi Yazır, cilbabla örtünmenin; “bütün bedeni sıkıca örtmek” ve “cilbabın bir tarafıyla başından yüzünü örtmek” tarzında iki şekli olduğunu belirtmekte, ardından da yüzü örtmenin de iki biçimde gerçekleştiğini söyleyip şöyle tarif etmektedir: Bunlardan birincisi, çocukluğunda memleketinde annelerinin örtünme tarzında olduğu gibi, kaşlarına kadar başını örttükten sonra, büküp yüzünü de örterek sadece bir gözünü açıkta bırakmak suretiyle gerçekleşmektedir. İkincisi ise, İstanbul’a geldiğinde kadınların tesettüründe olduğu gibi başını örttükten sonra, burnunun üzerinden dolayıp gözlerinin ikisini açıkta bırakacak şekilde, yüzünün büyük kısmını ve göğsünü örtmek suretiyle gerçekleştirilir.²⁷⁸

²⁷⁴ Ebu Davud Libas 29

²⁷⁵ Cessas, 3/486

²⁷⁶ a.y.; Beşer, a.g.m., s.113,114

²⁷⁷ Karşlı, s.93

²⁷⁸ Elmalılı M. Hamdi Yazır; *Hak Dini Kur’ân Dili*, Yenidoğan Yay. Dağ., İst., 1996, 6/351; benzer ifadeler için bkz. Kurtubi, a.g.e., 12/187

Yine “İslam Peygamberi” adlı eserinde Muhammed Hamidullah, ayette kastedilenin yüz örtüsü olduğu ve kadınlar yüz örtüsüne riayet etmezlerse dünyada iken İslam hukukunda yer alan cezaî bir müeyyidenin bulunmadığı, ancak bunun tamamen kendisi ile Allah arasındaki bir durum olup, müeyyidenin uhrevî olduğunu belirtmektedir.²⁷⁹

Çağdaş yorumculardan bazıları da günümüzde fitnenin yaygınlaştığını ileri sürerek kadının yüzünü kapatmasının daha uygun olacağı görüşünü ileri sürmekte, bunda da dayanak olarak fıkıh usûlündeki, dinin haram kıldığı fiillere giden yolları ihtiyatî bir tedbir olarak kapatma anlamındaki seddi zeraî²⁸⁰ ilkesine başvurumaktadırlar.²⁸¹

Görüldüğü üzere toplum hayatında yaygınlaştığı kabul edilen fitne ortamını ortadan kaldırmak amacıyla, kadının tesettürü ve toplumsal hayatı ile ilgili bir takım sınırlamalara gidilmiş; ahlâkî ve manevî eğitim yoluyla hedeflenen seviyeye ulaştırılması gereken cinsler arası ilişkiler, kadının tesettürünün ileri bir noktaya götürülmesi suretiyle kontrol edilmeye çalışılmıştır.

Yakın dönemlere geldiğimizde cilbab kelimesinin yorumu ve kullanılışı konusunda yapılan izahların da bu doğrultuda olduğunu görmekteyiz.

Kur’ân Yolu adlı eserde; “Genellikle tefsircilerin (ilerleyen bölümlerde ele alacağımız), “evlerde oturma, zaruret bulunmadıkça dışarı çıkmama” emri peygamber hanımlarına mahsus olduğu halde, diğer hanımları da bu hüküm çerçevesine almaya çalışmalarını ve dışarı çıkarken – tesettüre ek olarak- bir dış giysiye bürünmeyi devamlı bir farz haline getirmelerini, haklı bir dînî ve ahlâkî gerekçeden çok, içinde yaşadıkları çağın ve toplumun adet ve değerlerine, bir de erkeklerin aşırı kıskançlığına bağlamak gerekmektedir.” deniyor ve cilbabın “asayiş korumayı ve tacizi önlemeyi hedefleyen geçici bir tedbir” olduğu vurgulanarak, usûlüne göre tesettür yapıldıktan sonra tacizi engelleyecek farklı

²⁷⁹ Ayrıntı için bkz. Muhammed Hamidullah; *İslam Peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, Yeni Şafak Gazetesi Kültür Armağanı, Ankara, 2003, 2/1064-1069

²⁸⁰ Buna göre, harama vasıta olan şey haram, mübaha vasıta olan şey de mübah olmaktadır. bkz., Muhammed Ebu Zehra; *İslam Hukuku Metodolojisi*, Çev: Doç. Dr. Abdülkadir Şener, Fon Mat., 2. Baskı, Ankara, 1979, s.247; İbn Âşûr, a.g.e., s.190

²⁸¹ “İskilipli Atf Hoca’nın Tesettür-i Şer’î Risalesi”, Ali Eren, s.198 vd.; Sabuni, 5/107 Mevdudi de İslam’da kadının yüz örtüsü kullanmasının kesin bir hüküm olduğunu savunmaktadır. bkz. Mevdudi, *Hicab*, s.439 vd.

“Bu ayete göre, genç kadın yabancılara karşı yüzünü örtmekle emredilmiştir. Dışarı çıktığı zaman da örtüsünü üzerine almalıdır. Ta ki, kalbinde hastalık olanlar ona meyletmesin.”Cessas, 3/486

tedbirler alma imkanı hasıl olunca, dışarı çıkarken ayrıca bir de, hür kadın alâmeti olarak cilbab ve benzeri elbiseler giymenin gerekli olmaktan çıktığı belirtiliyor.²⁸²

Bu görüşe dayanak olarak ileri sürülen delil ise, kaynaklarda belirtilen şu rivayettir: İbn Kesir ve daha pek çok müfessirin naklettiğine göre, Medine’de Arap evleri dar idi. İçinde tuvalet bulunmuyordu. Genellikle kadınlar geceleri def’i hacet için Menas adı verilen bir mevkiye giderlerdi. Münafıklar gecenin karanlığından yararlanarak kadınların geçeceği güzergâhta gizlenir ve bazı kadınları taciz ederlerdi. Mü’min kadınları diğerlerinden ayıran belli bir dış kıyafeti olmadığı için, onlar da zaman zaman bu tür sataşmalara maruz kalabiliyorlardı. Sonra da bu ahlâksızlar “onları tanımadık” mazeretine sığınıyorlardı. İşte bu yüzden Allah Teâlâ, “Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine bürünsünler. Bu, tanınıp rahatsız edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah ziyadesiyle bağışlamakta ve çok esirgemektedir.” ayetini indirmiştir.²⁸³

Görüldüğü gibi ayetin hükmü “tanınıp eziyet görme” illetine bağlanmıştır. Bu durumda şayet illet devam ediyorsa hüküm de devam edecektir; çünkü maslahat onu gerektirmektedir. İlet ortadan kalkınca tedbire lüzum kalmaz.²⁸⁴

Nitekim müfessirlerin büyük çoğunluğu, ilgili ayette giyilmesi emredilen cilbabı hür müslüman kadınların sokakta tanınıp cariyelerden ayırt edilmesi ve dolayısı ile tacize uğramamalarını sağlayan simgesel bir zırh ya da üniforma şeklinde algılamışlardır.

Yine günümüz müfessirlerinden Süleyman Ateş, geçmiş dönemlerde örtü konusunda titiz bir anlayışın hakim olması dolayısı ile bu terimin tanımı ve kullanımına ilişkin aşırı yorumlara gidildiğini belirtmektedir. Ona göre cilbab, baştan aşağıya salınan, içten giyilen elbiseleri kapatan bir giyim tarzı olup yüzü örtmesi gerekmemektedir. Ayrıca mutlaka çarşaf giymek de şart değildir. Mü’min kadının sokağa çıkarken, vücudunu örten, kendisine söz getirmeyecek tarzda sade bir kıyafetle çıkması gerekli ve yeterlidir.²⁸⁵

²⁸² *Kur’ân Yolu*, 4/361

²⁸³ T.Emiroğlu, 9/253; Ateş, a.g.t., 4/2089; Seyyid Kutub, a.g.t., 8/350; Duman, s.51

²⁸⁴ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s.80,139; Duman, s.52; Mustafa Öztürk, s.76

²⁸⁵ S.Ateş, a.g.t., 4/95-97

Musâ Cârullah da ne cilbab ne de himar kelimelerinin kapsamına yüz örtüsünün girmediğini belirtmektedir.²⁸⁶

Mutahharî'nin Hicab adlı eserinde belirttiğine göre, kadının yüzünü ve bileğe kadar iki elini örtmesini gerekli görürsek, bu, gerçekte kadını perde arkası hayata itmek ve sınırlı bir çevre dışında ona bütün işleri yasaklamak veya yüzde yüz kadınlara ait çevrelerde kalmasını istemek anlamına gelir.²⁸⁷

Günümüzde kadın konusunda ileri sürdüğü görüşleri ile dikkati çeken Hâtemi'nin ise, ayette emredilen cilbab hükmünü mendub olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Ona göre, kadının, laubali erkekler tarafından taciz edilmemesi için, saçlarını örten dış örtüsü ile sokağa çıkması takvaya ve ihtiyata daha uygundur. Bununla beraber, bu tavsiyeye uymayan veya uyamayan kadının ise dinden çıkmış olamayacağını ve kendisine de “iffetsiz” gözü ile bakmaya kimsenin hakkının olmadığını belirtmektedir.²⁸⁸

Karaman ise, örtünme konusunda “cilbab” emrine gerekçe teşkil eden illetin düşmesi sebebi ile, bu konudaki hükmün de geçerliliğini yitirdiğini ileri sürmektedir. Fakat o, aynı şartların gerçekleşmesi halinde, hükmün yeniden yürürlüğe konulacağını da ilave etmektedir. Yani, günümüz şartlarında, toplumda cariyenin kalmaması ya da hür kadınları diğerlerinden ayıracak başka bir alametin bulunması veya kamu düzeninin sağlanıp incitme olaylarının asgariye indirilmesi sebebi ile, hükmün de geçerliliğini kaybettiği kanaatindedir. Dolayısıyla, cilbabın, bağlayıcı bir emir olmaktan çıkması sebebi ile, günümüz sosyal şartlarında kadının, başka uygun giysilerle sokağa çıkabilmesi mümkündür. Ona göre tarihteki uygulama da bu tarzda olmuştur. Usûl açısından bu yorum tarzı “nesih” değil , “tahsis” konusuna girmektedir. Bu ise, belli şartlarda uygulanması istenen hükmün, o şartların bulunmadığı yer ve zamanlarda uygulanmamasıdır.²⁸⁹ Aynı sosyal şartların yeniden gerçekleşmesi halinde ise, söz konusu hüküm yeniden yürürlüğe konulacaktır. Ancak Karaman, müslüman kadınların örtünmeleri ele ilgili olan Nûr Sûresi 31. ayetinin gerekçesinin ebedî olan “iffetin korunması “ olduğu, dolayısıyla

²⁸⁶ Carullah, *Hatun*, s.37

²⁸⁷ Mutahhari, *Hicab*, s.129

²⁸⁸ Hatemi, *İlahi Hikmette Kadın*, s.324-325,

²⁸⁹ Ferhat Koca, *İslam Hukuk Metodolojisinde Tahsis*, TDV Yay., İst., 1996, s.121-124

hükümlerinin de devamlı olduğunu belirtmekte, “cilbab” ile “himâr” emirlerini birbirinden ayırmaktadır.²⁹⁰

Bir kısım İslam âlimine göre de, ayetin hükmü, toplumda cariyeler bulunmadığı ortamda bile devam etmektedir. Çünkü cilbab, kadının iffet ve namusu konusunda hassas olduğu şeklindeki ruh halini yansıtan ve kadının vakarını gösteren bir alamet olup, kötü niyetli erkekleri, bu düşüncelerini kendi üzerinde uygulamaktan vazgeçirerek, kadını koruyacaktır. Bu tür erkekler, her toplumda az çok bulunabileceği için, cilbab giyme emri dün olduğu gibi bugün de geçerlidir.²⁹¹

Bütün bu naklettiğimiz görüşleri özetlediğimizde, söz konusu emrin, kimi zaman, Araplara özgü bir kıyafet olduğu düşünülerek, günümüz şartlarında farziyyetini yitirdiği ifade edilmiş, kimi zaman da ihtiyaten uyulması uygun görülen bir tavsiye olarak değerlendirilmiştir.

Ancak genel kabule göre, giyilecek olan cilbab için belirli bir şekil ve moda belirlemek mümkün değildir, Zaten fukaha da bunun üzerinde durmamış, kadının nerelerini kimlere karşı örtmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Dolayısıyla cilbab’ın rengini, şeklini ve ebadını tamamen örf belirler. Aslı tesettürüne bürünmesi şartı ile bu, gerekirse, zamanın şartlarına göre, pardesü ve eşarp veya Anadolu’da farklı yörelerde kullanılmakta olan, cilbab’ın misyonunu ifa edebilecek şal, çar, çarşaf, atkı, (doğuda kullanılan) ehram, vb. herhangi bir örtü de olabilir. Vücudun en az belden yukarısını kaplayabilecek geniş bir başörtüsü dahi –başın önce birinci bir başörtü ile örtülmesi şartı ile– özellikle İbnü’l Esîr’in tarifine göre, cilbab sayılabilir.²⁹²

Bazı durumlarda da cilbab giymek bir zorunluluk olmaktan çıkmaktadır.

Nûr Sûresi 60. ayetin yorumu olarak bütün alimler tarafından kabul edilen görüşe göre, yaşları ilerleyip cinsel istekleri ortadan kalkmış, erkeklerin de kendilerine karşı içten içe bir eğilim duymayacakları dönemde, yaşlı kadınların dışarı çıkarılarken, normal şartlarda üzerlerine almaları gereken cilbabı çıkarmalarında bir mahzur yoktur. Nitekim ayet, “nikah ümidi kalmamış kadınların

²⁹⁰ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s.72,80,139,145,180’den özetlenerek alınmıştır. Ayrıca bkz. Karaman, *İslam’ın Işığında Günün Meseleleri*, s.463

²⁹¹ Dalgın, s.285-286.

²⁹² Duman, s.51; Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s.180; Beşer, a.g.m., s.115

elbiselerinden bazılarını çıkarmalarında bir vebalin olmadığını” belirtmektedir. Burada kastedilen elbisenin cilbab olduğunda hemen hemen bütün İslam alimleri hemfikirdir.

Ancak yaşlanmış olmakla beraber, kadının içinde hala cinsel istekler kıpırdanıyor ve erkeklere karşı güzel görünebilmeyi arzu ediyorsa, bu kadın için cilbab giyme emrinin devam ettiği kabul edilmiştir. Nitekim yaşlı kadına dış giysisini çıkarma ruhsatı tanınması, onun zînetlerini göstermemesi ve gösteriştan kaçınması şartına bağlanmakta ve ayette “eğer sakınırlarsa, bunun, onlar için daha hayırlı olacağı” belirtilmektedir. Buradan anlaşılan odur ki, İslam açısından kadın, namus ve örtünmeye ne kadar çok uyarsa o kadar beğenilir.²⁹³

Kurtubî de, burada kastedilenin cilbab olduğu konusunda hem fikir olmakla beraber, böyle bir kadının saçının görülmesinde mahzur olmadığını, dolayısıyla başörtüsünü almamasının da caiz olduğunu, ancak sahih olanın, böyle bir kadının da tesettüre riayet hususunda genç bir kadın gibi olması olduğunu belirtmektedir.²⁹⁴

Kur’an Yolu adlı eserde de, Kurtubî’nin görüşüne yakın olarak şu ifadeler yer almaktadır: Nûr Sûresi 60. ayette izin verilen açılma baş ve boyunla ilgilidir. Baş ve boynu örtmenin gerekçesi cinsel cazibe olduğu ve yaşlılarda bu sebep ortadan kalktığı için örtünme külfeti hafifletilmiştir. Cilbab emrinin gerekçesi ise iffetin korunması değil, hür kadınların cariyelerden ayırt edilmesidir. Ancak kadınlar yaşlı da olsalar, kendilerine ilgi duyulması ihtimali bulunduğu için, bu ruhsatı kullanırken dikkatli olmaları gerektiği belirtilmiştir.²⁹⁵

“Âyetin spesifik ve zamanla kayıtlı ifâde tarzı (ki Hazreti Peygamber’in eşlerine ve kızlarına atıfta bulunmasından açıkça bellidir) ve kadınların toplum içine çıktıklarında “dış kıyafetlerini üzerlerine almaları” tavsiyesindeki bilinçli müphemlik, bu âyetin, terim’in genel, zaman ve mekan üstü anlamı ile bir hüküm ifade etmekten çok, zamanın ve sosyal çevrenin sürekli değişmesi karşısında uyulması gerekli ahlâki bir tedbir anlamı taşıdığını gösterir. Âyetin sonunda Allah’ın affediciliğine ve rahmetine yapılan atıf da bu görüşü desteklemektedir.”²⁹⁶

²⁹³ Dalgın, s.286-287; Mutahhari, s.117; M.Kazım Yılmaz, s.253; Bilmen, 5/2382

²⁹⁴ Kurtubi, 12/476

²⁹⁵ *Kur’ân Yolu*, 4/118

²⁹⁶ Esed, 2/866

g. Yaşlı Kadınlara Özgü Bir Ruhsat

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ
غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Hayızdan nifastan kesilmiş ve cinsellik beklentileri kalmamış yaşlı kadınların, zînetlerini göstermemeleri şartı ile elbiselerini çıkarmış olmalarında onlar için bir sakınca yoktur. İffetli davranmaları, kendileri için daha hayırlı olur. Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir”²⁹⁷

Kadınların ve erkeklerin örtünmeleri ile ilgili temel sınırlardan Nûr Sûresi 30 ve 31. ayetler doğrultusunda bahsettikten sonra, yine aynı sûrenin 60. ayetinde geçen, amaca aykırı düşmediği için örtünme yükümlülüğünün hafifletildiği yaşlı kadınlara özgü bir ruhsatı ele almaya çalışacağız.

Âyette belirtildiğine göre, hayızdan nifastan kesilmiş, cinsellik beklentileri kalmamış, normal şartlarda kendisine izdivac teklifi yapılmaz olmuş²⁹⁸, yaşları dolayısıyla herhangi bir iş yapamadığından dolayı yerinde oturup kalan (el-kavâid), çocuk doğuramayan, acûze kadınlar²⁹⁹, gençlere nispetle daha az örtünebilecekler, yani bazı giysilerini çıkarabileceklerdir. Ancak bu kadınların normalde giymeleri gereken elbiselerini çıkarabilmeleri, zînetlerini herkesin yanında açmamak, özellikle süslenip bezenip, kendilerini teşhir etmemek şartına bağlanmıştır.) (غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ) (ğayra müteberricâtin bi zînetin)

Âyette belirtilen “...elbiselerinden bir kısmını çıkarmalarında kendilerine vebal yoktur...” ifadesinin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda farklı bakış açıları ve farklı yorumlarla karşılaşmaktayız.

Konu ile ilgili yaklaşımları şöyle sıralayabiliriz:

1. Ayette yer alan “zînetlerini ortaya koymaksızın (ğayra müteberricâtin bi zînetin)” şeklindeki kayıt, kadının elbiselerinden dilediği kadarını çıkaramayacağını ifade etmektedir.

²⁹⁷ 24. Nûr, 60

²⁹⁸ Duman, s.48; *Kur'an Yolu*, 4/117

²⁹⁹ Kurtubî, 12/475-476

İbn Mes'ud, Ubey b. Ka'b, ve İbn Abbas'ın ellerinde bulunan Kur'ân nüshalarında, ayetin tefsiri amacıyla, “elbiseleri ثِيَابَهُنَّ ” kelimesinin başında, “bazısı, bir kısmı” anlamını veren “min” harfi cerri bulunmaktadır.(en yeda'ne min siyabehünne)³⁰⁰

2. İbn Abbas ve İbn Mes'ud, bu “bir kısım elbise”den, kadının giydiği cilbabı anlamışlardır. Onlara göre, yaşlı kadınlar, evleri dışında yabancı erkekler karşısında cilbablarını çıkarabilirler. Bu, çoğunluğun kabul ettiği bir görüştür.³⁰¹
3. Burada kastedilen, yaşlı kadınlara giyinme hususunda tanınan ruhsat, dışarı çıkarken cilbab ve başörtüsü takma zorunluluğunun bulunmamasıdır. Bu, İbn Mes'ud, Cübeyr ve başka bazı alimlerin görüşüdür.³⁰²
4. Burada izin verilen açılma baş ve boyunla ilgilidir, yani başörtüsüyle ilgili bir istisna getirmektedir. Baş ve boynu örtmenin gerekçesi cinsel cazibe olduğu ve yaşlılarda bu sebep ortadan kalktığı için örtünme külfeti hafifletilmiştir. Burada cilbab kastedilmemiştir, çünkü cilbabın amacı, (yukarıda bahsedildiği üzere) hür kadınların cariyelerden ayırt edilmesidir. Cariyenin bulunmadığı ve ayırdetmenin başka yöntemlerle sağlandığı zaman ve zeminlerde örtünme, belli yerlerin uygun şekilde örtülmesiyle sağlanır.³⁰³

“Ayette görüldüğü gibi, kadına giyinmede bazı ruhsatlar tanınırken, yaşlılık illeti ile yetinmeyerek, bu yaşlı kadınların ruh haline de dikkat çekilmiştir. Yani Kur'ân, cinsel duyguları körelmiş, fizikî cazibesi yaşlılığı nedeniyle kaybolmuş, karşısındaki insanlardan saygı dışında bir beklentisi kalmamış ve onlara da yalnız şefkat nazarı ile bakan yaşlı kadınların giyinmelerinde ruhsat tanımıştır.”³⁰⁴

“Anlaşıyor ki, yaşlanmış olmakla beraber, kadının içinde hala cinsî istekler kıpırdanıyorsa, erkeklere güzel görünmeyi ve bakışları üzerine çekmeyi

³⁰⁰ Kurtubi, 12/476

³⁰¹ Kurtubi, a.y.; Yazır, 5/3540; Beşer, a.g.m., s.104

³⁰² Mutahhari, s.122

³⁰³ **Kur'ân Yolu**, 4/118. Ayrıca burada kastedilenin cilbab olmadığı ile ilgili bir görüş/eleştiri için bkz. Dalgın, s. 305

³⁰⁴ Dalgın, s.306

seviyorsa, o zaman yine de örtünmesi gerekir, örtünmedeki müsamaha ruhsatından faydalanamaz.”³⁰⁵

“Bu ayete dikkat edilirse, yine tesettür hükmünün ana mihverinin kadının fitneye mahal olan güzelliği olduğu anlaşılacaktır.”³⁰⁶

“Bu ruhsat, bu hususta titiz davranma yeteneklerini kaybetmiş olabilecekleri için bir hoşgörüdür; “yaşlıdır, kusuruna bakılmaz!” anlamındadır. Fakat bu kadınlar, yaşlılıklarına rağmen, ruhî ve bedenî zindeliği yerinde olup, kendilerine dikkat edebilecek durumda iseler, bunların da iffetli davranıp tesettüre tam olarak riayet etmeleri, kendileri için daha hayırlı olur.”³⁰⁷

“...İffetli davranmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi işitir ve her şeyi bilir.”

Görüldüğü gibi ayet-i kerime “sakinmaları kendileri için daha hayırlıdır” diyerek bunu iffet olarak nitelendiriyor. Zira açılmakla fitne arasında bir bağ olduğu gibi, örtünmekle iffet arasında da bir bağ vardır. Bu sayede fitneyi uyarıcı ve tahrik edici unsurlar bertaraf edilmiş olur.”³⁰⁸

h. Hz. Peygamber’in Eşleri Ve Örtünme

Ahzab Sûresi’nde, Hz. Peygamber’in eşlerine yönelik bazı emir ve talimatlar gelmektedir. Bu emir ve talimatlar, onların sosyal hayata iştiraklerinde, tesettür ve kadın-erkek ilişkileri çerçevesinde uymaları gereken bazı hususları içermektedir.

Yukarıda ele aldığımız, “Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine alsınlar; bu, onların tanınıp rahatsız edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah ziyadesi ile bağışlamakta ve çok esirgemektedir.” mealindeki, öncelikle Peygamber eşlerine ve kızlarına, ardından mü’minlerin kadınlarına hitabeden Ahzab 59.ayete ek olarak Hz. Peygamber’in aile hayatı ile ilgili düzenlemeler getiren Ahzab Sûresi’ndeki şu ayeti kerimeleri de “örtünme” konusu ile ilgili olarak ele alabiliriz:

³⁰⁵ Dalgın, s.307; Mevdudi, *Hicab*, s.402

³⁰⁶ M.Kazım Yılmaz, s.253

³⁰⁷ Duman, s.50

³⁰⁸ Kutup, Seyyid, *Kur’ân’ın Gölgesinde Kadın*, s.365

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

“Ey Peygamber hanımları! Sizden kim, apaçık bir edepsizlik yaparsa, o'nun azabı iki kat artırılır. Bu Allah'a göre kolaydır.”³⁰⁹

وَمَن يَفْعَلْ لَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِيهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا

“İçinizden kim de, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eder ve salih amel işlerse, ona da mükâfatını iki kat olarak veririz. Kendisi için bereketle bir rızık da hazırlamışızdır.”³¹⁰

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا

“Ey Peygamber hanımları! Siz kadınlardan her hangi biri gibi değilsiniz! Eğer Allah'ın buyruğuna karşı gelmekten sakınıyorsanız, edalı konuşmayın; aksi halde kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Sözü uygun bir tarzda söyleyin!”³¹¹

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“Evlerinizde oturun, ilk cahiliyye kadınlarının açılıp saçılması gibi açılıp saçılmayın, namaz kılın zekat verin, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”³¹²

Görüldüğü gibi, bu ayetlerde de doğrudan Hz. Peygamber eşlerine hitap edilmekte, onların diğer mü'minlerden farklı oldukları belirtilmekte³¹³ ve çeşitli

³⁰⁹ 33. Ahzab, 30

³¹⁰ 33.Ahzab, 31

³¹¹ 33.Ahzab, 32

³¹² 33.Ahzab, 33

sorumluluklara muhatap tutulmaktadırlar. Şöyle ki, edebe uymayan bir iş yapmaları halinde, cezalarının iki kat olacağı; Allah ve Rasülü'ne itaat ederek hayırlı davranışlarda bulunmaları halinde ise, mükafatlarının iki misli olacağı belirtilir.

Bu âyetlerle Hz. Peygamber'in eşlerine ve ardından (genel kabule göre) bütün mü'min kadınlara yasaklanan, sakınmaları gereken birkaç husus bulunmaktadır:

1) “Sözün Yumuşak Eda ile Söylenmesi”:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْنُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ
الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا

“Ey peygamber hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız sözü yumuşak bir eda ile (işveli) söylemeyin ki kalbinde hastalık olan kimse ümide kapılmasın, güzel söz söyleyin, (yerinde ve uygun konuşun) “ (33.Ahزاب, 32)

Burada görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in eşleri, erkeklerle konuşmaları esnasında, muhataplarının cinsel eğilimli arzularını harekete geçirecek bir ses tonu ile konuşmamaya davet edilmektedirler. Ayetin manasına bakıldığında görülen odur ki, ayette yasaklanan husus, konuşan kimsenin ses tonunun son derece yumuşak ve çekici bir hale getirilmesi, hatta cinsel günaha davet eder tarzda gayri ahlâkî ima ve mesajları ona yüklemesidir.

Bu ayet ezvâc-ı mutahharat hakkında nazil olmuşsa da, bu emirlerin inde'l-iktiza bütün Müslüman kadınları da kapsamına alıp, genel olarak yabancı erkeklerle söz söyleşmenin âdâbının beyan edildiği belirtilmiştir.³¹⁴

Kurtubi ayetin tefsirinde, kadının namahrem, hatta hürmet-i musâhare³¹⁵ ile yakınlığı olan erkekler arasında, sesini yükseltmeden, “sert” bir eda ile

³¹³ Nitekim Erdoğan “Ayrıcalıklı Yönüyle Peygamber (hasâisu'n-nebi)” başlığı altında, hanımlarının örtünmelerinin (ihticâb) diğer kadınlardan farklı olduğunu kaydetmektedir. Bkz. Erdoğan, *Vahiy-Akil Dengesi Açısından Sünnet*, MÜİF Vakfı Yay., 2. Baskı, İst., 2001, s.227

³¹⁴ Karabulut, s.355; Mevdudi, *Hicab*, s.347

³¹⁵ Hurmet-i Musâhere: Evlilik sebebiyle meydana gelen hısımlığa sıhrî hısımlık denir. Bir kadın ile bir erkek arasında evlenme engeli oluşturacak derecede yakın bir sıhrî hısımlık bağı varsa, bu durumu belirtmek için “hurmet-i musâhere” (sıohr'i hısımlık) terimi kullanılır. Bununla birlikte

konuşmasının mendub olduğunu belirtmektedir.³¹⁶ Hatta Elmalılı'da ayetin tefsirinde şöyle bir ifade yer almaktadır: “Sert olsa da ma’kul ve meşru söz söyleyin!”³¹⁷

Ayrıca, kadının sesinin avret olmadığı, çünkü Hz. Peygamber’in eşlerinin de erkeklere hadis rivayetlerinde bulunmuş oldukları belirtilmektedir.³¹⁸

Diğer taraftan, fitne olgusu ve muhatabın tahrik olabileceği ihtimallerinden hareketle, kadının erkeğin duyacağı şekilde konuşmasının caiz olmadığını ileri sürenler de olmuştur. Nitekim Nûr Sûresi 31. ayetinde geçen **وَلَا يَضْرِبْنَ** (بِأَرْجُلِهِنَّ) لِيَعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ “...zînetlerinden gizledikleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar...” ifadesinin yorumunu Cessas şöyle yapmaktadır: Burada **مَا يُخْفِينَ** (mâ yuhfîne)den kasıt, halhaldır. Kadınların taktıkları halhalların sesini erkeklere duyuracak şekilde yürümeleri haram olunca, buna kıyasla, kadının sesinin fitneye sebep olma ihtimali halhaldan daha yüksek olduğundan, kadınların erkeklerin duyacakları şekilde konuşmaları da haram olur.³¹⁹

Klasik dönemlere baktığımızda, ayette geçen ifadelerle ilgili olarak sedd-i zerâî delilinden hareketle, toplumsal ahlâkın bozulmaması ve fertlerin cinsel günaha düşmemesi amacıyla, çok katı yorumların yapıldığını görmekteyiz.

“Bu görüşler doğrultusunda meseleye bakıldığında, ayetlerdeki ifadelerin maksat ve muradını bir ölçüde aşacak yorumlara gidildiğini söylemek mümkündür. Zira ayeti icmâlen anlamaya çalıştığımızda, kadının ihtiyaç halinde tabiî sesiyle namahrem erkeklerle konuşabileceğine işaret ettiği görülecektir. Kadının, çekici ve art niyet ile erkek muhatablarıyla konuşmasına müsaade edilmemiştir. Fakat bu, gayrı tabiîliğin bir başka şekline kaçarak sert ve katı bir üslûpla erkeklerle konuşması manasına da gelmemektedir.”³²⁰

bazı durumlarda hurmet-i müsâherenin meydana gelmiş sayılıp sayılmayacağı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hurmet-i Müsâhere mad., İbrahim Kafi Dönmez, İslam’da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, MÜİF Vakfı Yay., No:136, İst., 1997, 2/306

³¹⁶ Kurtubi, 14/95

³¹⁷ Yazır, 6/324

³¹⁸ Razi, 17/47; Ateş, a.g.t., 4/1808

³¹⁹ Cessas, 3/412

³²⁰ Karşı, s.130

Ancak modern dönemlere gelindiğinde, kadın hakları söylemi ve bu istikamette gelişen uygulamalar neticesinde, kadının toplum hayatına katılması hususunda, fitne olgusu engelleyici bir faktör olarak görülmemiş ve yapılan yorumlar da bu doğrultuda olmuştur.

Süleyman Ateş, ayetin tefsirinde kadının başka erkeklerle konuşması hususunda herhangi bir sakıncanın bulunmadığını, çünkü Kur’ân-ı Kerim’in başka hiçbir yerinde, kadının sesinin haram olduğuna dair bir hüküm bulunmadığını ifade etmektedir. Ancak konuşurken kırıtarak değil, ağırbaşlı olması gerekmektedir.³²¹

Mutahhari’nin belirttiğine göre, kadının sesinin işitilmesinin caiz olduğu meselesi İslam’da açıklığa kavuşmuş konulardan biri olup, kadın sesi lezzet almaya ve harama düşmeye yol açmadığı takdirde duyulması caizdir.³²²

Hanefi mezhebinde tercih olunan görüşe göre, kadının sesi avret değildir. Çünkü kadın birçok yerde, özellikle alışveriş yaparken erkeklerle, erkeklerin de onlarla konuşmaya ihtiyacı vardır. Kadının, sesi avret olmadığı için, ihtiyaçtan ötürü sesini yabancı erkeklere duyurmasından ve yine yabancı olan erkeklerin de yabancı kadınların seslerini dinlemelerinden men olunmazlar. Lakin kadın, sesini, erkeği kendisine çekici bir üslûpla kullanmamalıdır.³²³

“Ayete, zaruret halinde kadının erkekle konuşmasında bir beis bulunmadığını gösterir. Ancak böyle bir durumda, kadının ses tonu ve konuşma tarzı, kalbinde hastalık (zina arzusu) bulunan erkeğin boş ümitlere kapılmayacağı bir ciddiyette olmalıdır.”³²⁴

Hamdi Döndüren’in ifadelerine göre, 28. Kasas, 25. ayette anlatılan, “Musa (as)’ı çağırmaya gelen, Şuayb (as)’ın kızının, onun yanına utana utana yaklaşması” hadisesinin günümüz hanımlarına da bir mesaj vermeli, yabancı bir erkekle muhatap olma durumlarında kalan bir kadın edep, ciddilik, ağırbaşlılık ve utanma hasletlerini koruyarak görüşmeli ya da konuşmalıdır.³²⁵

³²¹ S.Ateş, a.g.t., 4/1808.

³²² Mutahhari, *Hicab*, s.185; benzeri bir görüş ve Hanefi Mezhebi’nde de kadının sesinin avret olmadığı, çünkü kadının bir çok yerde, özellikle alışveriş yaparken erkeklerle konuşmaya ihtiyacının olduğu hakkında bkz. Ali Küçükler, *İslam’da Kadının Özel Hak ve Sorumlulukları*, Yurt Ofset Matbaacılık, İst., tsz.,s.66

³²³ Vehbe Zuhayli ; *İslam Fıkhı Ans.*, Feza Yay., İst., 1994, 1/458; Küçükler, a.g.e., s.66; C.Yıldırım, a.g.t., 8/4205

³²⁴ M.K.Yılmaz, s.230

³²⁵ Döndüren, s.79

“Ayette, kadınlara, doğru, ciddî, şerefli ve tabî sesleriyle konuşmaları emredilmiştir..bundan da anlaşılmalıdır ki, kadının sesi normal biçimde asla yasak değildir. Kadınlığını pazarlayacak şekilde, ses tonunu cezbedici bir suretle alçaltıp konuşması, içinde fesat bulunanları kendisi de fesatçı olduğu için yoldan çıkarabilir. Kur’ân’ın ahlâk kuralı budur. Bu ayet erkeklere de aittir. Erkeklerin de bayağı ve adi sözlerle kadınları kışkırtmaları ve kandırmaları, zihinlerini çelmeleri de yasaklanmıştır. Onların da doğru, dürüst, ciddî ve tabî sesleriyle konuşmaları buradaki emre girer.”³²⁶

2) “Hicab/Perde Arkasından Konuşmak”:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرِ نَاطِرِينَ
إِنِّيهِ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكَ
كَانَ يُؤْذَى النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا
فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا
رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكَحُوا أَنْزَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكَ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

“Ey iman edenler! Peygamber’in evlerine size yemek için izin verilmediği vakit asla girmeyiniz, fakat yemeğe çağrıldığınızda –erkenden gidip hazırlanmasını beklemeksizin- giriniz, yemeğinizi yiyince hemen dağılınız, söze dalıp oturmayınız; bu davranışınız Peygamber’i rahatsız ediyor, size söylemeye utanıyor, oysa Allah hak olanı açıklamaktan çekinmez. **Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde onlar perde arkasında iken isteyiniz**; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygundur. Rasûlullah’ı üzme hakkınız yoktur, kendisinden sonra ebedi olarak eşlerini de nikahlayamazsınız. Sizin bunu yapmanız Allah katında büyük bir günahdır.”³²⁷

“Hicab” kelimesi “örtü”, “iki şeyin arasında olan her şey”³²⁸; “kavuşmayı engelleme”³²⁹ gibi anlamlara gelmektedir. Mutahhari de, hicab kelimesinin “hem örtünmek, hem de perde ve engel” anlamına geldiğini; ancak, daha çok perde anlamında kullanıldığını; perde örtünme vesilesi olduğundan, hicab kelimesinin de

³²⁶ Hüseyin Atay; *Kur’ân’a Göre Araştırmalar I-III*, Atay Yay., 2.Baskı, Ankara, 1997, s.76

³²⁷ 33. Ahzab, 53

³²⁸ İbn Manzur, s.298

³²⁹ İsfehani, s.155

örtünme anlamını verdiğini; ancak sözlüklere göre her örtünmenin hicab olmadığını, görünüşün perde arkasında tutulması halinde hicab olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Ona göre kadının örtünmesi anlamında eski devirlerde ve özellikle fakihlerin tabirinde “setr” kelimesi kullanılırken, hicab kelimesinin kullanılışı nisbeten yeni bir şeydir. İşte bu kelimenin kullanılmaya başlanması sebebiyle, İslam’ın kadının perde arkasında bulunmasını, evinde mahpus olmasını ve dışarı çıkmamasını istediğinin zannedildiğini; ancak İslam’ın kararlaştırdığı örtünmenin, kadını eve hapsedmek, dışarı çıkmasını önlemek anlamında olmadığını, böyle bir şeyin İslam için söz konusu olamayacağını söylemektedir.³³⁰

Nûr Sûresi 27-28. ayetlerde genel olarak mü’minler arasındaki ziyaretleşmelerde uygulanacak âdâbın nasıl olması gerektiği ortaya konulmaktadır. Burada konumuz bu olmadığı için üzerinde durmayacağız. Asıl konumuz olan Ahzab Suresi 53-55. ayetlerde ise Hz. Peygamber’in eşlerinin babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları ve sahip buldukları hizmetçileri (Ahzab 55) haricindeki yabancıların Hz. Peygamberin evlerine girip çıkmalarında uygulayacakları âdâb ve usûl ortaya konulmaktadır.

Bu ayetlerin nüzulüne sebep olarak iki olay nakledilmektedir:

Bunlardan birincisine göre; Hz. Peygamber’in kayınpederi de olan Hz. Ömer, Hz. Peygamber’in evine girip çıkanlardan bazıları ile ilgili olarak “evinize iyiler de kötüler de girip çıkıyor, mü’minlerin analarına perde arkasında olmalarını emretsen!” deyip duruyor olduğu ve bunun üzerine hicab ayetinin nazil olduğu yönündeki rivayettir. Bu ifadelerden, bir kısım insanların gönüllerinde Hz. Peygamber’in eşlerinden bazıları ile evlenme düşüncesini geçirdikleri, fakat bunu açığa vurmadıkları anlaşılmaktadır.³³¹

İkinci olay ise, Hz. Peygamber’in Zeynep ile evlendiği günün akşamında verdiği düğün yemeği ile ilgilidir. Yemek yendikten sonra davetliler kendi aralarında sohbeta dalmışlar, yeni evlileri bir türlü baş başa bırakmamışlardı. Hz. Peygamber birkaç kere dışarı çıkıp girerek rahatsız olduğunu bildirmek istediyse

³³⁰ Mutahhari, *Hicab*, s.50,51

³³¹ S.Ateş, a.g.t., 7/193

de, fayda vermedi. Bilhassa sona kalan üç kişi oldukça geç vakitte kalkıp gittiler, Rasulullah tam yatak odasına girmek üzere idi ki, bu ayet vahyedildi.³³²

Bu olayların ardından inen ayetle müslümanlar, Hz. Peygamber'in evini ziyaret konusunda fazla aşırıya gitmemeleri yolunda uyarılmışlardır. Ayetin devamında, mü'minlere peygamberin eşlerinden bir şey isterken "perde (hicab)" arkasından istemeleri emredilmektedir. Zira bu, her iki tarafın gönlüne vesvese düşmemesi için daha uygun olan bir davranış tarzı olarak ileri sürülmektedir. Bu vesile ile, Hz. Peygamber'in sahip olduğu nübüvvet makamının saygınlığı ve aile hayatının mahremiyeti korunmaya çalışılmıştır.

Klasik dönem yorumlarında, ayetteki emrin bütün mü'minler açısından kapsayıcı olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Cessas'a göre burada geçen hicab hükmü, her ne kadar Hz. Peygamber'in aile hayatına mahsus olsa da bağlayıcılığı itibarıyla bütün mü'minleri muhatap almaktadır. Çünkü kendisine yönelik emirler haricinde, diğer bütün hükümlerde mü'minlerin Hz. Peygamber'i örnek alıp O'na tâbi olmaları gerekmektedir.³³³

Son zamanlarda ise, yapılan yorumlar içerisinde, Süleyman Ateş'in yorumu dikkat çekmektedir. Ateş'e göre Nûr Sûresi 27-31. ayetlerin aile ilişkileri hakkında inmiş olması, Ahzab Sûresi'ndeki bu hükümlerin peygamber ailesine özgü olduğunu gösterir. Çünkü diğer ayetlerde de peygamber ailesinden bahsedilmiştir. Bununla beraber peygamber ailesi bütün ailelere örnektir. Buna göre, bu hükümle, yabancı erkeklerin Hz. Peygamber'in hanımlarının yanına izinsiz girmeleri yasaklanmış, bir şey istemeleri gerektiğinde uygunsuz bir vaziyette bulunurlar diye, perde arkasında durarak istemeleri gerektiği bildirilmiştir. Dolayısı ile burada kadının yüzüne peçe örtülmesi emredilmemiştir. Burada kastedilen perde (hicab) peçe değil, kapı veya kapı yerine asılan perdedir.³³⁴

Muhammed Esed'e göre de, ayette geçen Hz. Peygamber'in eşlerine ancak bir "perde" veya "pencere" arkasından yaklaşılması emri, Hz. Peygamber'in birçok sahabelinin yaptığı gibi lafzî anlamıyla anlaşılabilceği kadar, "mü'minlerin

³³² Buhari, "Tefsir", 33/8; *Kur'ân Yolu*, 4/358; S.Ateş, a.g.t., 7/193

³³³ Cessas, 3/483; ayrıca bkz. "Bu Hükümlerin Diğer Mü'minler Açısından Bağlayıcılığı" konusu

³³⁴ S.Ateş, a.g.t., 7/195

anneleri” ne gösterilmesi gereken derin saygıyı ifade eden mecazî anlamıyla da yorumlanabilir.³³⁵

İslam tarihine baktığımızda cinsel güdünün denetlenebilmesi için, hicab, haremlik-selamlık, vb. gerekçelerle kadın ve erkeğin yaşadıkları toplumsal alanların birbirinden tamamen tecrit edildiğini; kadının cinsel bir obje şeklinde algılanıp, toplumsal ve ahlâkî çürümenin kaynağı olarak düşünüldüğünü görmekteyiz.³³⁶

Fetna Ayt Sabbah ise, hiçbir zaman İslam’ın, kadını erkekten daha geri bir konumda görmediğini, bunun “Müslüman Tanrıbilimci Aydınlar” tarafından, özellikle kadının okula kavuşması hususunda tartışma konusu haline getirildiğini, çünkü kadınların okula kavuşmasının, sokağa ve herkese açık mekanlara kavuşmasını da kabullenmeyi gerektirdiğini, oysa o güne dek bu mekanların yalnızca erkeklere ait olduğu düşüncesinin benimsendiğini belirtiyor ve şöyle diyor “Bu her şeyden önce bir mekan sorunudur. Okulun yolu sokaktan geçer.”³³⁷

Kadınların çalışma hayatına atılmaya başlamaları ile ilgili olarak da yazarın görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz: İktisadi bakımdan bağımlı olduğu için kadını edilgen ve itaatkar olarak tanımlayan bir sistem, üretime katılan kadın düşüncesini dışlar. Kadının rolü ailenin yeniden üretimini sağlamak ve erkek mü’minlerin cinsel doyumunu güvence altına almakla sınırlıdır. Kadınların “yeniden peçeye dönmeleri” için zorlanmaları olgusu cinsel kimlik bunalımı yaşandığını ortaya koyar.³³⁸

“İslam’ın, ilk muhatapları arasında bulunan kadınlara kazandırdığı ferî ve sosyal saygınlığın, hayata bilfiil katılma ve onu biçimlendirme cesaretinin, hiçbir yaratılmış kul olmama bilincinin ve bunun getirdiği özgüven ve özgürlük ortamının tarihte yaşanmış örnekliği capcanlı dururken; nasıl olup da kısa bir süre sonra, saygınlık düşüklüğe, cesaret çekingenliğe, özgüven tedirginliğe ve özgürlük köleliğe dönüşmüş; kadın, toplumdan soyutlanmış, cahil bırakılmış ve “**çocuktan**

³³⁵ Esed, 2/864, 69.not

³³⁶ Bkz. Aynur İlyasoğlu, *Örtülü Kimlik*, İst.,1994, s.121

³³⁷ Fetna Ayt Sabah, a.g.e., s.26

³³⁸ a.e., s.27

biraz akıllı, köleden biraz özgür” bir konumda, erkeğinin dünya ve ahiret hayatındaki başarısını kolaylaştırmak üzere geri hizmetlere çekilmiştir.”³³⁹

Musa Carullah’a göre ise, ayette anılan hicab, yüz örtüsü anlamında değil, hatunların hürmet ve şereflerine ait bir hicaptır. Hicap şark toplumlarında hep fitne korkusuna bağlanmıştır. Ancak asıl fitne, erkeklerin gözlerinde, kalplerinde yahut dillerinde bulunur. İlle de tedbir almak gerekiyorsa, erkeklerin gözlerine nikâb, kalplerine âdâb, dillerine ceza lazım gelir.³⁴⁰

Modern dönem yorumlarında genel olarak dikkati çeken husus, klasik dönem yorumlarının aksine, yaşanan fiilî durumla uyum içerisinde bir yaklaşımda bulunmak, kadını sosyal hayattan dışlamadan, dînî hayatın da özünü ve esasını muhafaza etmek suretiyle yorumlarda bulunmuş olmalarıdır

Görüldüğü üzere, diğer konularda olduğu gibi kadın konusunda da, geleneksel değerlerden modern değerlere geçilmiştir.

“İlke bazında biz, İslam tarihinin yeniden okunması ve yorumlanması gerektiğini düşünüyoruz. Aksi takdirde yaşanan aktüel dönemlere ait İslamî tefekkürü üretmemiz mümkün olmayacaktır.”³⁴¹

3) “Evlerden Dışarı Çıkılmamak” Ve Kadının Toplumsal Hayatı

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ
وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ
تَطْهِيرًا

“Evlerinizde oturun, ilk cahiliye kadınlarının açılıp saçılması gibi açılıp saçılmayın, namaz kılın zekat verin, Allah’a ve Rasûlü’ne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor”³⁴²

Görüldüğü gibi, ayette Peygamber’in eşlerine yönelik bir hitapla daha karşılaşmaktayız. Ayette yer alan (قَرْنَ) “garne” lafzı, bazı İslam alimlerine göre

³³⁹ Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Kitâbiyât Yay., Ankara, 2000, s.7-8

³⁴⁰ Carullah, *Hatun*, s.38,40-41

³⁴¹ İ.H.Karşlı, s.139

³⁴² 33.Ahzab, 33

“karar” kökünden gelmekte olup, kaf’ın fethasıyla “Evlerinizde oturun, dışarı çıkmayın” manasındadır. Bazılarına göre ise, “gırne” tarzında kaf’ın kesresiyle “vakar”dan gelmekte ve “Evlerinizde vakarlı olunuz” manasındadır.³⁴³

Bu itibarla her iki kıraatten de kadının asıl faaliyet alanının ev olduğu, ayette gelen emrin Hz. Peygamber’in eşlerinden ihtiyaç ve maslahatları haricinde, evlerine çekilmelerini talep ettiği söylenebilir.³⁴⁴

Seyyid Kutub’un belirttiğine göre, ayet, kadınların eve kapanıp asla dışarı çıkmamaları anlamında değil, kadının hayatında esas olanın evi olması gerektiği anlamında yorumlanmalıdır. Ev meskendir, karargâhtır; evin haricinde bulunmaları ise istisna kabilindedir.³⁴⁵

Mutahhari’ye göre ise, bu ilahî emirden amaç, kadının süslenmiş olarak ve kendini göstermek gayesiyle dışarı çıkmamasıdır. Bu da özellikle Hz. Peygamber’in eşleri için vurgulanmıştır ve daha ağırdır.³⁴⁶

Hz. Peygamber’in eşlerinin eğitim, siyaset vb. sahalardaki etkinliklerine dair hadis kaynaklarında, onların, Hz. Peygamber’in sağlığında, savaşlarda cephe gerisinde askerlere yardımcı olup yaralılara hizmet ettikleri³⁴⁷, ibadet maksadıyla mescidlere gittikleri³⁴⁸, cemaatle beş vakit namaza, Cuma ve bayram namazlarına katıldıkları³⁴⁹, cemaat halinde gerçekleşen hac ve tavafıya iştirak ettikleri³⁵⁰, ayrıca dînî ilke ve prensiplerin insanlara ulaştırılmasında Hz. Peygamber’e destek çıktıkları anlatılmaktadır. Hz. Peygamber’in vefatından sonra ise, Hz. Âişe’nin tefsir, hadis ve diğer ilim dallarında bir otorite haline geldiği³⁵¹, siyasî ve toplumsal meselelerde sözü dinlenen ve görüşüne itibar edilen bir şahsiyet olarak temayüz ettiği dikkati çekmektedir.³⁵²

³⁴³ İbrahim Acar,; *İslam Hukukunda Siyasal Haklar Yönünden Kadın*, Ankara, 2003, s.66-67; M.Kazım Yılmaz, s.231

³⁴⁴ Yılmaz, a.y., Karşı, s.203

³⁴⁵ Acar, a.g.e., s.76; S.Kutub, *Kur’ân’ın Gölgesinde Kadın*, s.72

³⁴⁶ Mutahhari, s.118

³⁴⁷ Buhari, Cihad, 65

³⁴⁸ Buhari, Nikah, 117

³⁴⁹ Buhari, VI, 160

³⁵⁰ Buhari, Nikah, 117

³⁵¹ Müslim, Salât, 21

³⁵² Peygamber eşlerinin hem sağlığında hem de vefatından sonra toplumsal etkinliklerden soyutlanmadıkları ile ilgili geniş bilgi için bkz. Mustafa Fayda; “Âişe” maddesi, *TDV İslam Ans.*, İst., 1989, c.2

Hz. Peygamber’in eşlerinin eğitim, siyaset vb. sahalardaki etkinliklerine dair bkz.Rıza Savaş, “İslam’a Göre Kadının Toplumdaki Yeri”(“İslam’ın Işığında Kadın” adlı eserden), *TDV Kadın*

Bu örneklere mukabil, Hz. Peygamber döneminde, ashabdan bazılarının, kadınların ev haricine çıkmalarını hoş karşılamadığı, hatta mescidlere gitmelerine engel olmaya çalıştıkları³⁵³ ve Hz. Peygamber'in bunlara ikazda bulunup, eşlerine, dikkati çekecek güzel giyim ve koku ile gelmemek şartıyla³⁵⁴, gece bile olsa mescidlere gitmeleri hususunda mani olmamalarını bildirdiği³⁵⁵ görülmekte³⁵⁶, Hz. Peygamber'in eşi Sevde'ye hitaben sarfettiği "Allah, ihtiyaçlarınızı gidermek üzere dışarı çıkmanıza müsaade etmiştir" hadisi de kaynaklarda zikredilmekte³⁵⁷, ancak namazlarını evde eda etmelerinin daha faziletli olduğu da bildirilmektedir.³⁵⁸

Aynı şekilde rivayetlerde geçtiğine göre, Hz. Peygamber'in, erkekler gibi kendilerinin de cihada katılmak istediklerini belirten kadınlara, cihada gitmek yerine ev işleriyle meşgul olmalarını söylediği ve "Siz kadınların cihadı hacdır" buyurduğu³⁵⁹ görülmektedir.³⁶⁰

Rivayetlere bakıldığında, kadın, toplumsal hayata katılma hususunda erkekle aynı derecede olacak pek çok hakka sahip olduğu görülmesine rağmen, yine de, erkeğe nazaran, nispeten sınırlayıcı hükümlere muhatap tutulmuştur. Bu sınırlamalar, kadının fizyolojisi, insanın dünyaya getirilmesi ve yetiştirilmesindeki rolü vb. sebeplerle yakından ilgilidir.³⁶¹

Kolları Konferans ve Panelleri, TDV Yay., Ankara, 1998, s.97-102; İbrahim Acar; **İslam Hukukunda Siyasal Haklar Yönünden Kadın**, Ankara, 2003, s.24,25,72; Karşlı, a.g.e., s.204; İbrahim Sarıçam, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, D.İ.B. Yay., 2. Baskı, Ankara, 2004, s. 344-345; Mehmed Said Hatiboğlu; **Müslüman Kültürü Üzerine**, Kitabiyat Yay., Ankara, 2004, s.179; Karaman, **İslam'da Kadın ve Aile**, s. 86; Mehmet Birekul; **Peygamber Günlerinde Kadın**, Yediveren Yay., Konya, 2004

Hicretten önce kadınların İslam'da gösterdikleri iş ve eylemler için bkz. Hamidullah, **İslam Peygamberi**, 1/168-175

³⁵³ Buhari, Cuma, 13

³⁵⁴ Ebu Davud, Salât, 53

³⁵⁵ Buhari, Cuma, 13; Müslim, Salât, 136

³⁵⁶ Hamidullah, a.g.e., 2/1070; Acar, a.g.e., s.77; Erdoğan, **Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet**, s.272; Karaman, **İslam Hukukunda İctihad**, D.İ.B.Yay., Emel Mat., Ankara,tz.,s.71

³⁵⁷ Hamidullah, 2/1070; Acar, s.70

³⁵⁸ Karşlı, s.206

³⁵⁹ Buhari, Cihad, 62

³⁶⁰ Karşlı, s. 206; Acar, s.130; Mutahhari, s.161

³⁶¹ Karşlı, s. 207

Öte yandan, fitne ve fesadın yaygın olduğu veya fitne endişesinin bulunduğu durumlarda ve dönemlerde, kadınların hacca gitmeleri, mescitlere çıkmaları, kabirleri ziyaret etmeleri konularında engellendikleri görülmektedir.³⁶²

XX. asrın başlarından itibaren, batılılaşma ve çağdaşlaşma sahasında gerçekleştirilen teşebbüsler sebebiyle, modern değer ve yaşam biçimlerinin, toplumsal dokuyu etkilemeye, hatta küçümsenmeyecek derecede değişmeye götürdüğü; iffet, namus, haya gibi değer ve normların zayıfladığı bir durumda, bir grup aydın, kültürel ve toplumsal düzeylerde her yönüyle batılılaşmayı teklif ederken, buna karşın diğer bir grup ise, mevcut manevî değer ve yaşam biçimlerinin mutlaka korunup geliştirilmesini savunuyor ve kadın konusunda da bu şekilde bir tutum sergiliyorlardı.³⁶³

Konuyu biraz daha örneklendirerek açacak olursak, bahsi geçen yorumculardan bazıları, birbirlerine namahrem olan erkek ve kadınların aynı mecliste beraberce bulunmalarını hoş karşılamamışlar, zira bunun eşler arasında kıskançlığa, dolayısıyla da aile bağlarının zayıflamasına sebep düşüncelerinden hareketle, kadının tesettürüne ve zaruret bulunmadıkça sosyal hayata katılmaması konularına ayrı bir önem atfetmişlerdir.³⁶⁴

Modern dönem yorumlarına bakıldığında ise, kadının sosyal hayatına ve toplumsal etkinliklerine daha geniş bir çerçeveden bakılmış, özellikle sosyal ve

³⁶² Hz. Peygamber döneminde camiye giden kadınların, sonraları ahlakî değişme sebebiyle bundan alıkonuldukları hakkında bkz. Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, MÜİF Vakfı Yay., 4. Baskı, İst., 2000, “Kadınların Mescide Çıkmaları” konusu, s.169-170

İslam tarihinde, fitneye sebep olur düşüncesiyle kadının pek çok sahadan uzak tutulmaya çalışıldığına dair bkz. Cihan Aktaş, “Fitne ve Fesat Söylemi”, *Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliği*, Beyan Yay., İst., tsz., s.28-72

Erdoğan’a göre; “Nûr 30 ve 31. ayetlerindeki genel içerikli hitap varken ve kadın-erkek eşit şekilde bu emre muhatap iken, erkeğin fitneden korunması için gözünü indirmesi yerine, dışarıda gözüne rastlayacak bir kadın olmaması, onların sosyal hayattan uzaklaştırılıp evlere kapatılması şeklinde bir tavır göstermesi ile, ilk planda fitnenin bu şekilde üstesinden gelinebileceği düşüncesini yerleştirmiştir. Ancak, kadının sosyal hayattan çekilip eve kapatılmasının arkasından ne gibi zararların ortaya çıkacağı, cahil, görgüsüz, tecrübesiz kalan, nüfusun yarısından fazlasını teşkil eden kadınların, topluma yapması gereken katkılardan mahrum kalınmasının insanlık için ne kadar zarar ya da yarar sağlayacağı muhasebesi yapılmış değildir.” Erdoğan, a.g.m., s. 342

³⁶³ Ayrıntı ve örnekler için bkz. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, *Kadınla İlgili Görüşüm*, Çev: Mustafa Yılmaz, Esra Yay., İst., 1994, s. 90-107;

Mahmud Esad, İzmirli İsmail Hakkı ve Musa Carullah Efendi’nin kadın ve tesettürü hakkındaki görüşleri için bkz. ERDOĞAN, a.g.m., s.353-377

Şeyhülislam Musa Kazım Efendi’nin, “Kadınların Tesettürü” adlı makalesi ve görüşleri için bkz. *Külliyyat*, Sad.:Doç. Dr. Ferhat Koca, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002

³⁶⁴ Konyalı Mehmed Vehbi; *Büyük Kur’ân Tefsiri (Hulâsatu’l-Beyân fî Tefsiri’l-Kur’ân)*, Üçdal Neşr., İst., 1979, 11-12/4467; Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, *Külliyyat*, s.353-377; Musa Kazım, “Tesettür-i Nisvan”, *İslamiyat*, c.3, sy.2, nisan-haziran 2000, s.185

kültürel geri kalmışlıktan kurtulabilmek için toplumun ve bilhassa kadının eğitim-öğretime, erkeklerin de olması gerektiği gibi, aktif olarak katılması gerektiği üzerinde durulmaya başlanmıştır.³⁶⁵

“Kadının toplumsal statüsü noktasında iki somut ve herkesçe bilinen örnek vardır: Hz. Âişe ve Belkıs. Bu iki örneğin iyi değerlendirilmesi durumunda, müslüman hanımların toplumsal ve siyasal hayattaki konumları hususunda net sonuçlara ulaşmak mümkündür. Her ikisi de, bize açıkça “toplumsal” içerikli mesajlar göndermektedir.”³⁶⁶

Ayrıca kadının ev haricinde çalışmasına, Şuayb peygamberin kızlarının Medyen suyundan koyunlarını sulamaları³⁶⁷ örnek olarak zikredilmektedir. Bu doğrultuda varılan sonuç, kadının ihtiyaç duyduğunda evinin dışına çıkabileceği, ancak asıl mekanının evi olması gerektiği yönünde olmuştur. Hz. Peygamber dönemindeki uygulama da bu şekilde olmuş, teşhir amacı olmadan, kadınların dışarı çıkmalarına müsaade edilmiştir.³⁶⁸

Kadının süslenerek açılıp saçılma, fitneyi davet edici şekilde güzelliklerini yabancı erkeklere gösterme ve erkek kalabalıkları arasına gereksiz yere karışmak vs. şeklinde bir mefsetetin oluşabileceği durumlarda, kadının evden dışarı çıkmasının büyük günah olacağı hususunda İslam hukukçuları görüş birliği içindedir.³⁶⁹

Nitekim ayetin³⁷⁰ devamında, “...ve daha önce cahiliyye döneminde (kadîm cahiliyyede) olduğu gibi açılıp saçılmayınız...” buyurularak, gerektiğinde dışarı çıkacak olan kadının takınacağı tavrın tespiti yapılmıştır.

Peki ayette geçen “**kadîm cahiliyye teberrücü**” nedir?

³⁶⁵ Hatiboğlu, “İslam’ın Kadına Bakışı” konusunu ele alırken, toplumun huzur ve mutluluğu açısından, emr-i bi’l-ma’ruf vazifesiyle kadın-erkek herkesin ayırım olmaksızın sorumlu olduğunu belirtmekte (s.177-186), onların eğitim-öğretim ve diğer alanlarda da aktif olarak sosyal hayat katılmaları gerektiğinden bahsetmektedir.(s.49-54)

Diğer taraftan Karaman, İslam’ın, kadının çalışma hayatıyla ilgili herhangi bir sınırlandırma ve kısıtlamaya gitmediğini ifade etmektedir. *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 84,90

³⁶⁶ Acar, s.73; Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 89-90; Karşlı, s.215

³⁶⁷ 28.Kasas,23-24. ayetler

³⁶⁸ Acar, s.79

³⁶⁹ a.e., s.78

³⁷⁰ 33. Ahzab, 33

Müfessirler, yukarıda bahsettiğimiz Ahzab Sûresi 33. ayetteki الجَاهِلِيَّةُ الأولى “(el-cahiliyyetü'l ûlâ) ilk cahiliyye” tabirinin delaleti ve bununla hangi devrin kastedildiği hususuna farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.³⁷¹

Esed'e göre, “cahiliyye” terimi bir peygamberin tebliğatının ortadan kalkması ile yeni bir tebliğatın başlaması arasında geçen bir sürede, bir toplumun - veya medeniyetin- ahlâkî yozlaşmaya uğramasını ve özel olarak da Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinden önceki Arap putperestliği dönemini anlatır. Fakat bu terim, bu tarihsel anlamı dışında hangi dönemde ve sosyal çevrede olursa olsun, genel olarak ahlâkî yozlaşma ve duyarsızlaşma durumunu ifade eder.³⁷²

Elmalılı M.Hamdi Yazır'a göre de, burada kastedilen ve yasaklanan husus “İslam'dan evvelki cahiliyye âdeti gibi süslerini göstererek ve görünmek için kırıtarak çıkmak” tır.³⁷³

“Bu döneme ‘cahiliyye’ denmesinin sebebi, koyu bir cehaletin toplumun tüm kesimine hakim bulunmasıydı.”³⁷⁴

Cahiliyye dönemine özgü “teberrüc” ün keyfiyetine ilişkin şu görüşler nakledilmiştir:

Genel anlamda teberrüc, kadının zînetini ve güzelliklerini yabancı erkeklere göstermesi, (izhâr) sergilemesidir.³⁷⁵

Kadının güzel görünmek için yaptığı her şey teberrüctür.³⁷⁶

Mücahid: Kadının sokakta erkekler arasında dolaşması

Katade: Kırıtarak yürümek

Ebu Nuceyh: Çalımlı yürümek

Kelbi: Kadının sokağa inci süslemeli ve yakası açık bir bluzla çıkması.

Mukatil b. Süleyman: Kadının, başörtüsünü gelişi güzel şekilde bağlaması ve bu yüzden kolyesi ve küpelerinin görünmesi.

Ferra: Kadının, pahalı, ancak vücudunu örtmeyen dekolte elbise giymesi.

³⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öztürk, a.g.m., s.83; M.Kazım Yılmaz, s.235

³⁷² Esed, 2/858, 36.dipnot

³⁷³ Yazır, 6/324

³⁷⁴ M.Kazım Yılmaz, s.235

³⁷⁵ İbn Manzur, s.212

³⁷⁶ Beşer, a.g.m., s.112

Bütün bunların dışında, kadının kendi zînet ve güzelliklerini erkeklere göstermesi de “cahiliyye teberrücü” olarak değerlendirilmiştir.³⁷⁷

Görüldüğü gibi, burada yasaklanan, “güzelliğin teşhiri”dir. “Teberrüc” ifadesinden, İslamî öğretinin yanı sıra genel ahlâk kurallarına da ters düşen davranış biçimleri sergilemek manası da çıkarılmıştır. Ayetin ilk cümlesinde geçen “evlerinizde oturun” ifadesine bakılarak, kadınların süslerini teşhir edecek şekilde giyinerek ve gereksiz yere sokağa çıkıp insanlar (erkekler) arasında dolaşmalarının yasaklandığı sonucuna varılmıştır.³⁷⁸

Şüphesiz, bu ifade, “kadınlarınızı eve hapsedin” şeklinde bir anlam içermemektedir. Ancak, İslamî gelenekte, kadınlar, aklen ve dînen eksik, eğri, huysuz, fitne ve uğursuzluk kaynağı vs. görülerek asırlar boyu evlerinden dışarı çıkarılmamışlardır. Ataerkil gelenek, bu görüşlerine dayanak olarak da Hz. Peygamber’e isnad edilen bazı hadis rivayetlerini kullanmışlardır.³⁷⁹

Elmalılı’ya göre, bu ayet, bu emir ve nehiy ile Rasûlullah’ın zevcelerine yalnız tesettürü değil, yabancı erkeğe hiç görünmemek demek olan muhaddereliği (kapalılık) dahi vacip kılmıştır. Diğer kadınlar için Nûr Sûresi’nde geçtiği üzere tesettür vacip ise de, hıdır (muhaddere) vacip değil, müstehabdır. Diğer kadınların da Peygamberin zevcelerini örnek almaları gerekir. Ancak hepsine bunun bir farîza olması, hârec (zorluk, sıkıntı) olurdu.³⁸⁰

İzzet Derveze de bu hükümle doğrudan Hz. Peygamberin eşlerinin muhatap olduğunu, çünkü bu ayetlerin İfk hadisesinden sonra inmiş olmasının muhtemel olduğunu belirtir.³⁸¹

Ancak Hz. Peygamberin vefatının ardından uygulama bu şekilde olmamış Hz. Aişe ve yanındakiler icthad ederek karar almışlar, zaruret olduğu düşüncesiyle Hz. Aişe Cemel Vakıfı’na katılmıştır.³⁸²

Ve ayet şu ifadelerle bitiriliyor: “Ey Peygamber ailesi (Ehli Beyt)! Allah’ın istediği, sizden kirliliği gidermek ve sizi tertemiz kılmaktan ibarettir!”

³⁷⁷ Mustafa Öztürk, a.g.m., s.83; M.Kazım Yılmaz, s.233

³⁷⁸ M.Öztürk, a.g.m., s.84; M.K. Yılmaz, s.237-238

³⁷⁹ M.Öztürk, a.y.; bu rivayetlerin ayrıntılı olarak analizi için bkz. Tuksal, a.g.e.

³⁸⁰ Yazır, 6/324

³⁸¹ M.Öztürk, a.g.m., s.85;

³⁸² Bkz. *Kur’ân Yolu*, 4/347-348

4) İsti'zan (İzin Almak)

“İslam’a göre, haber vermeden ve önceden izin almaksızın hiç kimsenin bir başkasının evine girmeye hakkı yoktur.”³⁸³

Ele alacağımız ilgili ayetlerde, insanî ilişkilerin sağlıklı yürütülebilmesi için öngörülen ahlâk kuralları çerçevesinde izin isteme ve izin vermeye dair hükümler yer almaktadır.

Hicab (perde, örtü) ayeti diye anılan daha önce ele aldığımız, “isti'zan” konusuyla da alakalı Ahzab 53. ayet ile onu takip eden ayetin gelmesine sebep olarak iki olay nakledilmektedir.³⁸⁴

Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu yerde, Araplar arasında bir kişinin başkalarının evine girmek için izin istemesi adet değildi, evlerin kapıları açıktı. Kapıları kapamak hırsız korkusundan olarak düşünüldüğü için, böyle bir korkuya gerek görülüyordu. Hatta bir eve girerken izin almayı kendilerine hakaret sayıyor ve haber vermeden birbirlerinin evine giriyorlardı. Hatta bu hal bizzat Peygamber (sav)'in evinin ilim ve hikmetin merkezi olmasından sonra da belirgin olarak dikkati çekiyordu. İslam bu yanlış adeti kaldırarak, başkalarının oturulmakta olan evlerine haber vermeden girmemeyi emretti. Kur'an, cahiliye çağı insanların henüz bilmediği ve anlamak istemediği, Peygamber'in evine girip çıkmanın âdâbını, müslümanların Peygamber'in evleri hususundaki tavırlarını ve mü'minlerin anneleriyle olan ilişkilerini, Rasulullah'ın sağlığında açıkça beyan ediyor. Bundan sonra, göz önüne alınması gereken tedbirlerden **birisi**, ayet doğrultusunda, Peygamber'in evine ve diğer herhangi bir eve ansızın girmemek, oturanlardan izin istemektir. Zira evin hanımı belki o anda erkeğin karşısına çıkacak durumda değildir. Ayette, kuşkusuz, beşerî ilişkiler ve muaşeret kuralları bakımından diğer müslümanlar için de aydınlatıcı hükümlere yer verilmiştir.³⁸⁵

Musa Carullah'a göre ayette Hz. Peygamber'in hane-i saadetleri özellikle belirtilmişse de mü'minlerin anneleri zikredilmemiştir. Evde hatunlar bulunduğu

³⁸³ Mutahhari, s.85

³⁸⁴ Sözü geçen olayları “Hicab-Perde arkasından konuşmak” başlığı altında incelediğimiz için burada tekrar ele almayacağız. Bkz. s.75.

³⁸⁵ Mevdudi, *Hicab*, s.403; *Kur'an Yolu*, 4/358; Mutahhari, *Hicab*, s.85?; Kutub, *Kur'an'ın Gölgesinde Kadın*, s.102-103

için böyle bir yasak getirilmiş değildir. Zira evde hiç kimse olmadığı zamanlarda dahi izinsiz girmek yasaktır. Dolayısıyla hüküm bütün hatunları şamilidir.³⁸⁶

Bunun içindir ki bu emir örtünme ayeti ile aynı yerde anılmıştır. **Diğeri** ise şudur; her insanın kendi ikamet mekanında birtakım sınırları vardır ve bunu başkalarının anlamasını istemez. Hatta samimi iki arkadaş bile bu noktaya uymalıdır. Çünkü aynı düşünceli iki dostun bu birlik ve aynı düşünceliliğe rağmen, her birinin özel hayatlarında diğeri anlamasını istemediği birtakım sınırları olabilir.”³⁸⁷

Yukarıda bahsettiğimiz Ahzab 53. ayete ek olarak; daha genel kapsamlı, bütün mü'minlere hitaben gelen ve evlere girip çıkmanın âdâbını öğreten, Nûr Sûresi 27-29. ayetler ise örtünme ayetleri olan Nûr Sûresi 30 ve 31. ayetlerle bir yerde bulunmaktadır. Bu ayetlerde evlere girmek için izin alma yükümlülüğüne değinilmekte ve örtünme ayetleri olan Nûr Sûresi 30 ve 31. ayetlere bir giriş niteliği taşımaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا
ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Ey iman edenler! Kendinizi tanıtip izin almadan ve içinde oturanlara selam vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlarsınız!”³⁸⁸

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا
فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

“Eğer o evlerde bir kimse bulamazsanız –size izin verilmedikçe- oralara girmeyin. Size ‘kabul edemiyoruz, dönün’ denirse hemen dönün; bu sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah bütün yaptıklarınızı bilmektedir.”³⁸⁹

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا
تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ

“İçinde kimsenin oturmadığı ve kendinize ait eşya bulunan evlere girmenizde bir sakınca yoktur. Allah açıkladığımızı da bilir, gizlediğinizi de!”³⁹⁰

³⁸⁶ Carullah, *Hatun*, s.39; Semra Ulaş, *İslam Kadını* (Musa Carullah'ın ‘Hatun’ adlı Kitabı Işığında), Sim Yay., Ankara, 2002, s.114

³⁸⁷ Mutahhari, *Hicab*, s.85-86

³⁸⁸ 24.Nûr, 27

³⁸⁹ 24.Nûr, 28

Cahiliyye dönemiyle İslam'ın ilk yıllarında insanlar birbirlerinin evlerine girerken “iyi sabahlar, iyi akşamlar” gibi ifadeler kullanmakla birlikte, bahsettiğimiz gibi muaşeret kurallarına yeterince önem verilmiyor, baskın yapar gibi evlere dalanlar oluyor; sık sık rahatsız edici, hatta utanç verici durumlarla karşılaşılıyordu.³⁹¹ Daha sonra, getirilen bu hükümlerle, meskenlerin mahremiyeti ve dokunulmazlığı, bireyin ve ailenin saygınlığı korunmak istenmiştir.³⁹²

Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in belirlediği kurala göre, bir yere girmek için izin isteyen kişi, bu isteğini en çok üç defa tekrar etmeli, buna rağmen izin ifade eden bir karşılık alamazsa dönüp gitmelidir.³⁹³

İzin isteyen kişi içeridekilere kendisini açıkça tanıtmalıdır. Nitekim Rasûl-i Ekrem, içeri girmek isteyen birine kim olduğunun sorunca bu kişinin “Benim!” demesi üzerine canı sıkılmış, “Sen de kimsin!” diyerek yaptığının yanlışlığını hatırlatmıştır.³⁹⁴

Bir kimsenin izinsiz girmesi caiz olmayan yeri iyi niyetle de olsa kapı aralığından veya pencereden gözetlemesi de caiz değildir. Hz. Peygamber birinin bu şekilde evini gözetlediğini görünce onu sert bir dille uyarmıştır.³⁹⁵

Görüldüğü gibi, başkalarına ait yalnız kalma mekanlarına girmek isteyen herkes, önceden bu isteğini bildirmeli ve izin almalıdır. Bu hususlar, Kur'ân ayetleriyle düzenlenmiştir. Ve hatta en yakın mahremlerin, örneğin erkek çocuğun, annesine karşı ve babanın da, kız çocuğuna karşı bu hükme uyması gerekmektedir.³⁹⁶

Nûr Sûresi'nin 58. ve 59. ayetleri de konuyla ilgili düzenlemeler getirmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ

³⁹⁰ 24. Nûr, 29

³⁹¹ Bkz. Buhari, İsti'zan, 11

³⁹² *Kur'an Yolu*, 4/92; Çağırıcı, Mustafa “İzin” mad., *DİA*, c.23

³⁹³ Buhari, İsti'zan, 13; Müslim, Âdâb, 32,34,35,37

³⁹⁴ Buhari, İsti'zan, 17; Edeb, 94

³⁹⁵ Buhari, İsti'zan, 11; “Diyât”, 15,23

³⁹⁶ Mutahhari, *Hicab*, s.114

العِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ
بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Ey iman edenler! Elinizin altında bulunanlarla içinizden henüz ergenlik çağına gelmemiş olanlar yanınıza gelmek için sizden üç vakitte izin alsınlar. Sabah namazından önce, öğle sığağından dolayı (istirahate çekilirken) elbisenizi çıkardığınızda ve yatsı namazından sonra. Bunlar, örtülmesi gereken yerlerinizin açık bulunabileceği üç vakittir. Bunlar dışında ne size, ne de onlara bir sakınca vardır. Bunlar sıkça yanınıza girip çıkan, birbirinizle iç içe olduğunuz kimselerdir. Allah size ayetleri işte böyle açıklar, Allah her şeyi bilir, yerli yerinde yapar.”³⁹⁷

وَإِذَا بَلَغَ الْاطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Çocuklarınız ergenlik çağına gelince, onlardan önceki ergenler nasıl izin alıyorlarsa onlar da öyle izin alsınlar. Allah ayetlerini işte böyle açıklar; O her şeyi bilir, yerli yerinde yapar.”³⁹⁸

“Nûr Sûresi’nin 58-63. ayetlerinde, ev içinde özel odalara giriş çıkışla ilgili kurallar çerçevesinde aile fertlerinin birbirlerinin odalarına uygunsuz zamanlarda izinsiz girmeleri de yasaklanmaktadır. Bu hüküm kadın erkek, genç yaşlı ayırımı yapılmaksızın bütün aile fertleri için geçerlidir.”³⁹⁹

Tesettür (örtünme) emriyle ilgili olarak gelen bu ayet-i kerimelerle anılan emirler, ailevî ilişkiler ve davranışlar hakkında olup başkalarının evleri ve özel hayatları ile ilgili dikkat edilmesi gereken kurallardır. Bu ayetlerle beşerî ilişkiler ve muâşeret kuralları açısından tüm müslümanlar için aydınlatıcı hükümlere yer verilmiştir.

5) Bu Hükümlerin Diğer Mü’minler Açısından Bağlayıcılığı:

Acaba, yukarıda ele aldığımız ayetlerde ileri sürülen emir ve tavsiyelerden diğer mü’minlerin (kadınların) alması gereken ibret ve dersler yok mudur? Bu hükümlerle sadece Hz. Peygamber’in eşleri mi mükelleftir? Diğer kadınların

³⁹⁷ 24. Nûr, 58

³⁹⁸ 24.Nûr,59

³⁹⁹ Çağrıcı, “İzin” mad., *DİA*, c.23

cahiliyye teberrücu doğrultusunda hareket etmeleri caiz midir? Veya onlar namazdan, zekattan, Allah ve Rasûlü'ne itaatten muaf mıdır? Acaba Allah diğer mü'min kadınlardan kiri gidermek ve onları temizlemek istemiyor mu?⁴⁰⁰

Ayetlerde geçen söz konusu düzenlemelerin, ilk planda Hz. Peygamber'in aile hayatına özgü oldukları açıktır. Ancak ileri sürülen bu emir ve tavsiyelerden, diğer mü'min kadınların alması gereken ibret ve dersler şüphesiz ki olacaktır. Nitekim Süleyman Albânî'nin "Mer'etü'l-Müslime" adlı kitabında belirttiği üzere, bu hükümler bütün Müslüman kadınları kapsar. Ümmehâtü'l- Mü'minîn'in diğer kadınlara örneklik etmeleri gerektiği ve diğer bütün mü'min kadınlar da onların yolları ve adetleri üzere gidecekleri için, özellikle Peygamber eşlerine hitap edilmiştir.⁴⁰¹ Burada Peygamberlik makamının şerefi ve vakarı söz konusudur⁴⁰² ve Peygamber eşlerinin bu makama hanel getirebilecek muhtemel bir davranışları önlenmeye çalışılmakta, gerek ibadet yaşantılarına, gerekse toplum içerisindeki hal ve hareketlerine dikkat etmeleri konusunda uyarılmakta ve onların sıradan bir kadın gibi olmadıkları vurgulanmaktadır.⁴⁰³

Elmalılı M.Hamdi Yazır'a göre, diğer kadınlar için Nûr Sûresi'nde geçtiği üzere tesettür vacip ise de, yabancı erkeğe hiç görünmemek demek olan muhadderelik (kapalılık) vacip değil, müstehabdır. Diğer kadınların da Peygamberin zevcelerini örnek almaları gerekir. Ancak hepsine bunun bir farîza olması, harem (zorluk, sıkıntı) olurdu.⁴⁰⁴

Hayrettin Karaman, Ahzab Sûresi 33. ayetle ilgili olarak yaptığı yorumda, burada geçen hitaplardan bir kısmının Hz. Peygamber'in hanımlarına ve hane halkına mahsus, bir kısmının da bütün müslüman kadınları ilgilendiren hükümler getirdiğini belirtmekte; bütün müslümanları ilgilendiren hususun, "cahiliyye kadınları gibi açılıp saçılarak, erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekerek dolaşmamak, yürümek" olduğunu söyleyerek, bunun haram olduğunda müslümanların ittifak halinde olduklarını ifade etmektedir.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ Süleyman Albânî, a.g.e., s.216-217; Mevdudi, *Hicab*, s.347

⁴⁰¹ S.Albânî, s.218

⁴⁰² Bkz. Kur'ân Yolu adlı eserde de buna benzer ifadeler bulunmaktadır.4/347; ayrıca bkz. M.Kazım Yılmaz, s.229

⁴⁰³ Nitekim M. Erdoğan "Ayrıcalıklı yönüyle Peygamber (Hasâisü'n-Nebî)" başlığı altında, hanımlarının örtünmelerinin (ihticab) diğer kadınlardan farklı olduğunu kaydetmektedir." s.227

⁴⁰⁴ Yazır, 6/324

⁴⁰⁵ Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.143

Cessas ve Mevdudi, buradaki hitabın bütün mü'min kadınları kapsadığını ifade etmektedirler.⁴⁰⁶

Musa Carullah'a göre, "Hz.Peygamber'in hikmetli öğretilerini kabul eden bütün İslam kadınları bu ayetlerin ifadelerine doğrudan dahildirler. 'Ey Peygamber kadınları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz!' demek, 'Ey İslam kadınları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz!' demektir. Hiçbir ümmetin ahlâkı, modaları ve âdetleri size numûne olamaz; büyük, ihtışamlı, iffetli, güzel ahlâkınızla medeniyet dünyasının bütün kızlarına, kadınlarına ve hanımefendilerine siz kendiniz örnek olunuz, demektir."⁴⁰⁷

"Ayetteki hitap her ne kadar Rasûlullah'ın zevcelerine ise de bütün mü'min kadınlar da bu hükmün altındadır."⁴⁰⁸

Genel kanaate göre, bu ayet ezvâc-ı mutahharat hakkında nazil olmuşsa da, bu emirlerin inde'l-iktiza bütün müslüman kadınları da kapsamına alıp, genel olarak yabancı erkeklerle söz söyleşmenin âdâbının beyan edildiği belirtilmiştir.⁴⁰⁹

2. SÜNNETTE GİYİM-KUŞAM VE ÖRTÜNME

Günümüz İslam toplumlarında ihtilaf konusu olan meselelerden birisi de, giyim-kuşamla ilgili hadislerin nasıl anlaşılması gerektiği hususudur. İslam toplumlarında kıyafetin, bütün iklim bölgeleri ve bütün sosyal tabakalar için geçerli olabilecek, tek tip bir tasvirini yapmak mümkün değildir. Örtünme hakkında, İslam dininin öğretilerini tespitite, temel kaynak olan Kur'ân'ın yanı sıra, onu insanlara tebliğ eden ve açıklayan Hz. Muhammed (sav)'in tatbikatı da önemli bir yer tutar. Sünnet, örtülecek yerleri ve örtünmenin nasıl olması gerektiğini bildirmekle yetinmiş, ötesini kişinin kendi özel şartları, zevkleri ve becerilerine bırakmıştır. Dinin tebliğcisi ve onun ilk takipçilerinin uygulamaları da, dini öğrenmeye ve anlamaya çalışırken sonraki nesiller için bir prototip sayılmıştır.

Bu doğrultuda, Kur'ân-ı Kerim'in iniş sürecinde Arapların giyim-kuşam alışkanlığını ve bu alışkanlığın Kur'ân'ın ve Hz. Peygamber (sav)'in öğretileriyle ne

⁴⁰⁶ Cessas, 3/470; Mevdudi, *Hicab*, s.347-348

⁴⁰⁷ Carullah, *Hatun*, s.106-107

⁴⁰⁸ M. Kâzım Yılmaz, s.229

⁴⁰⁹ Karabulut, s.355; Mevdudi, *Hicab*, s.347

yönde değişime uğradığını daha iyi anlayabilmek için, önce cahiliyye döneminden bahsetmek yerinde olacaktır.

a. Cahiliyye Döneminde Örtünme

Cahiliyye döneminde kadınların örtü kullandıklarıyla ilgili haberler vardır. Arap kadını ne tamamen kapalı ne de bütünüyle açıktır. Açık kadınlar olduğu gibi, örtülü kadınlar da vardır. Rivayetlerde en çok dikkati çeken husus, baş ve yüz örtüsüdür. Nitekim baş ve yüz örtüsünün hürleri cariyelerden ayırt eden bir özellik olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden, savaşta yenileceklerini ve esir düşeceklerini anlayan hür kadınlar, kendilerine tenezzül edilmez düşüncesiyle, cariyelere benzemek için yüzlerini ve başlarını açarlar ve bu şekilde kaçmaya hazırlanırlardı.⁴¹⁰

Kur'ân'da mü'mine kadınlara ilk cahiliyye kadınları gibi açılıp saçılmama uyarısında bulunan ayette geçen teberrüc⁴¹¹ kavramının yorumunda da, cahiliyye kadınlarının başörtüsü kullandıkları anlaşılmaktadır. Cahiliyye kadınları başörtüsü kullanıyordu, fakat onlar bu örtüyü kimi zaman enselerine bağlar, bazen arkalarına bırakır, yakaları önden açılır, zînetleri görünürdü.⁴¹²

Örtünme, ilk defa Kur'ân'ın başlattığı bir uygulama değildir. Zira, İslam öncesi dönemde de Arap kadınlarının geleneksel olarak örtündükleri, tarihsel verilerle sabittir. İslam, bir kıyafet devrimi yapmamış, hazır bulduğu bu uygulamayı, toplum yararına bulduğu için düzenleme yoluna gitmiştir.⁴¹³

Örtünme ile ilgili ayetler nazil olduktan ve Hz. Peygamber (sav)'in konu ile ilgili uyarılarından sonra, müslüman hanımların titizliği daha da artmıştır.⁴¹⁴

⁴¹⁰ İ.Hakkı Ünal; "Hadislere Göre Kadının Örtünmesi", *İslamiyat*, 4/2, nisan-haziran 2001, s.54; Ramazan Altıntaş; "Cahiliye Arap Toplumunda Kadın", *Diyanet İlmî Dergi*, 37/1, Ocak-Şubat-Mart 2001, s.68

⁴¹¹ 33. Ahzab, 33

⁴¹² Duman, s.45; Ünal, s.57; Mustafa Öztürk, s.78; Altıntaş, a.g.m., *Diyanet İlmî Dergi*, s.68; C.Yıldırım, a.g.t., 8/4197; *Tefhimu'l-Kur'ân*, 3/471; Ateş, a.g.t., 6/180-181

⁴¹³ Görmez, s.28; Ünal, s.67; M.Öztürk, s.70; Ateş, a.g.t., 6/181

⁴¹⁴ Ebu Davud, Sünen, Libas, 30; Buhari, Tefsir-u Süre (24), 12

Konu ile ilgili rivayetler için bkz. *İslamiyat*, c.4, sy.2, s.59-60; C.Yıldırım, a.g.t., 8/4202; İbn Kesir, 11/5862; *Tefhimu'l-Kur'ân*, 3/471; el-Kadî, Muhammed Abdul-Hâkim, *el-Libas ve'z-Zîne*, Dâru'l-Harîs, Kahire, 1989, s.420vd.;

b. Rivayetlerde Adı Sık Geçen Giysiler

Hadislerde adı sıkça geçen giysiler ve kullanılan kumaşlar hakkında, Muhittin Uysal'ın yapmış olduğu tasnifi, çok derli toplu bir çalışma olması sebebiyle, olduğu gibi aktarmayı ve asıl konumuzun dağılmaması için bu kadarla yetinmeyi uygun gördük.⁴¹⁵

Hadislerde Adı Geçen Giysiler Ve Kumaş Çeşitleri

A.Vücuda Giyilenler

- Dış Giysi (Cilbab)
- Şalvar, Pantolon (Seravîl)
- Gömlek (Kamîs)
- Bornoz (Burnus)
- Şal, Poşu (Taylesan)
- Rayta
- Müsteka
- Kıbtı Giysisi (Kubtiyye)
- Hamîsa,Enbicanıye
- Kaftan, İhram (Bürde, Şemle)
- Belden Yukarı Giyilen Elbise (Ridâ)
- Belden Aşağısını Örtten Elbise (İzâr)
- Belden Yukarısını Örtten Elbise (Kisâ)
- Ucuz Keten Elbise (Hayşe)
- Yırtmaçlı Kaftan (Ferrûc)
- Çizgili Dış Giysi (A'bâe)
- Kaftan (Kabâ')
- Kemer, Belden Aşağısını Örtten Elbise (Hakv)
- Kuşak, Bayan Fistanı (Nıtak)

⁴¹⁵ Arap Yarımadası'nda giyilen elbise çeşitleri ve kullanılan örtü isimleri hakkında ayrıca bkz. Hamidullah, 2/1062,1065; R. Altıntaş, s.67; Bursalı, s.257

- K rk (Ferve)
- Takım Elbise (Hulle)
- Kaburga Desenli İpek Kumaş (Siyera)
- Renkli Dış Giysi (Hibera)
- Düşük Kaliteli Bayan Dış Giysisi (Mırt)
- Çiğ Kırmızı Renkli Elbise (Müfeddem)
- Renkli Bayan Elbisesi (Sevbu'l-asb, Mümeşşeka)
- Alacalı / Kırmızı İpek Kumaş (Kassı)
- Cübbe
- Kalın İpek Kuma (Dîbâc)
- İnce İpek Kumaş (İstebrak)
- Kaplan Derisi Desenli Hırka (Nemira)

B.Başa Giyilenler

- Sarık (İmâme)
- Takke, Başlık (Kalensüvâ)
- Başörtüsü (Hımâr)
- Başlık, Başbağı (İ'sâbe)
- Peçe, Yüz Ört (Nikâb)
- Miğfer

C.Ayağa Giyilenler

- Nâlin, Ayakkabı (Na'l)
- Mest (Huff)
- Çorap (Cevrab)

II. Zînet Eşyaları

- Kaşlı Yüzük (Hâtem)
- Kaşsız Yüzük (Feteha)
- Altın-Gümüş Bilezik (Süvâr)

- Dışı Altın-Gümüş Malzemeden Yapılmış Bilezik (Meseke)
- Altın-Gümüş Küpe (Kurt, Hurs)
- Gerdanlık (Kılâde, Sıhâb, Tavk)
- Halhal
- Ayna (Mir'at)
- Tarak (Midra), Toka (Müşt)
- Güzel Koku (Tıyb)
- Misk, Anber
- Güzel Koku (Zerira)
- Sarı-Kırmızı Renkte Bayan Parfümü (Halûk)
- Sarıya Boyamada da Kullanılan Bayan Parfümü (Za'feran, Vers)
- Güzel Koku, Koku Kutusu (Sükke, Sük)
- Kına (Hinnâ')
- Sürme (Kuhl)

c. Giyim-Kuşamla İlgili Hadisler Hakkında Bir Değerlendirme

Hz. Peygamber (sav)'in Allah adına yapmış olduğu tebliğ, İslam'ın itikad, muâmelât ve ahlâk ilkelerinin hepsini kapsadığına göre, kılık-kıyafet konusunun bu kapsam dışında kalmayacağı açıktır. Giyim-kuşam meselesinin ilk insandan günümüze kadar, insanoğlu ile her an birebir ilişkisi, bizzat Hz. Peygamber'in çok sayıda, değişik evsaf ve adlarda elbise türü giydikleri veya onlarla ilgili değerlendirmeler yaptıklarının hadislerle tespit edilmiş olması ve haberlerin çokluğu, konu ile ilgili ihtilafların da çok olmasına sebep olmuştur.⁴¹⁶

Konunun iyi anlaşılması, her şeyden önce, Hz. Peygamber'in bütün davranışlarının aynı ölçüde bağlayıcı olup olmadığının tespitine bağlıdır, ki bu tasnif işini bizzat kendileri hayatta iken yapmaya başlamışlardır.

"Hz. Peygamber'in bütün davranışlarının vahiyden kaynaklandığını bildiren ayet⁴¹⁷ ve hadislerin⁴¹⁸ yanında, tam aksine öyle olmadığını, peygamberin de bir

⁴¹⁶ Muhittin Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*, Yediveren Yay., Konya, 2004, s.289; Muhittin Uysal, "Giyim-Kuşamla İlgili Hadislerin Değeri ve Yorumu Üzerine Düşünceler", *Mehir Aile Dergisi*, sy.1, 2001, s.71

⁴¹⁷ 53. Necm, 2-5. ayetler

⁴¹⁸ Ebu Davud, İlim, 3

insan olduğunu⁴¹⁹, re'y ve ictihadı ile hükmedebileceğini⁴²⁰ ve yanılabilceğini⁴²¹, dünyevî konuları diğerlerinin kendisinden daha iyi bileceklerini bildiren⁴²² ve yaptığı hatalardan dolayı bizzat kendisini uyaran ayet⁴²³ ve hadislerin bulunması böyle bir ayırımı zaruri kılmaktadır."⁴²⁴

İşte bu gerçekten yola çıkan İslam bilginleri daha ilk devirlerden itibaren Hz. Peygamber'in söz, fiil ve davranışlarını bağlayıcılık açısından sınıflandırma çabasına girmişlerdir.⁴²⁵

Bu bilgileri vermemizin amacı, "libas" hadislerinin nasıl anlaşılıp yorumlanması gerektiği ile ilgili olarak düşündürmektir. O'nun her konuda olduğu gibi bu konudaki davranışları da çeşitli sıfatlarından kaynaklanmaktadır. Mesela "altın ve ipeğin erkeklere haram, kadınlara helal olduğu"⁴²⁶nu söylerken, "dinin tebliğcisi ve tamamlayıcısı" sıfatıyla bağlayıcı bir hüküm ortaya koymaktadır. O halde, bu konuda en önemli husus, Hz. Peygamber (sav)'in tasarruflarını hangi vafına bağlı olarak ortaya koyduğunun tespitidir.⁴²⁷

Kur'ân ve Sünnet'in giyim-kuşam konusu ile ilgili ölçütlerini bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, ilk dikkati çeken, belirli evsafıta elbiselerin giyilmesine yasak getirildiği hususudur. Bu, bir anlamda, sayıları fazla olmayan bir yasak listesidir. Bu yasak çerçevesi dışında kalan hususlarda insanlar, yaşadıkları bölgenin iklim şartları, adet ve geleneklerine uygun olarak arzu ettikleri elbiseleri giyebileceklerdir.

Sünnetin bu konuda ortaya koyduğu ölçütleri bir arada değerlendirdiğimizde, başlıca şu noktalara dikkat çekildiğini görmekteyiz:

d. Hadislerde Giyim-Kuşam Âdâb ve Ahkâmı

Giyinme ile alakalı nasların hükümlerini el-Mevsilî şöyle özetliyor:

⁴¹⁹ 18.Kehf,110; 41.Fussilet, 6

⁴²⁰ Ebu Davud, Akdiye, 7

⁴²¹ Buhari, Salât, 31

⁴²² Müslim, Fedâil, 140-141

⁴²³ 8.Enfal,67-68. ayetler; 9.Tevbe,43.ayet; 80.Abese,1.ayet

⁴²⁴ Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, MÜİF Vakfı Yay., 4. Baskı, İst., 2000, s.54

Ayrıca bkz. Erdoğan, *Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet*, "Bir İnsan ve Ayrıcalıklı Özellikleriyle Peygamber (sav)",s.222-230; "Rasûlullah'ın Kendi Re'y ve İctihadı", s.158 vd.

⁴²⁵ Bkz. Erdoğan, *Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet*, s.260-265

⁴²⁶ Ebu Davud, Libas,9,11; Nesâî, Zîne, 40

⁴²⁷ Muhittin Uysal, *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*, s.51

- Elbisenin farz olanı, kapanması gereken yerleri (avret) örten, soğuk ve sıcağa karşı insanı koruyandır. Bunun da orta derecede pamuk veya ketenden olması uygundur.

- Müstehap olanı, hem örtünmek hem de güzel görünmektir.

- Mübah olanı Cuma ve bayramlarda topluluk içinde güzel görünmek için giyilen güzel elbisedir.

- Mekruh olanı böbürlenmek ve gösteriş yapmak için giyinmektir.⁴²⁸

1) Kadın Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri

Kaynaklarda kadın elbisesinde bulunması gereken özellikler şu şekilde tespit edilmiştir:

I- Bütün bedeni örten bir elbise olması gereğinden bahsedilmektedir.

Kadınların el, yüz ve ayakları dışında, sarkan saçları dahil bütün bedenleri namazda veya yabancı erkeklerin yanında örtülmesi gerekli olan yerlerdir.⁴²⁹

II- Dar veya şeffaf olmakla vücut hatlarını belli etmemesi gerekmektedir.

Giyindiği halde açık kadınlar (giyinmiş çıplaklar), yani ince ve şeffaf elbiselerle dolaşan kadınlar, cennetin kokusunu bile alamamakla tehdit edilmişlerdir.⁴³⁰ Allah Rasûlü, ince elbise ile yanına giren Esma'dan yüzünü çevirmiştir.⁴³¹

"Günümüz dünyasında kadınlarımızın en hassas olmaları gereken hususlardan birisi de, bu terimin belirlediği çerçeveye girmekten sakınmalarıdır. Çünkü bu nokta, dış çizgileri ile örtülü görünen birçok hanımın gerçekte çıplak kabul edilebileceği ve ayakların en çok kaydığı kaygan bir alandır."⁴³²

⁴²⁸ El-Mevsılî, *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtar*, Çağrı Yay., İst., 1996, cüz IV, s.177-178

⁴²⁹ Beşer, a.g.m., s.118; Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.105; M. Nasıruddin Albânî; *Hicabu'l-Mer'eti'l-Müslime fi'l-Kitab ve's-Sünne*, el-Mektebü'l-İslamî, Beyrut, 1987, s.16

⁴³⁰ Müslim, *Libas*, 125; Cennet, 52; Muvatta, *Libas*, 7;

⁴³¹ Ebu Davud, *Libas*, 31

⁴³² Muhittin Uysal; a.g.e., s.179

"Giyinmiş çıplak" ifadesiyle ilgili açıklama için bkz. Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.105-106

Örtünün sık dokunmuş ve altını göstermeyen kalınlıkta olması gerekir. Cildin rengini gösterecek derecede ince olan giysi ile kadın örtülmüş sayılmaz, aynı şekilde vücut hatlarını belli edecek kadar dar giysi de terk edilmelidir.⁴³³

Ayrıca başörtüsü de altını göstermeyecek derecede kalın kumaştan yapılmalıdır.⁴³⁴

III- Kokusunun duyulmaması gerekmektedir.

Allah Rasûlü kokuyu çok övmekle beraber⁴³⁵, başkaları duysun diye koku sürünüp çıkan kadını zina etmiş olarak nitelemiş⁴³⁶ ve koku sürünüp camiye giden kadının namazının kabul olunmayacağını bildirmiştir.⁴³⁷

IV- Elbisenin bizzat kendisinin de zînet olmaması gerekmektedir.

Zira zînetlerin gösterilmesi ayetle yasaklanmıştır.⁴³⁸

2) Erkek Elbisesinin Belirlenebilen Özellikleri

Kadın giyimini en azından ana hatlarıyla belirten nasların bulunmasına karşılık erkeğin elbise şeklinden bahseden herhangi bir ayet bulunmamakta, sünnette birkaç ana esasa temas edilmekle yetinilmektedir. Fukaha bu mevcut naslardan hareketle bazı genel hükümler çıkarmıştır:

- Avreti örtmelidir.⁴³⁹

⁴³³ M.N. Albânî; a.g.e., s.56-59; C.Yıldırım, *Delilleriyle İslam Fıkhı*, s.96; Beşer, a.g.m., s.118; Karaman, a.e., s.105; S.Ateş, *Yeni İslam İlmihali*, Gonca Yay., İst., 1986, s.443; Döndüren, s.55; Karabulut, s.336

Kadın giysisinin namazda ve namaz dışında vücudun rengini belli etmeyecek derecede kalın ve geniş olması gerektiği ile ilgili hadisler ve alimlerin görüşleri için ayrıca bkz. M.N. Albânî; s.56 vd.

⁴³⁴ Ebu Davud, Libas, 29,30; Muvatta, Libas, 4; Dalgın, s.316

⁴³⁵ "Bana dünyadan kadın, güzel koku ve gözümün nuru namaz sevdirdi."(Nesâî, İşretü'n-Nisa,1)

"Dört şey peygamberlerin sünnetlerindedir: Utanma, kokulanma, diş temizliği ve evlenme."(Tirmizi, Nikah,1)

Koku hakkında diğer rivayetler için bkz. Rudani, *Cem'ul-Fevâid min Câmü'l-Usûl ve Mecmâi'z-Zevâid*, Terc.: Naim Erdoğan, Tahric: Yusuf Özbek, İz Yay., tsz., "Elbise ve Zînet" bahsi, s.142-143

⁴³⁶ Ebu Davud, Tereccül,7; Tirmizi, Edep,35; Nesâî, Zîne,35; Dârimî, İsti'zan,18

⁴³⁷ Beşer, a.g.m., s.118; Döndüren, s.57-58

Ayrıca konu ile ilgili ayrıntı için bkz. İ.Lütfi Çakan, "Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme", *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987, s.50-51; Mevdudi, *Hicab*, s.382-383; Muhittin Uysal, a.g.e., s.231-235; Mutahhari, *Hicab*, s.112; Küçükler, s.76-77; Kemal Solak; *İslam'da Nikah ve Düğün*, Şelale Yay., İst., 1975, s.169; Mehmed Emre, *İslam'da Kadın ve Aile*, Bedir Yay., İst., 1978, s.165; Behiy el-Huliy, *Ailede ve Toplumda Kadın*, Terc.:Abdullah İşler, Eyüp Sanay, Elif Mat., Ankara, 1972, s.109; Bursalı, s.265

⁴³⁸ 24. Nûr, 31; 33.Ahzab, 33

Beşer, a.g.m., s.119; M.N. Albânî, s.54; Bursalı, s.267

- Erkek elbisesinin darlığı konusundaki nehiyer, kadın elbisesinde olanlar kadar sarih değildir.⁴⁴⁰
- Altını gösterecek kadar ince elbiseyle kılınan namaz caiz değildir.⁴⁴¹
- Avreti örten kadarı kifayet etmekle beraber erkeğin kamîs (gömlek), izar ve sarık olmak üzere üç parça elbise içerisinde namaz kılması müstehaptır.⁴⁴²
- **Altın yüzük ve altın süs eşyası** erkekler için haramdır. Aynı şekilde **ipek** de erkeklere haram kılınmıştır. Hz. Peygamber (sav) ipeği sağ eline ve altını sol eline alarak "Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helaldir!" buyurmuşlardır.⁴⁴³

Ayrıca "İpek giymeyin, çünkü onu dünyada giyen (erkekler) ahirette giyemeyecektir!"⁴⁴⁴ dediği; bir sahabînin parmağında altın yüzük görünce de onu çıkarıp attığı ve "Biriniz, ateşin bir kor parçasını eline almaya yelteniyor!"⁴⁴⁵ buyurduğu rivayet edilir.

İpeğin cilt hastalığı, savaş gibi sebeplerle giyilmesine izin verilmiştir.⁴⁴⁶

3) Hem Erkek Hem Kadın İçin Geçerli Giyim-Kuşam Âdâb ve Ahkâmı

Hem erkek hem kadınları ilgilendiren, giyim-kuşamlarıyla ilgili kaynaklarda şu hükümler yer almaktadır:

I- Kibir ve şöhret elbisesi olmaması gerekmektedir.

⁴³⁹ Ayrıntı için "Fıkıh Literatüründe Örtünme/Avret" konusuna bkz.

⁴⁴⁰ Beşer, a.g.m., s.121,122

⁴⁴¹ Beşer, a.g.m., s.122

⁴⁴² *F. Hindiyeye*, 1/209; Beşer, a.g.m., s.122

⁴⁴³ Ebu Davud, Libas, 4,9,11; Nesâî, Zîne, 40,43

Çakan, a.g.m., s.51; Beşer, a.g.m., s.121; Karaman, İslam'da Kadın ve Aile, s.104; S.Ateş, *Yeni İslam İlmihali*, s.439-443; Halil Güneng; *Günümüz Meselerine Fetvalar*, İlim Yay., 2. Baskı, İst., 1982, s.214-215

Altının kullanımını İslam'ın erkeklere haram kılmasının sebep ve hikmetleri için bkz. Karaman, İslam'da Kadın ve Aile, s.104-105

⁴⁴⁴ Buhari, Müslim, Libas, 2

⁴⁴⁵ Müslim, Libas, 11

⁴⁴⁶ Buhari, Cihad, 91; Libas, 29

Ayrıca altın ve ipeğin kullanımı ile ilgili gelen rivayetler ve daha fazla bilgi için bkz. Rudani, a.g.e., s.140-141, 118-122; *F.Hindiyeye*, 12/44-45; *TDV İslam İlmihali*, 2/73-78, 84-90; Ebu'l-Lays Semerkandî; *Tenbîhu'l-Gâfilîn ve Bustânu'l-Ârifîn*, Terc.:Abdülkadir Akçiçek, Bedir Yay., İst., 1974, s.776-777; Ahmet Muhtar Büyükçınar; *Bütün Yönleriyle İslam İlmihali*, Marifet Yay., İst., 1997, s.484; , Muhammed Gazali; *Fıkıhçılara ve Hadisçilere Göre Nebevî Sünnet*, Çev.: Prof. Br. Ali Özek, Ekin Yay., 2. Baskı, İst., 1998, s.134; Muhittin Uysal, a.g.e., s.159-165, 238

Peygamberimiz (sav) kibir ve şöhret elbisesi giyilmesini de yasaklamıştır.

Allah Rasûlü, "kalbinde zerre miktarı kibir olanın cennete giremeyeceği"ni ve yine " kalbinde zerre miktarı iman olanın da cehenneme giremeyeceği"ni haber verirken; "elbise vs.nin güzel olması insanın hoşuna gider" diyen sahabîye de "Bunlar güzel şeylerdir, Allah da güzeldir, güzeli sever. Fakat kibir, Hakk'ı tanımamak ve insanları hakir görmektir!" buyurmuşlardır.⁴⁴⁷

Yine Allah Rasûlü'nün, "Kim şöhret elbisesi giyerse, kıyamet günü Allah o'na horluk elbisesi giydirir; sonra da onun içerisinde ateşe atılır!" hadis-i şerifleri kibir ve şöhret elbiselerinin yasak olduğunu gösterir.

Kibir ve şöhret elbisesine bir ölçü tayin etmek zordur. Genelde insanların giydiği elbiselerin dışında, onlara aykırı olan, dikkat çekmek, tanınmak için giyilen veya büyülenme anlamı taşıyan, giyen kimseye kibir ve gurur veren elbisedir, denilebilir.⁴⁴⁸

II- Cinsler arası farklılık hususuna dikkat edilmesi gerekmektedir.

Kadın erkeğe, erkek de kadına benzemeyecektir. Her iki cinsin kendilerine mahsus özellikleri ve buna uygun kıyafetleri vardır. Karşı cinse özentisi bir ruh bozukluğudur. Bu sebeple Peygamberimiz (sav), erkeğin kadın, kadının da erkek elbisesi giymesini menetmiş⁴⁴⁹; karşı cinse benzeme özentisini lanetlemiştir⁴⁵⁰.

Kur'ân-ı Kerim de cinsler arası farklılığa çeşitli ayetlerle işaret etmiştir.⁴⁵¹

III- Başka ümmetlere benzememek hususu dikkate alınmalıdır.

Kaynaklarda çokça zikredildiği üzere, Hz. Peygamber'in sünnetinde, özellikle günlük hayatta, kılık ve kıyafette başka ümmetlere benzememek ağırlıklı bir gerekçe ve uygulama biçimi olarak yer almış bulunmaktadır. Buna dayanak olarak da şu hadis-i şerif gösterilmektedir:

İbn Ömer (r.a.)'in merfû olarak rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (sav): "Kim bir kavme (isteyerek) benzerse, onlardandır!"⁴⁵² buyurmuştur.

⁴⁴⁷ Buhari, İman, 15; Müslim, İman, 148,185; Tirmizi, Birr,61; Fiten,17; İbn Mâce, Mukaddime, 9; Fiten,27

⁴⁴⁸ Çakan, a.g.m., s.54-56, 120, 139, 152-156; Ateş, *Yeni İslam İmihali*, s.443; Seyyid Mansur Ali Hâsif el-Hüseynî eş-Şafîî; *Tâc Tercemesi (et-Tâcu'l-Câmiu'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Rasûl)*, Eser Neşr., İst., tsz., 4/317, Hadis no:568; *F.Hindiyeye*, 12/51; Bursalı, s.267-268; Solak, s.173; Küçükler, s.74

⁴⁴⁹ Ebu Davud, Libas, 28

⁴⁵⁰ Buhari, Libas, 61; Ebu Davud, Libas, 27; Tirmizi, Edep, 34

Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.106; Döndüren, s.58-59; Çakan, a.g.m., s.50; Beşer, a.g.m., s.119; M.N. Albanî; a.g.m., s.66

⁴⁵¹ 4. Nisa,32,34; 2.Bakara,228

Ancak hadisin sahih olup olmadığı tartışma konusu olmuştur.

“Hadisin en azından hasen olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Albanî onu sahih sayarken, Suyuti hasen bulmaktadır.”⁴⁵³

Bekir Topaloğlu, elbisenin şekil bakımından gayri müslimlerinkine benzemesinin bir sakınca doğurmayacağını, önemli olanın itikadî açıdan onlara benzememek olduğunu belirtmiştir.⁴⁵⁴

Ancak çoğunluk alimlerin kanaatine göre, her kültürün kendine ait bir hayat anlayışı ve uygulaması olması pek tabiidir ve bu noktada sünnet oldukça titiz davranarak, aslında şekilci olmamasına rağmen burada tam bir ısrar göstermekte, Allah Rasûlü de pek çok hadisinde bu konuyu vurgulamaktadır.⁴⁵⁵

Konu ile ilgili gelen rivayetleri sağlamlık ve dayanıklılık açılarından ele alan Muhittin Uysal’ın belirttiğine göre, kılık-kıyafet açısından başka dinden olan toplumlara benzemeyi yasaklayan hadisler hasendir. Diğer taraftan, bu hadislerde başka milletlerin elbiselerini giyenlere yapılan tehdit, dînî şîâr ve sembol durumundaki elbiselerle ilgilidir. Çünkü bizzat Efendimiz (sav), bu nitelikte olmayan, başka din mensubu insanlar tarafından hediye edilen elbiseleri giymiştir.⁴⁵⁶

Halil Güneç’e göre de, gayri müslimlerin giydikleri elbiseleri giymekte bir beis yoktur. Çünkü İslamiyet müslümanlara özel bir kıyafet getirmemiştir. Ancak o milletin şîarı durumunda olan elbiseleri giymek caiz değildir.⁴⁵⁷

IV- Kıyafetin temizliği ve güzelliği dikkate alınması gereken bir diğer husustur.

Kılık kıyafetin örtücü ve güzel olmasının yanında temizliği de önemlidir.

“Ey insanoğulları! Her mescide gidişinizde güzel elbiselerinizi giyerek gidin...”⁴⁵⁸

“Allah temizdir ve temizliği sever; cömerttir, cömertliği sever. Avlularınızı temizleyin...”⁴⁵⁹

⁴⁵² Ebu Davud, Libas,4

⁴⁵³ Muhittin Uysal; a.g.e., s.199

⁴⁵⁴ Topaloğlu, a.g.m, s.21

⁴⁵⁵ Çakan, a.g.m., s.61; “Giyim-Kuşamla İlgili Soru ve Cevaplar”, *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987, s.147,148; Solak, s.173; Bursalı, s.267; M.N.Albanî, s.78

⁴⁵⁶ Muhittin Uysal, a.g.e., s.200 vd.

⁴⁵⁷ Güneç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, s.212-213

⁴⁵⁸ 7.A’râf, 7-31

Bir adam saçı sakalı dağınık bir şekilde Rasûlullah'a gelmişti. Peygamberimiz (sav) düzeltmesini isteyen bir işaretle bulundu, o da düzeltti. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: “Birinizin şeytan gibi saçı başı dağınık gelmesinden bu (şekil) daha iyi değil midir?”⁴⁶⁰

Düşük kaliteli bir elbise içinde kendisine gelen bir adamla Peygamberimiz arasında şu konuşma geçmiştir:

- Malın var mı?

- Evet.

- Hangi çeşit mal?

- Allah bana her çeşit maldan verdi.

- Madem ki Allah sana mal verdi, şu halde nimet ve ikramının izini üzerinde görsün!⁴⁶¹

Bu rivayetler ışığında Hz. Peygamber'in, Müslümanlara, göze ve gönle hoş gelen güzel ve temiz elbiseler giyilmesini, kıyafetlerin düzeltilmesini emrettiğini; örtünme ve kendine çeki düzen verme konularında dinin itidal sınırlarını çizdiğini görmekteyiz.⁴⁶²

V- Giyinmede tevazu ve sadeliğe dikkat edilmelidir.

Sünnette tabîf ve sade bir görünüm tasvip edilmektedir, ayrıca gösteriş, elbise ile tefâhur ve fukaranın kalbini kırma noktalarında hassasiyete önem verilmiştir.

“Elbisenin temizliği ve aza razı olması Müslüman'ın Allah katındaki üstün değerinin işareti” sayılmıştır.

Ebu Umame (r.a)'nin haber verdiğine göre, Hz. Peygamber'in yanında ashab dünyayı anmıştı. Bunun üzerine Efendimiz (sav):

“İşitmiyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Sadelik imandandır. Sadelik imandandır. Sadelik imandandır.”⁴⁶³ buyurmuştur.

⁴⁵⁹ Tirmizi, Edeb, 41

⁴⁶⁰ Muvatta, Şa'r, 7

⁴⁶¹ Ebu Davud, Libas,14; Tirmizi, Birr, 63; Edeb, 45; Nesâî, Zîne, 57

⁴⁶² Muhittin Uysal, a.g.e., s.180-183; Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.102-103; Çakan, a.g.m., s.47-48

Ayrıca bkz. *F.Hindiyeye*, c.1 “Taharet ve Setrü'l-Avret Bölümü”, s.204 vd.

⁴⁶³ Ebu Davud, Tereccül, 2; İbn Mace, Zühd, 4

Muhittin Uysal, a.g.e., s.186-188; Çakan, a.g.m., s.47-49

Ayrıca gücü ve imkanları elverdiği halde sırf tevezudan dolayı lüks giyimi terk eden kişiye Allah Teala'nın herkesten önce hitap edeceği ve cennet elbiselerinin en iyilerinden giydireceği müjdesi verilmiştir.⁴⁶⁴

Görüldüğü gibi müslümanların itidallerinin giyim kuşamlarında da kendini göstermesi gereği vurgulanmaktadır.

4) Süslenme

İtidal dini olan İslam, fitratı, yaratılıştan verilmiş özellik ve şekilleri değiştirme manasında süs, makyaj ve değiştirmeleri yasaklamış, bunları şeytanî saymıştır. Çünkü ayette geçtiği üzere şeytan şöyle demişti: “Şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yaratışını değiştirecekler.”⁴⁶⁵

Ancak insanların yaratılıştan mevcut özellik ve güzelliklerini belirgin hale getiren süsü, boyamayı, takınma ve giyinmeyi -bazı kayıtlarla- mübah kılmıştır.⁴⁶⁶

3. FIKIH LİTERATÜRÜNDE ÖRTÜNME/AVRET

Fıkıh literatüründe örtünme, genellikle setr-i avret başlığı altında, kadınların ve erkeklerin kendi hemcinsleri arasında ve karşı cins nezdinde örtmesi gereken yerler ve örtülmesi gereken yerlere bakmanın hükmü; ayrıca namazda örtünmenin hükmü, örtünmenin asgarî sınırları ve bu hükme riayetsizliğin namazın sıhhatine etkisi gibi problemler çerçevesinde ele alınmaktadır.

Malikî ve Hanefî Mezhebine mensup İslam hukukçularına göre, insanın ön ve arka uzuvları "**ğalîz/muğallaza avret**" (sev'etân), bunlar dışında kalan ve yine

⁴⁶⁴ Tirmizi, Kıyame, 39

Hadisin sıhhati hakkındaki yorumlar için bkz. Muhittin Uysal, a.g.e., s.187

⁴⁶⁵ 4.Nisa,119

⁴⁶⁶ Ayrıntı için bkz. Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.107-109; TDV *İslam İlmihali*, 2/78-84: Beşer, a.g.m., s.110; Muhammed Tahir İbn Âşûr; *İslam Hukuk Felsefesi*, Rağbet Yay.,Çev: Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan, İst., 1999, s.96; Karaman, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, Nesil Yay., İst., 1988,s.463; Behiy el-Huliy, a.g.e., s.110 vd.; Ateş, *Yeni İslam İlmihali*, s.443,446; Karabulut, s.332

gösterilmemesi istenen diğer yerler ise, "**hafif avret**" olarak nitelendirilmiştir. Bazı durumlarda bu ayırım esas alınarak farklı hükümler verilmiştir.⁴⁶⁷

a. Avret Kavramı Ve Dayandığı Esaslar

Arapça'da "avret"; "eksik, gedik, açık; açılıp görünen şey; korkulacak ve zarar gelebilecek durum; noksanlık" anlamlarına gelmektedir.⁴⁶⁸

"Avretin her ne kadar etimolojisi, yani hangi kök isimden türediği konusunda farklı görüşler varsa da, tanımı konusunda ciddi görüş ayrılıkları yoktur.

Dilciler arasındaki yaygın kabule göre, "avret" sözcüğü, eksiklik, kusur, ayıp ve çirkin şey anlamındaki "avâr" kökünden türemiştir ve "insanın görünmesi hoş olmayan cinsel organı ve dübürü/gerisi" anlamına gelmektedir. Görünmelerinin hoş olmaması sebebiyle, bu iki organ "sev'etân" olarak adlandırılmış ve Kur'ân'da birkaç ayette bu anlamda kullanılmıştır.⁴⁶⁹ Avret kelimesi zikredilen bu anlamına ilaveten, hadislerde daha geniş bir içerikle, hayâ duyulan, görülmesinden veya duyulmasından utanılan ve bu sebeple örtülen şey anlamında da kullanılmıştır.⁴⁷⁰

Yaygın kabule göre, avret, esas itibarıyla, sev'etân denilen yerlerden ibaret olup, bu iki yer dışında kalan ve yine avret kapsamına dahil edilen yerler ise – erkekler için baldır, etek, vs.; kadınlar içinse el ve yüz dışında bütün vücut olmak üzere- bu ikisinin harîmi, yani çevresidir."⁴⁷¹

Fıkıh terimi olarak avret, insan vücudunda görünmesi ve gösterilmesi günah sayılan, namazda ve namaz dışında örtülmesi farz ve başkalarınca bakılması haram olan yerlerdir.⁴⁷²

Yıkınma, def-i hacet, taharetlenme gibi ihtiyaçlar dışında, تنها bir yerde de olursa namazda ve namaz dışında avret yerlerinin örtülmesi farzdır. Bunun delili,

⁴⁶⁷, Vehbe Zuhayli; *İslam Fıkıhı Ans.*, Feza Yay., İst., 1994,1/459,460; Yunus Apaydın, "Klasik Fıkıh Literatüründe Örtünme", *İslamiyat*, 4/2, nisan-haziran 2001, s.92; Abdülaziz Bayındır, "Avret Yerlerinin Örtülmesi", *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987, s.125

⁴⁶⁸ Beşer, a.g.m., s.93; Mehmet Şener; *DİA*, "Avret" mad.,c.4; Zuhayli, a.g.e., 1/453

⁴⁶⁹ 7.A'râf, 20,22,26,27. ayetler; 20.Tâhâ,131. ayet

⁴⁷⁰ İsfehani, Müfredâtü'l-Kur'ân, "a-v-r"mad.; Yunus Apaydın, a.g.m., s.91-92; Ebu Davud, Edeb, 37; İbn Mâce, "Hudûd",5

⁴⁷¹ Apaydın, a.y.

⁴⁷² Şener, *DİA*, "Avret" mad. ; Apaydın, a.g.m., s.92; Zuhayli, a.g.e., 1/453

Allah Teâlâ'nın; “Ey Âdemoğulları! Mescide her gidişinizde güzel elbiselerinizi (zînetinizi)giyin!”⁴⁷³ ayetidir.

Bu ayetin, mutlak olarak avreti örtmenin vücûbuna delalet ettiğini söyleyenler olduğu gibi, namazda avreti örtmenin farz olduğuna delalet ettiğini ifade edenler de vardır.⁴⁷⁴

İşte bu ve benzeri nasslar İslam alimlerinin, avreti örtmenin farz olduğu konusunda ittifak etmelerine sebeptir. Ebû Velid b. Rüşd, bu konuda ulemanın ittifak ettiklerini söylemektedir.⁴⁷⁵

Ancak avretin sınırı nedir? Bu sınır, kadınlar ve erkekler için nereleri kapsamaktadır? Namazda ve namaz dışında durum nedir? Mezheplere göre durum farklılık arz etmekte midir? Bu noktaları açıklamaya çalışacağız.

b. Erkeğin Avreti

Erkeğin avretinin sınırlarının ne olduğunu iki başlık halinde ele alacağız.

1) Erkeğin Erkeğe Karşı Avreti

Erkeğin avret yeri, Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler'in oluşturduğu cumhûru fukahâyâ göre göbek ile diz kapağı arasındır.⁴⁷⁶

Bazılarına göre erkeğin erkeğe göre avreti ön ve arkadan ibarettir. Kimi Hanbelî ve Mâlikî uleması bu görüştedir.⁴⁷⁷

⁴⁷³ 7. A'râf, 31

Taberi'de geçtiği üzere, ayette geçen ve “temiz ve güzel elbiseler” diye tercüme edilen “...zîneteküm...” kelimesini bir çok alim, “avret mahallini örtecek herhangi bir giyecek” olarak anlamışlar, ayet-i kerimenin de Kabe'yi çıplak olarak tavaf edenler hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir.bkz. Taberi, a.g.e., 4/35

⁴⁷⁴ Beşer, a.g.m., s.94; Zuhayli, a.g.e., 1/454

Ayet-i kerimenin nedbe mi, yoksa vücûba mı delalet ettiği hakkındaki ihtilaflar ve getirilen yorumlar için bkz. İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Terc.: Ahmed Meylâni, Arslan Yay., İst., 1973, s.167

Ayrıca şu ayet-i kerimeler de bu konuya delil olarak getirilmektedir:

“Ey Ademoğulları! Biz size ayıp yerlerinizi gizleyecek bir giysi, bir de süs (elbisesi) indirirdik/edinme imkan ve kabiliyetini verdik. Ve takva elbisesi...En iyisi budur...” (7.A'râf, 26)

“Allah, sizi sığağa (ve soğuğa) karşı koruyacak elbiseler; savaşta koruyacak zırhlar yarattı...” (16.Nahl, 80-81.ayetler)

⁴⁷⁵ İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, 1/169

⁴⁷⁶ Şener, **D.İ.A.**, “Avret” mad. ; Beşer , a.g.m., s.93-123; *Bidâyetü'l Müctehid* , 1/170; Güneç , a.g.e, s.219 ;

⁴⁷⁷ *Bidâyetü'l Müctehid* , 1/170; S.Ateş, a.g.t., 6/179; Beşer , a.g.m, s.98-99; Döndüren, s.61

Şâfîilere göre göbek ve diz kapağı avret değildir.⁴⁷⁸

Hanefîilere göre göbek avret değildir diz kapağı ise avrettir.⁴⁷⁹

Fetavâyı Hindiyeye’de avretin erkekler için göbeğin altından diz kapağını geçene kadar olan yer olduğu belirtilmiştir.⁴⁸⁰

“Erkeğin bir başka erkekle aynı yatakta beraber yatmaları caiz değildir., hatta bunlardan her biri yatağın uzak köşelerinde yatmış olsalar bile. Bu hususta Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Erkek erkekle aynı örtünün içine girmesin, kadın da kadınla aynı örtünün içine girmesin.’”⁴⁸¹

2) Erkeğin Kadına Karşı Avreti

Erkeğin avret yeri bazı hadisler göre tespit edilmiştir. Bu hadisler arasında ihtilaf olduğundan erkekte avret mahalli konusunda mezhepler arasında görüş farkları ortaya çıkmıştır. Ayet-i kerimelerde avret yerinin sınırını açıkça belirleyen bir hüküm yoktur. Ayetlerde geçen “sev’e”⁴⁸² kelimesiyle “galîz avret denilen tenasül organları kastedilmekte ve örtülmesi gereken diğer yerlerin sınırları konusunda etraflı bilgi verilmemektedir. Hadisler ise bu konuda daha açık hükümler getirmektedir.⁴⁸³

Erkeğin erkeğe karşı avretinde olduğu gibi, erkeğin kadına karşı avreti de göbekte diz kapağı arasındır.⁴⁸⁴

Hanefiler diz kapağını da avret kapsamına dâhil ederken⁴⁸⁵; kimi (**Malikî**) fakihler, baldırları (uyluğu) avret saymamışlardır.⁴⁸⁶

⁴⁷⁸ Beşer , a.g.m, s.95; C.Yıldırım,a.g.t., 8/4204;

⁴⁷⁹ Beşer , a.g.m. , s107; S.Ateş, a.g.t., 6/179; Zuhaylî, 1/458; Topaloğlu, a.g.e., s.187

⁴⁸⁰ *Fetavâyı Hindiyeye*, 1/204

⁴⁸¹ İbrahim Canan; *Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yay., İst., tsz, 3/9; Razi, 17/ 41; Müslim, Hayz, 74; Tirmizi, Edep, 38

⁴⁸² 7.A`râf, 26

⁴⁸³ Ateş, a.g.t., 6/179; Şener, *DİA* , ”Avret” mad., c.4

⁴⁸⁴ Apaydın, a.g.m..*İslamiyat*, 4/2, s.93; Güneç, s.219; Zuhayli, 1/458, 461, 464; Razi, 17/40; Döndüren, s.61

⁴⁸⁵ “Diz avrettir” diyenlerin delili Huzeyfe (r.a)nin yaptığı şu rivayettir:”Rasûlullah(sav), ben mescidde dizim açık vaziyette otururken bana uğradı ve ‘dizini ört, o avrettir’ buyurdu.” (Tirmizi, Edep, 40) Ve yine Hz.Peygamber, Hz. Ali (r.a)’ye, “Uyuluğunu açma, ne ölünün ne de dirinin uyuluğuna da bakma” demiştir.(İbn Mâce, Cenâiz, 8; İbn Kesir, a.g.e., 11/5867)

Diz kapağının avret olup olmadığı konusunda gelen rivayetler ve yapılan yorumlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zuhayli, a.g.e., 1/458; Abdülaziz Bayındır.. “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987, s.126; *Bidayetü’l-Müctehid ve Nihayetü’l-Muktesid*, s.170; Şener, *DİA*, “Avret” mad.; Döndüren, a.g.e., s.61

⁴⁸⁶ Zuhayli, 1/458,460; Razi, 17/41; Canan, 3/9; Beşer, a.g.m., s.98; Döndüren, s.61

Şafîlere göre, erkeğin namaz dışında avret yeri bakana göre değişir. Mahremi olan kadınlara göre ve erkeklere göre göbekte diz kapağı arasındır. Göbek ve diz kapağı avret değildir. Yabancı kadınlara göre ise, bütün bedeni avrettir. Yani nasıl erkeğin kadına bakması haram ise, kadının da erkeğe bakması haramdır. Fakat تنها bir yerde sadece iki müstehcen uzvu avret yeridir.⁴⁸⁷

“Erkeğin bütün bedeninin avret yeri olduğu da ileri sürülmüştür. Ancak bu sağlam bir görüş değildir.”⁴⁸⁸

Hanbelîlere göre de erkeğin avret yeri, Hanefîlerde olduğu gibi göbekte diz kapağı arasındır. Ancak mezhepte erkeğin avretinin ön ve arka uzuvlardan ibaret olduğu görüşü de vardır.⁴⁸⁹

Görüldüğü üzere avret yeri Hanefî, Malîkî, Şafîî ve Hanbelîlerin oluşturduğu cumhûr-u fukahaya göre göbekte diz kapağı arasındır. Buna göre, erkeğin göbeği ile diz kapağı arasında kalan yerleri açması haram olduğu gibi, eşi hariç diğer bütün erkek ve kadınların onun göbeği ile diz kapağı arasına –zaruret olmaksızın- bakmaları da haram sayılmıştır.⁴⁹⁰

c. Kadının Avreti

Kadının avretini de iki ana başlık halinde ele alacağız.

1) Kadının Kadına Karşı Avreti

Kadını avretini de iki başlık halinde ele alacak, öncelikle Müslüman kadınlara göre, ardından da gayri müslim kadınlara göre avret durumlarından bahsedeceğiz.

a) Müslüman Kadınlara Göre:

Erkeğin erkeğe göre avreti gibidir. Göbeği ile diz kapağı arası hariç, bir kadın diğer bir kadının bütün bedenine bakabilir.⁴⁹¹

⁴⁸⁷ Zuhayli, 1/462; Güneç, s.219; Beşer, a.g.m., s.95-96

⁴⁸⁸ Razi, 17/44

⁴⁸⁹ Zuhayli, 1/464; Beşer, a.g.m., s.98-99

⁴⁹⁰ Şener, *DİA*, “Avret” mad.; Döndüren, s.61; Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, sy.2, 4/93

⁴⁹¹ Zuhayli, 1/461; Güneç, s.219; Razi, 17/41; Döndüren, s.63; Bayındır, a.g.m., s.127-130; Mustafa Öztürk, *İslamiyat*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001, s.84

Fitne endişesi olursa bir kadının diğer bir kadının bedenine bakması caiz olmaz. Bir kadının diğer bir kadının karnına şehvetle bakması da caiz değildir. Keza, beraber yatmaları da caiz olmaz.⁴⁹²

“Normal olarak kadınların birbirlerine şehvet duyma riski olmadığı halde, yine de böyle bir ölçünün getirilmesi, kadınların gördüklerini (erkeklerle) anlatabilmeleri ve bunun da fitneye yol açması ihtimaliyle açıklanmıştır.”⁴⁹³

Yine Ebu Hanife'den bir rivayete göre, kadının kadına bakışı, erkeğin mahremi olan kadınlara bakışı gibidir; karnına ve sırtına bakamaz.⁴⁹⁴

b) Gayr-ı Müslim Kadınlara Göre:

Bir müslüman kadın, diğer bir müslüman kadının yanında diz kapağından göbeğine kadar olan kısmı hariç, vücudunu açabileceği halde, müslüman olmamış (gayrı müslim) kadınların yanında bu ölçüde açılması yasaklanmıştır. Yani müslüman kadın ona, yalnızca elleri, yüzü ve ayaklarını gösterebilecektir. Bu hükmün dayanağı olarak da Nûr Sûresi 31. âyette geçen “ev nisâihinne (yahut kendi kadınlarından)” ifadesi gösterilmektedir. Dolayısıyla ayette kastedilenler müslüman kadınlardır. Zimmet ehlinde olsun başkalarından olsun, müşrik kadınlar kapsamın dışındadır. Mü'min bir kadının kendisinin cariyesi olması hali müstesna, müşrik bir kadının önünde bedeninin her hangi bir tarafını açması helal değildir. Cariyelerin müstesna kılınması ise, yüce Allah'ın yine Nûr Sûresi 31. âyette geçen “...cariyelerinden...” buyruğu dolayısıyladır. Buna göre müslüman bir hanımın batınî zînetlerinden hiç birini kafir bir kadına göstermesi helal değildir.⁴⁹⁵

İbn Abbas ; “Müslüman bir kadını, Yahudi ya da Hıristiyan bir kadının görmesi helal değildir; zira gider kocasına anlatır” demiştir.⁴⁹⁶

Erkeğin erkek avret yerine, kadının kadın avret yerine bakmasının haram olduğuna dair bütün alimlerin dayandıkları delil, Ebu Said el-Hudrî hadisidir: “Erkek erkeğin avret yerine bakmasın. Kadın da kadının avret yerine bakmasın. Tek bir örtü içinde erkek erkek ile, kadın da kadın ile başa yatmasın.”(Müslim, Hayz, 74; Tirmizi, Edep, 38)

Ayrıntılı bilgi için bkz. Zuhayli, 1/463; Razi, 17/41; Canan, 3/10

⁴⁹² Canan, 3/10; Razi, 17/41; Beşer, a.g.m., s.101; Bayındır, a.g.m., s.130

⁴⁹³ Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, c.4, sy.2, s.95

⁴⁹⁴ Beşer, a.g.m., s.101

⁴⁹⁵ Karaman, *İslamda Kadın ve Aile*, s.140-141; Kurtubî, 12/365; Râzi, 17/41; Döndüren, s.63; Zuhayli, 1/466; Beşer, a.g.m., s.101-103

⁴⁹⁶ Kurtubî, 12/365; Beşer, a.g.m., s.102

“Müslüman kadının diğer din mensupları ya da ateist kadınların yanında açılmalarının doğru görülmemesi nedeni, diğer kadınların müslüman hanımların vücut hatlarını, güzellik ya da kusurlarını evde ve diğer mekanlarda tasvir ederek bu kadınlarla alay edilmesi ve küçük düşürülmelerine sebep olma korkusudur.”⁴⁹⁷

“İbn Cüreyc , Ubâde b. Nüsey , ve Hişam el-Kâfî’ gibi bilginler Hristiyan bir kadının müslüman bir kadını öpmesini veya onun avret yerlerine bakmasını mekruh saymışlardır. Ubâde b. Nüsey, Hazreti Ömer’in, komutan Ebû Ubeyde b. El-Cerrah’a yazdığı şu mektubu zikreder: “ Zimmet ehli (Hristiyan veya Yahudi kadın tebea) nin Müslüman kadınlarla birlikte hamamlara girdikleri haberi bana ulaştı onları bundan menet. Çünkü zimmiye bir kadının müslüman bir kadını çıplak olarak görmesi caiz değildir” Ebu Ubeyde mektubu alınca şöyle ilan etmiştir: “Hangi kadın özrü olmaksızın sırf yüzünü parlatmak amacı ile hamama girerse, yüzlerin aklanacağı günde Allah onun yüzünü kara eylesin.”⁴⁹⁸

“Bu hükmün de dayanağı örf ve adet değildir; çünkü ilgili talimat geldiğinde böyle bir adet mevcut değildi. Bütün bunlar kullarını kendilerinden daha iyi bilen Allah’ın, onlar için iyi, doğru, hayırlı ve uygun bulduğu yollar, çareler ve davranış biçimleridir.”⁴⁹⁹

2) Kadının Erkeğe Karşı Avreti

a) Mahremi Olan Erkeklere Göre:

Kadın, oğlu, babası, dedesi, kardeşi, amcası, dayısı, kayınpederi ve damadı gibi kendisine nikahı ebediyen haram olan mahremleri yanında⁵⁰⁰, zînet yeri sayılan saçını, başını, boynunu, gerdanını, dirsekten aşağı kollarını, ayaklarını ve bacaklarının diz kapağından aşağı bulunan kısmını açık bulundurabilir. Bakılması mübah olan bu yerlere, sözü edilen mahremlerin dokunmaları da mübahtır.⁵⁰¹

Bu konuda en ihtiyatlı ve katı davranan mezhepler Malikî ve Hanbelî mezhepleridir. Bunlara göre, mahremleri karşısında kadının avreti yüz ve etraf (baş,

⁴⁹⁷ Dalgın , s.309,

⁴⁹⁸ Kurtubî, 12/365; Döndüren, s.63; Beşer, a.g.m., s.101; Mevdûdî, *Hicab*, s. 423

⁴⁹⁹ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s.140-141

⁵⁰⁰ Bu mahremlerle ilgili ayrıntılı açıklama ilerleyen bölümlerde gelecektir.

⁵⁰¹ Şener, *DİA*, “Avret” mad; Döndüren, s.62; Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, sy.2, 4/94

boyun, dirseklere kadar kollar, dizlere kadar ayaklar) dışında kalan yerlerdir. Hanbelîlerin bu konuda hareket noktası, belirtilen uzuvların dışında kalan yerlerin âdeten örtülü bulunmasıdır. Malikîlere göre, erkeğin mahremi olan kadınların – mahremlik veya süt sebebiyle mahremlik olsa da- yüz dışında göğüslerine ve etrafına bakması, zevk alması da caiz değildir.⁵⁰²

Kadının mahremleri karşısında avreti konusunda en müsamahalı davranan mezhep ise, Şafî mezhebidir. Şafîlere göre, kadının mahremleri karşısında avreti, sadece göbekte diz kapağı arasındadır. Hanefiler, mahremlere karşı açılacak yerler arasına, sayılanların yanı sıra, göğsü de ilave etmişlerdir.⁵⁰³

Kadınların saç avret kapsamında değerlendirilmekle birlikte, kulaklardan aşağı sarkan saçın avret kapsamında olup olmadığı Hanefî fakihler arasında tartışılmıştır. Fetavâyi Hindiyî’de en doğru olanın, saçın avret olarak görülmesi olduğu belirtilmiştir.⁵⁰⁴

Mahremlerine nispetle kadının avreti konusunda genel olarak müsamahalı davranılmıştır. Bu sebeplerin en önemlilerinden birisi, çoğunlukla beraber olunan ve sık sık görüşülen mahremlere karşı örtünmede bir meşakkat ve sıkıntı olması, ikincisi ise, mahremler arasında fitne riskinin bulunmamasıdır.⁵⁰⁵

Bütün bunlara rağmen, kadının açıkta kalan organlarına, bu yakınlarının bile, şehvetle bakmaları, hem dînen hem ahlâken doğru görülmemiştir. Ayrıca bu bir fetva sınırı olup, kadının bunların yanında da edep ve takva gereği daha fazlasını örtmeyi gaye edinmesi gerekir.⁵⁰⁶

Nûr Sûresi 31. ayette, erkeklerin, mahremleri olan kadınların zînetlerine/zînet yerlerine bakabilmelerine müsaade vardır.⁵⁰⁷

b) Yabancı Erkeklerle Göre:

Kadının örtmesi gereken yerleri Hanefî, Malikî, Şafî ve Hanbelîlerdeki hakim görüşe göre, elleriyle yüzü dışındaki bütün vücududur.⁵⁰⁸

⁵⁰² Zuhayli, 1/460, 466; Beşer, a.g.m., s.97, 99; Apaydın, a.y.

⁵⁰³ Zuhayli, 1/463; Apaydın, a.y.; Beşer, a.g.m., s.96; Bayındır, a.g.m., s.129

⁵⁰⁴ Zuhayli, 1/458; Apaydın, a.y.; *Fetavâyi Hindiyî*, 1/205

⁵⁰⁵ Apaydın, a.y.; Döndüren, s.62; Razi, 17/49; Kurtubi, 12/357; Dalgın, s.278

⁵⁰⁶ Dalgın, s.278; Döndüren, s.64

⁵⁰⁷ “Zînet” kavramının kapsamı ayrıntılı olarak yukarıda ele alınmıştır..

Hanbelî mezhebindeki diğerk bir görüşe göre, el ve yüz avret sayılırken⁵⁰⁹; **Hanefî mezhebindeki** bir görüşe göre de ayak da örtülmesi gereken yerler dışında tutulmuştur.⁵¹⁰

Şafî Mezhebinde, hür kadının avret yerinin namaz dışında, yabancı erkekler önünde bütün bedeni olduğu görüşü de vardır.⁵¹¹

Fitne korkusu olduğu takdirde, kadının bahsedilen bu iki organını da (eller ve yüz) örtmesinin farz olduğunu söyleyenler olduğu gibi, “kadın için sorumluluk yoktur, erkeğin bakmaması farzdır” diyenler de vardır.⁵¹²

d. Bakmak Açısından Avret

Göz, Yüce Allah'ın insana ve bir takım canlılara verdiği en önemli nimetlerdendir ve Kur'ân-ı Kerim'de pek çok yerde gözün çeşitli fonksiyonlarından bahsedilmektedir.⁵¹³

Konumuz olan Nûr Sûresi 30 ve 31. ayetlerde, "göz" manasına gelen "ayn" kelimesi değil, "basar" kelimesinin çoğulu olan "ebsâr" kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz. Yani burada "göz"den ziyade "gözün eylemi" (görmek işi) üzerinde durulmak istenmektedir. Bu doğrultuda İslam, gözün sahibini veya bakılan kişiyi korumak için "bakış"a bir takım sınırlamalar getirmiştir. Özellikle bu konudaki düzenlemeler, karşı cinslerin özel ve ısrarlı bakış veya bakışmalarının zinaya götüren en önemli etken olduğu düşüncesinden hareketle, erkekle kadın arasında yoğunlaştırılmıştır.

"Erkek ve kadın İslam toplumunun ayrılmaz parçaları olunca, evrensel bir din olan İslam'ın karşı cinsleri sokakta da koruyucu bir takım önlemler alması tabîî karşılanmalıdır."⁵¹⁴

Erkek ve kadının birbirine bakmasının ölçü ve sınırları şu şekildedir:

⁵⁰⁸ Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, sy.2, 4/93; Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.156; Şener, *DİA*, "Avret" mad; Beşer, a.g.m., s.100

⁵⁰⁹ Şener, *DİA*, "Avret" mad; Beşer, a.g.m., s.99; Güneç, s.219

⁵¹⁰ Şener, *DİA*, "Avret" mad.; *Fetavâyî Hindîyye*, 1/205; Zuhayli, 1/458; Döndüren, s.63; Beşer, a.g.m., s.100; *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, s.170

⁵¹¹ Zuhayli, 1/463; Beşer, a.g.m., s.95

⁵¹² Bayındır, a.g.m., s.126; Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, sy.2, c.4, s.93; Doğanay, s.157

⁵¹³ Allahü Teâlâ'nın gözlerin hain bakışını bildiği (40.Mü'min,19); insanlarla cinlerden birçoğunun gözleriyle hakkı göremedikleri (7.A'râf,179); cennette gözlerin hoşlanacağı her türlü nimetin bulunduğu (43.Zuhuf, 71); ...

⁵¹⁴ Döndüren, s.66

1) Erkeğin Kadına Bakması:

Çoğunluk müctehidlere göre, kadının el ve yüzü hariç, bütün bedeni avrettir, hiçbir yerine bakılamaz, haramdır. El ve yüze bakmak, fitne endişesi olmadığı müddetçe caizdir. Çünkü alışverişte yüzünü açmaya, verip almada elini çıkarmaya mecbur ve muhtaçtır.⁵¹⁵

Ebu Hanife'ye göre ayaklar da bu kapsama girer.

Buna göre, kadınların belirtilen bu yerleri ev dışında ve yabancı erkeklerin yanında açık kalabileceğine göre, bunlara bakmanın sınırları, şartları nelerdir? Müctehidler bunu üç kısımda incelemişlerdir:

- Bunlardan birincisi **garaz ve fitnenin bulunmadığı bakmadır**.

"Yabancı kadının yüzüne kasd-ı mahsusla bakmak caiz değildir. Nazarı aniden isabet edecek olursa gözünü sakınması gerekir."⁵¹⁶ Zira Nûr Sûresi 30 ve 31. ayetlerde mü'minlere bakışlarını sakınmaları emredilmiştir. Ayrıca Efendimiz (sav)'in "...Bakışına ikinci bir bakışı ekleme..." hadisi de bunu göstermektedir.

Hz. Câbir (r.a) şunu anlatır: "Rasûlullah (sav)'a iradî olmayan ani nazar hakkında sordum. Bana, bu durumda gözümü çevirmemi emretti."⁵¹⁷

Kasıt olsa da olmasa da birinci bakışta af hükmü konmuştur. Birinci bakışta sorumluluk olmayışı, bundan kaçınmak mümkün olmadığı içindir.⁵¹⁸

- İkinci olarak **garaz olup fitne olmayan bakmadan** bahsedilmektedir.

Bu da farklı şekillerde olabilir:

a. **Evlenmek istediği kadının eline yüzüne bakmak** hususunda kaynaklarda şu bilgilere yer verilmiştir.

"Evlenmek niyetinde olan bir kimse evleneceği kadına bakabilir."⁵¹⁹

Hanefî ve Şafî Mezheplerine göre; erkeğin bir kadınla evlenmek istediği vakit, -şehvetle de olsa- onun yüz ve ellerine bakması caiz olur.⁵²⁰

⁵¹⁵ Döndüren, a.y.; Canan, 3/10; Bayındır, a.g.m., s.128,129,130

⁵¹⁶ Canan, 3/10-11

⁵¹⁷ Canan, 3/11; Razi, 17/42

⁵¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Bakışların İndirilmesi" konusu.

⁵¹⁹ Mevdudi, *Hicab*, s.413

⁵²⁰ Zuhayli, 1/459; Beşer, a.g.m, s.96,103; Küçükler, s.58

Malikî ve Hanbelî Mezheplerinde ise, halvet olmadan ve şehvetten de emin olunursa evlenmek istenilen kadının genel olarak gözükmesi adet olan el ve yüz gibi kısımlarına bakılabilir. Aksi halde caiz olmaz.⁵²¹

Bir hadislerinde Rasûlullah (sav) şöyle buyururlar:

"Biriniz kadın isteteceğiniz zaman ona bakmasında bir vebal yoktur, yeter ki ona, istetmek maksadıyla baksın."⁵²²

Muğire b. Şu'be (r.a.) de şunu anlatır:

"Ben bir kadına talip olmuşum, Efendimiz(sav): "Onu gördün mü?" dedi. Ben:"Hayır!" deyince, bana: "Git bak, onu önceden görmeyen, aranızdaki sevginin devamını sağlar!" buyurdu."⁵²³

Kaynaklarda belirtildiğine göre bütün bunlar, kişinin maksadı onunla evlenmek olduğu müddetçe, o kadının yüzüne ve ellerine şehvetle (istekli ve arzulu olarak) bakılabileceğine delalet eder.⁵²⁴

Bunun dışında şu hususlarda da bakma konusunda müsamahalı davranılmıştır:

b. Cariye satın alma sırasında kişi avret yerine bakma hakkına sahiptir.

c. Alışveriş sırasında da kadının yüzüne bakabilir. Ta ki, gereği halinde onu tanıyabilsin.

d. Kadın şahitlik yapacağı zaman kadına bakabilir, bu durumda da sadece yüzüne bakar, zira tanımak için yüzün görülmesi gerekir.

e. Hayatı tehlikede olduğu zaman; doktor muayenesinde, zaruri hallerde⁵²⁵, namus, şeref, can ve malın korunması gibi durumlarda, yalnız yüz değil, öteki organlar için de herhangi bir yasak hükmü düşünülemez. Mevdudi'nin belirttiğine göre, "hatta boğulmak ve yanmak üzere olan bir kadını kucaklayıp götürmek, sadece caiz olmakla kalmaz, üstelik farz bile olur."⁵²⁶

- Üçüncü olarak **fitne ve garazın bulunduğu bakma** hususu ele alınmaktadır.

⁵²¹ Küçükler, a.y.

⁵²² Ebu Davud, Nikah, 18;Beşer, a.g.m., s.103; Canan, 3/11

⁵²³ İbn Mâce, Nikah, 9; Tirmizi, Nikah, 5; İbn Kesir, 11/5869; Canan, 3/11

⁵²⁴ Canan, 3/12; Razi, 17/42

⁵²⁵ Ayrıntı için "Zaruret Halinde Setr-i Avret"konusuna bakınız..

⁵²⁶ Canan, a.y., Razi, 17/43; Mevdudi, *Hicab*, s.413; Zuhayli, 1/463; İbn Kesir, 11/5869-5870; Yunus Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, s.93; Sabuni, 4/226

Şehvet niyetiyle kadına bakmaktır ki, işte yasaklanan bakış budur. Zira Hz. Peygamber (sav) "Gözler de zina ederler!"⁵²⁷ buyurmuştur.

Erkeklerin kadınlar karşısında bakışlarını indirmeleri hükmü, erkekler karşısında kadınlar için de aynıdır. Fakat erkekler için getirilen sınırlamalar biraz daha serttir

2) Kadının Erkeğe Bakması:

a) Erkeğin Avret Sayılan Yerlerine Bakmak:

Yabancı bir kadının, erkeğin, örtülmesi farz olan göbekte diz kapağı arasına bakmasının haram oluşu konusunda görüş birliği vardır. Bu bakışın şehvetli olup olmaması sonucu değiştirmez. Böyle bir durumda bakışın başka yöne çevrilmesi bildirilmiştir.⁵²⁸

Rasûlullah (sav)'ın Hz. Ali'ye şöyle dediği nakledilmiştir:

"Uyluklarını açma, diri veya ölü hiç kimsenin uyluğuna da bakma!"

529

b) Erkeğin Avret Sayılmayan Yerlerine Bakmak:

Bir kısım fakihlere göre, kadın şehvetsiz olmak şartıyla yabancı erkeğin göbekte diz kapağı arası dışında kalan kol, bacak, göğüs ve sırt gibi yerlerine çıplak olarak bakabilir. Bu cevazı veren ilim adamları ve müctehid imamlar şu olayı delil ve dayanak göstermektedirler: Hz. Âişe'den rivayetle, Hicret'in yedinci yılında Medine'ye Habeşli bir zenci heyeti gelir ve Mescid-i Nebevi'de fizikî bir hüner gösterisinde bulunurlar. Hz. Peygamber (sav) bunu arkasında bulunan Hz. Âişe'nin de seyretmesine müsaade eder ve Hz. Âişe onları bıkcıncaya kadar seyrederek.⁵³⁰

Başka bir olay da şudur: Fâtımâ binti Kays eşinden boşanınca, Allah elçisi onun iddetini, zengin bir hanım olan Ümmü Şüreyk (r.anha)'in yanında kalarak geçirmesini istemişti. Ancak Ümmü Şüreyk'in ziyaretçilerinin çok olması nedeniyle

⁵²⁷ Müsned, 2/343-344

⁵²⁸ Bayındır, a.g.m., s.130; Döndüren, s.68; Müslim, Edep, 45; Tirmizi, Edep, 28

⁵²⁹ Ahmed b. Hanbel, I, 146

⁵³⁰ Buhari, Salât, 69; Cihad, 81; Müslim, Salâtu'l-İdeyn, 19; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 3/469; Taberi, 6/139

Fâtımâ'nın örtünmede zorluk çekebileceği ni düşünen Allah Elçisi, ona daha sonra şöyle buyurmuştur: "İddet süresince, amcanın oğlu İbn Ümmi Mektum'un evinde ikamet et. Çünkü o, a'ma olduğu için, giysini çıkardığında seni görmez."⁵³¹

Bazı fakihlere göre ise kadın, yabancı bir erkeğin avret yeri dışında kalan bedenine çıplak olarak bakamaz. Bu bakışın şehvetli veya şehvetsiz oluşu da sonucu değiştirmez. Delilleri, Nebhan (r.a.)'ın naklettiği şu olaydır; Örtünme ayetleri indikten sonra, bir a'ma olan Abdullah İbn Mektum, Rasûlullah'ın yanına gelmişti. Nebi (sav)'in eşleri Ümmü seleme ile Meymûne (r.anhümâ) da orada idiler. Allah Elçisi onlara örtünmelerini bildirince, Ümmü Seleme; "O bir a'ma değil mi? Bizi görmez ve tanımaz!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav); "Siz de mi a'masınız? Siz onu görmüyor musunuz?" buyurdular.⁵³²

Ancak bu rivayet, hadisçilerce tenkide uğramıştır. İlim adamları hicretin yedinci yılında meydana gelen Habeşli oyuncular olayı ile ilgili rivayeti delil edinme bakımından daha sıhhatli kabul etmişlerdir.⁵³³

Sonuç olarak erkek veya kadının karşı cinsten yabancı bir kimsenin avret olmayan yerlerine bakması caiz ise de bu bakışın zevk ve cinsel istek duymak için olmaması gerekir. Aksi halde normal şartlarda meşrû olan bir bakış, kişinin niyetine göre meşrû olmaktan çıkar.

e. Dokunmak Açısından Avret Ve Musafaha

"Genel kaide olarak; "bakılması helal olan yere dokunmak da helaldir". Bundan sadece erkeğe göre yabancı kadınlar istisna edilir. Mesela erkek, Hanefî Mezhebine göre yabancı bir kadının eline ve yüzüne belli şartlarla bakabildiği halde, dokunması caiz değildir."⁵³⁴

Yabancı bir kadınla erkeğin musafahasında, kadın genç ve şahvete sebep olabilecek durumda ise, haramdır. Allah Rasûlü de, biat esnasında kadınlarla musafaha yapmamış ve "Sizden söz ile biat alıyorum!" buyurmuştur. Hz. Âişe

⁵³¹ Müslim, Talak, 40; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 3/469

⁵³² Tirmizi, Edep, 22,29; Ebu Davud, Libas, 34; Buhari, Gusül, 20; Razi, 17/44; Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 3/469

⁵³³ Döndüren, s.70; Yıldırım, a.g.t., 8/4200

⁵³⁴ Beşer, a.g.m., s.109

yemin ederek, Hz. Peygamber'in elinin biat esnasında hiçbir kadına dokunmadığını söyler.⁵³⁵

"Yabancı bir kadınla erkeğin musafahasının caiz görülmeşiğine en sağlam delil; "kötülüğe giden yolu kapama (sedd-i zerâî)" prensibidir."⁵³⁶

Mutahhari de, lezzet alma ve şüpheye kapılma olmasa bile, yabancı erkek ve kadının birbirine el vermesinin caiz olmadığını belirterek, bu mesele hususunda hem rivayetlerde hem de fakihlerin fetvalarında tam bir görüş birliği mevcut olduğunu ifade etmektedir.⁵³⁷

Ancak şehvet duyulmayacak derecede ihtiyar olan kadınla musafaha etmekte bir beis yoktur. Yaşlı kadınların süslerini göstermemek şartıyla üst giysilerinden bazılarını çıkarabileceklerini bildiren, Nûr Sûresi 60. ayet, onlarla musafahanın cevazına delil olarak getirilmiştir. Allah Rasûlü'nün biatta ihtiyar kadınlarla musafahalaştığı, Hz. Ebu Bekr'in kendi hilafeti döneminde süt annesinin kabilesinden olan ihtiyar kadınlarla musafahalaştığı rivayetleri mevcuttur.⁵³⁸

Erkeğin erkekle musafahası ise caizdir. Ancak muanakaları (birbirlerinin boynuna sarılmaları), belden yukarılarının açık olması halinde ihtilafıdır. Çıplak olmaması kaydıyla ise caizdir.⁵³⁹

Nihat Dalgın'a göre; "aralarında evlenme engeli bulunmayan kadın ve erkeğin, birbirleri ile el sıkışıp tokalaşmalarının haram olduğu yönünde kesin ve bağlayıcı bir nass mevcut değildir; bu görüş güçlü şer'î delillerden ve mantıkî gerekçelerden yoksundur. Cinsel tahrik ve şehvî haz duyulması gibi durumların gerçekleşebileceği haller dışında kadın ve erkeğin musafahası caizdir. Bu konuda hareket noktası tarafların insiyatifi olmalı ve farklı görüşleri tercih eden müslümanlar birbirlerini kırıcı ve dışlayıcı şekildeki mücadeleden kaçınmalıdır."⁵⁴⁰

⁵³⁵ Beşer, a.y.; Küçükler, s.62

Hz. Âişe'nin yemin ettiği rivayetleri için bkz: Buhari, Ahkâm, 49; Şurût, 1; Talak, 20; Müslim, İmare, 88,89; Tirmizi, Tefsir-u Sûre 60/2; İbn Mâce, Cihad, 43

Diğer yandan Hz. Peygamber (sav)'in bir kumaş üzerine elini koyduğu, kadınların da aynı kumaşa ellerini koyarak biat ettikleri ve Allah Elçisi'nin "Ben kadınlarla musafaha yapmam!" dediği nakledilmiştir. bkz. Nesâî, Bîâ, 18; İbn Mâce, Cihad, 43

Bayındır da yabancı bir erkeğin, kadının yüzüne ve ellerine dokunamayacağını belirtmektedir. Bayındır, a.g.m., s.128

⁵³⁶ Döndüren, s.72

⁵³⁷ Mutahhari, *Hicab*, s.186; Benzer görüşler için bkz. Mevdudi, *Hicab*, s.407

⁵³⁸ Beşer, a.g.m., s.109; Küçükler, s.62; Mevdudi, *Hicab*, s.407-408

⁵³⁹ Beşer, a.y.

⁵⁴⁰ Dalgın, s.329-330

Yukarıda belirttiğimiz görüşüne dayanak olarak Dalgın, Kardavî'nin bu konudaki görüşlerini almaktadır. Kardavî de, şehvetle olmayan ve arkasından fitne çıkmasından korkulmayan mücerred bir tokalaşmanın haramlığına delalet eden herhangi bir nass mevcut olmadığını söylemekte, kadınla erkeğin tokalaşmasının haram olduğuna delil gösterilen Hz. Peygamber (sav)'in "Birinizin demirden bir iğne ile dürtüklenmesi, kendisine helal olmayan bir kadına dokunmasından daha hayırlıdır!"⁵⁴¹ hadisinde geçen "dokunma" kelimesinin "tokalaşma" manasında olmadığını, bunun Kur'ân'da geçtiği yerlerde hep "cinsel ilişki" manasından kinaye olduğunu⁵⁴² belirterek, Hz. Peygamber (sav)'in hayatından kadınlarla tokalaştığına dair örnekler getirmektedir.⁵⁴³

Diyanet Vakfı İlmihali'nde, Rasûlullah'ın kadınlardan biat alırken onlarla tokalaşmamış olmasının, o toplumda kadınlarla tokalaşma âdetinin mevcut olmadığından Rasûl-i Ekrem'in bunu caiz görmediği ifade edilmiş, kadın ve erkeğin tokalaşmasını yasaklayan herhangi bir ayet ya da hadis olmadığı ifade edilerek, konunun iki açıdan ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Bunlardan biri, o toplumun sahip olduğu gelenek ve görgü kuralları, ikincisi ise dînî hüküm açısından. Toplumun veya belirli kesimlerin kültür ve geleneğinde bir tokalaşma adeti yok ise, bu çekimserliğe saygı duymak gerektiği, yine aynı şekilde aksi durumun da söz konusu olduğu belirtilmektedir. Dînî hüküm açısından ise, böyle bir davranışın dînen günah, mekruh veya haram olduğunu söyleyebilmek için bunun din açısından gerekçelerinin ortaya konması gerektiği, ancak bu konuda herhangi bir ayet ya da hadis bulunmadığı ifade edilerek, tokalaşmanın günahlığı/haramlığı hükmüne, sedd-i zerâî ilkesinden hareketle, zinaya götüren yolların kapatılması amacıyla, sebep-sonuç ilişkisi neticesinde varıldığı belirtilmiş, bu konuda bireysel inisiyatif ve sorumluluğa alan bırakılması gerektiği dile getirilmiştir.⁵⁴⁴

⁵⁴¹ Hadis hakkında bir yorum için bkz. Döndüren, s.73

⁵⁴² bkz. 33.Ahzab, 49; 3.Âl-i İmran, 47

⁵⁴³ Ayrıntı için bkz. Yusuf el-Kardavî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, Çev.: Bünyamin Erul, Rey Yay., 3. Baskı, Kayseri, 1998, s.239-241; ve benzeri görüşler için bkz. Döndüren, s.73

Ancak kitabın çevirmeni Bünyamin Erul, yazarın bu görüşünde yanıldığını, nitekim bazı hadislerde de "eller de zina eder, o da dokunmaktır!" şeklinde Hz. Peygamber (sav)'in ifadeleri olduğunu ve biat esnasında kadınlarla tokalaşmadığını (İbn Mâce, Cihad, 43; Nesâî, Bey'at, 18; Buhari, Talak, 20) belirtmektedir.

⁵⁴⁴ *TDV İslam İlmihali*, , 2/485-486

"Ayet ve hadislerde musafaha açık olarak yasaklanmamakla birlikte, Hz. Peygamber'in hiç bir yabancı kadınla musafaha yapmadığı dikkate alınarak, musafaha veya el öpmenin, yalnız mahrem hısımlarla sınırlı tutulması şiar alınmalıdır. Kötülüğe giden yolu kapama ve ihtiyatlı davranma prensibi bunu gerektirir."⁵⁴⁵

f. Çocukların Avreti

Küçük yaştaki erkek ve kız çocuklarının dînen örtülmesi gereken avret yerlerinin sınırlarını tespit etme konusunda dört mezhep fakihleri, aralarında üç gruba ayrılmışlardır. Malikîler bu konuda hafif ve gevşek davranırken, Hanefiler ve Hanbelîler vasat bir tutum izlemektedirler. Şafîîler ise, oldukça sert tavır almışlardır.

Hanefilere göre; çok küçük çocukların, yani sıfırla dört yaş arasının edep yeri (avreti) yoktur. Bu yaştaki çocukların bedenine dokunmak, bakmak, sevmek mübahtır.⁵⁴⁶ Bundan sonra şehvet duyacağı yaşa kadar (yaklaşık 4-10 yaş arası) avreti, ön ve arka uzuvları, bunların etrafı ve uyluklar olarak kabul edilir. Şehvet sınırına geldiğinde ise, edep yerleri (avreti), namazda ve namaz dışında, cinsinden olan bâliğın avreti gibidir.⁵⁴⁷

Şafîilere göre; küçük kız çocuğunun avret yerleri, namazda ve namaz dışında büyük kadınlar gibidir. Küçük erkek çocuğunun edep yerleri de, temyiz çağında olmasa bile, erkeklerde olduğu gibi, göbekte diz kapağı arasındadır.

Malikîlere göre; namaz dışında sekiz yaştan küçük olan çocuklarda avret yeri yoktur. Yedi yaşındaki erkek çocuğun namazda avret yeri ön ve arka uzuvları ile, uyluk, kasık ve kaba etleridir. Böyle bir çocuğun bu yerlerini ergin erkekte olduğu gibi örtmesi menduptur. 13 yaş ve daha fazla yaştaki erkek çocuğun avret yeri erkeğin avret yerleri gibidir. Namazla emrolunan küçük kız çocuğun avret yerleri ise, göbekte diz kapağı arasındadır. Ancak bu kız çocuğunun da ergin kadın gibi örtünmesi menduptur.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ Döndüren, s.74

⁵⁴⁶ Beşer, a.g.m., s.110; Jale Şimşek; *Hanım Hanıma Fetvalar*, Nesil Yay., İst., 2005, s.24

⁵⁴⁷ Zuhayli, 1/467; Döndüren, s.61; Beşer, a.g.m., s.110; Şimşek, s.24

⁵⁴⁸ Zuhayli, 1/468; Döndüren, s.62

Hanbelîlere göre; sıfır-yedi yaş arası erkek çocuğu için avret yeri yoktur. Yedi-on yaş erkek çocuklarında avret yerleri sadece ön ve arka uzuvlardır. On yaşındaki erkek çocuğu tamamıyla büyük erkekler gibidir.

Yedi-on yaş kız çocukların, mahremleri yanında ve namazda edep yerleri göbük ile diz kapağı arasındır. Namaz dışında, büyük kadınlar gibidir. Yabancılar yanında ise, böyle kız çocukların bütün bedenleri avrettir. Ancak yüz, boyun, baş, dirsekler kadar eller, baldır ve ayaklar müstesnadır.⁵⁴⁹

g. Cârîyelerin Avreti

Hür olan kadın avretinin el, yüz (ve Hanefî mezhebine göre ayaklar) dışında kalan bütün bedeni olduğunu daha önce belirttik.

Cariyenin avreti hususunda ulema ihtilaf etmiştir. Bu hususta dört görüş vardır:

- a. Cariyenin avreti, hür kadının avreti gibidir.
- b. Cariyenin avreti, başı hariç, bütün bedenidir.
- c. Cariyenin avreti, erkeğin avreti gibidir.
- d. Cariyenin avreti, baş, göğüs ve kolları hariç bütün bedenidir.⁵⁵⁰

İslam'ın zaman içinde kontrollü olarak kaldırmayı hedef aldığı ve fakat bir vâkıa olarak mevcudiyeti dolayısıyla hükme bağladığı “cariyeler” konusunda, cariyelerin avretleri ile ilgili olarak bu kadar bilgiyle yetinmeyi uygun gördük.

h. Namazda Setr-İ Avret

Namaz esnasında bayanların giyim-kuşamlarının nasıl olması gerektiği, örtünme şartına riayetsizlik durumunda namazın sahih olup olmayacağı müslüman toplumlarda tartışma konusu olagelmiştir.

Hanefî, Şafî ve Hanbelî mezhepleri örtünmenin namazın şartlarından olduğunu savunmuşlar; ancak Malikî hukukçuları (aşağıda belirteceğimiz) ayet ve

⁵⁴⁹ Zuhayli, 1/468; Şimşek, s.25

⁵⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. *DİA*, “Avret” mad., c.4; Zuhayli, 1/458,466; İbn Kesir, c.11, s.5870; *Fetavâyi Hindîyye*, 1/205,207; Razi, 17/43; Ünal, a.g.m., *İslamiyat*, s.61,65; Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, s.95

hadislerden örtünmenin namazın sıhhat şartı olduğunun çıkarılamayacağını iddia ederek, örtünmenin namazın şartı değil, ancak sünneti olabileceğini kabul etmişlerdir.

Hüccetullahi'l-Bâliğa isimli eserinde Şah Veliyyullah Dihlevî, örtünmenin aslî bir vacip olup, anlamını tamamlaması itibarıyla namazın şartı sayıldığını belirttikten sonra, Şâri'in örtünme hususunda iki ölçü getirdiğinden bahseder. Birincisi, zorunlu olan ölçüdür, ki bu, sev'etân'ın⁵⁵¹ örtülmesidir ve namazın sıhhat şartıdır. Bunların sınırı avret yerinin en galîz kısmı olan ön ve arka olarak çizilmiş ve örtülmesi mutlaka gerekli görülmüştür. Bu kısma, şehvet mahallinden olması itibarıyla diz kapağından yukarısı, bacaklar da dâhil edilmiştir. İkincisi ise, mendup olan ölçü olup, sev'etân dışında kalan yerlerin örtülmesidir. Ona göre, sev'etân dışında kalan yerlerin örtülmesi mendup/ihtiyârî olmakla birlikte, sev'etân'a ilhak edilerek hükmü bu yerlere taşınmıştır.

Ayrıca Dihlevî, örtünmede bir tür temizlik (tahâret) anlamı bulunduğunu; ayrıca, onun namazı önemseme anlamına geldiğini ve Alemlerin Rabbi'nin huzurunda münâcât edebini içerdiğini belirtmektedir.⁵⁵²

Setr-i avretin namazın sahihlik şartı olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Hanefî Mezhebi'ne göre; setr-i avret, tıpkı abdest ve kıble gibi, devam şartıdır; yani namazın bir anında gerçekleşmesi yeterli olmayıp, namazın tamamında bulunması gereken bir şarttır.

- Erkeğin namazdaki avreti, namaz dışında olduğu gibi göbekte diz kapağı arasındadır.
- Cariyenin avreti ayrıca karnını ve sırtını da kapatmak üzere erkeğinki gibidir.
- Hür kadının avreti ise, yüzü, elleri(nin içleri) ve ayakları(nın üstleri) hariç bütün bedenidir.

Namazda iken kaba (galîz) avretin, ya da hafif avretin dörtte biri, kendi fiili ile olmasa bile, bir rükûn eda edebilecek kadar açık kalırsa, namaz fasit olur. Ama

⁵⁵¹

⁵⁵² Şah Veliyyullah Dihlevî; *Hüccetullahi'l-Bâliğa* (İslam Düşünce Rehberi), Çev.: Prof. Dr. Mehmed Erdoğan, Yeni Şafak Gazetesi Kültür Armağanı, İmaj Yay., İst., 2003, 1/548-549

bu kadarı ya da daha azı, kendi fiili ile açılırsa, açılma süresi bir rükûn eda edecek zamandan kısa bile olsa, namazı hemen fasit olur. Ancak uzvun dörtte biri namaza gitmeden önce açıksa bu, namaza başlamaya manidir.⁵⁵³

Kadının başının dörtte biri açık olarak namaz kılması durumunda Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre namazı geçersiz olur. Ebu Yusuf'a göre ise, başının yarıdan fazlası açık olmadıkça namazı geçerlidir. Çünkü bir şeyin yarıdan fazlası "çok" hükmündedir.⁵⁵⁴ Bu görüşlerin dayanağı Hz. Peygamber'in şu hadisleridir:

"Allah, bülûğa ermiş kadının namazını başörtüsüz kabul etmez."⁵⁵⁵

"Kadın bülûğ çağına erince, elleri ve yüzü dışında başka yerlerinin başkasına görünmesi helal olmaz."⁵⁵⁶

Meşhur Hanefî imamlarından Ebu Yusuf ve el-Mevsîlî, dirseklere kadar kolun namazda örtülmesi gereken yerler dışında olduğu görüşünü benimsemişlerdir.⁵⁵⁷

Şafî Mezhebi'ne göre; erkeğin ve cariyelerin avreti göbekte diz kapağı arası (göbek ve diz kapağı avret olarak görülmez); hür kadının avreti ise, bileklere kadar eller ve yüz hariç bütün bedenidir.⁵⁵⁸

Namazda iken kapatma imkanı olduğu halde avreti açılırsa namaz bâtil olur.⁵⁵⁹

Hanbelî Mezhebi'ne göre; kadın namazda elleri ve yüzü dışında kalan bütün bedenini örtmelidir. Namazda kendi kasdı olmaksızın açılan avret az ise, namaza mani olmaz; çok ise, zamanın uzaması halinde namazı bozar. Azı ile çoğu ayırmak için örf ve âdete müracaat edilir. Tenha bir yerde yahut karanlık bir odada da bulunsa, namaz kılan kimsenin avret yerlerini örtmesi farzdır.⁵⁶⁰

Malikî Mezhebi'ne göre; örtebilme imkanı varken, kaba avretinden birazı bile olsa (ki bu erkeği göre sadece ön ve arka uzuvlar, kadına göre ise baş, kol ve bacaklarla göğüs hariç bütün bedenidir) açık olarak namaz kılanın namazı bâtil olur.

⁵⁵³ *Fetavâyi Hindiyeye*, 1/205-206; Zuhayli, 1/459; Beşer, a.g.m., s.99-100; Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, s.96

⁵⁵⁴ Şimşek, s.155

⁵⁵⁵ İbn Mâce, Tahare, 132; Ebu Davud, Salât, 84; Tirmizi, Salât, 160
ayrıca bkz. Döndüren, s.53; Zuhayli, 1/454; *Bidayetü'l-Müctehid*, 1/172.

⁵⁵⁶ Ebu Davud, Libas, 31

⁵⁵⁷ Dalgın, s.110.

⁵⁵⁸ Zuhayli, 1/461,463; Yıldırım, a.g.t., 8/4204

⁵⁵⁹ Beşer, a.g.m., s.95; Zuhayli, 1/463

⁵⁶⁰ Zuhayli, 1/464,465; Beşer, a.g.m., s.98; Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, s.97; Dalgın, s.109

Hafif avret açık olduğunda kılınan namaz ise, batıl olmaz, fakat iadesi müstehaptır.⁵⁶¹

Malikî mezhebinde ittifakla, başörtüsüz ve kısa kollu bir giysi ile kılınan namaz batıl değildir. Ancak erkekler karşısında bu şekilde kıldığı takdirde, namaz esnasında haram işlemiş olup, vakit içinde bu namazı iade etmesi müstehap olur.⁵⁶²

i. Karı-Koca Arasında Setr-İ Avret

Karı ile koca arasında mahremiyet için herhangi bir sınır söz konusu değildir, birbirlerinin bedenlerinin her yanına bakabilirler. Eşler arasında örtünme zorunluluğu yoktur. Nikah kurumuyla cinsel ilişki bile meşrû olunca, bundan daha hafif olan bakma ve dokunmanın meşrû oluşunda şüphe yoktur.

“Onlar, eşleri ve cariyeleri dışında, mahrem yerlerini herkesten korurlar; doğrusu bunlar yerilemezler.”⁵⁶³ ayeti ile, “Eşinle sahip olduğun cariyeler dışında insanlardan avretini gizle!”⁵⁶⁴ hadisi bu konuda alınan şer’î delillerdir.

Bununla birlikte “galîz avret” sayılan haya yerlerine bakılmaması edebe daha uygundur. Nitekim Hz. Âişe’den; “Ben Nebî (sav)’in cinsel uzvuna hiç bakmadım!”, başka bir rivayette; “O’nun fercini hiç görmedim, o da benden bir şey görmedi!” dediği nakledilmiştir.⁵⁶⁵

i. Yalnızken Setr-İ Avret

Çoğunluk müctehidlere göre, bir kimse tek başına olduğu zaman da örtünmelidir. Yıkama, tuvalet ihtiyacı ve taharetlenme gibi ihtiyaçlar dışında, bir yerde de bulunulsa, mü’minin namaz içinde veya namaz dışında avret yerlerini örtmesi farzdır. Bunun delili Kur’ân, Sünnet ve sahabe uygulamasıdır. Nitekim, bir

⁵⁶¹ Zuhayli, 1/459-461; Beşer, a.g.m., s.97; Yıldırım, a.g.t., 8/4204

⁵⁶² Dalgın, s.112

⁵⁶³ 23.Mü’minûn, 5-6.ayetler

⁵⁶⁴ Tirmizi, Edep, 22

⁵⁶⁵ A.b. Hanbel,VI, 63, 190; İbn Mâce, Nikah, 28 (yakın bir rivayet); Kurtubi, 12/363; Küçükler, s.46; **DİA**, “Avret” mad.,c.4; Döndüren, s.62; Bayındır, a.g.m., s.130,131; Emiroğlu, *Esbab-ı Nüzûl*, 8/188

kimsenin temiz elbisesi bulunduğu halde, kimsenin olmadığı yalnız başına bir odada çıplak olarak kılacağı namaz sahih olmaz.⁵⁶⁶

Rivayet olunduğuna göre, Hz. Peygamber (sav)'e yalnızken avret mahallinin örtülüp örtülmeyeceği sorulmuş, o da cevaben şöyle demiştir: “Allah, kendisinden utanılmaya daha müstehaktır.”⁵⁶⁷ Yine rivayet olunduğuna göre, Hz. Peygamber (sav): “Aman ha, çıplak durmaktan sakının, çünkü tuvalette bulunmanız ve kişinin hanımıyla cinsî münasebette bulunması durumu hariç, sizinle beraber, sizden hiç ayrılmayan kimseler (melekler, cinler,...) vardır.”⁵⁶⁸ buyurmuştur.⁵⁶⁹

“Hanefî mezhebinde, kadının yalnızken göbekte diz kapağı arası haricinde kalan yerleri açmasının caizliği tartışılmış ve uygun olan davranışın, buraların da örtülmesi olduğu ifade edilmiştir.”⁵⁷⁰

Halvet durumunda örtünmenin gerekliliği gerekçelendirilirken, “her ne kadar Allah açığı da kapalıyı da görmekte ise de, O'nun, açığı edebi terk etmiş olarak, örtülüğü de edebe riayet etmiş olarak gördüğü” noktasına dikkat çekilmiş ve mümkün mertebeye edebe riayetinin gerekli olduğu belirtilmiştir.⁵⁷¹

j. Zaruret Halinde Setr-İ Avret

İslam'da zaruret, “mü'mini bir yasağı çiğnemeye, bir haramı işlemeye iten, mecbur eden durum”dur.⁵⁷²

Tedavi gibi bir zaruret halinde erkek veya kadının bedenine (hastalık mahalline) doktor, ebe, iğneci ve pansumancı gibi kimselerin ihtiyaç miktarı bakması ve dokunması caizdir. Ancak kadınların, sağlık problemlerinde kendi cinslerinden olan doktor, ebe ve sağlık personelini tercih etmeleri gerekir. Bunlar bulunmayınca veya bulunup da uzmanlık ve beceride geri olması durumunda

⁵⁶⁶ *DİA*, “avret” mad., Döndüren, s.50; Zuhayli, 1/454; Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, s.95-96

⁵⁶⁷ Buhari, Gusül, 20; İbn Mâce, Nikah, 28; Tirmizi, Edep, 22,39

⁵⁶⁸ Tirmizi, Edep, 2

⁵⁶⁹ Razi, *Tefsir-i Kebir*, 17/45; Beşer, a.g.m., s.103

⁵⁷⁰ Apaydın, a.g.m., *İslamiyat*, s.96

⁵⁷¹ Beşer, a.y.; Apaydın, a.y.

Çıplak olarak namaz kılanların, giyecek elbise bulamayanların durumu, namazlarını ne şekilde kılmaları gerektiği ve kıldıkları namazların sahihlik durumu ile ilgili hükümler için bkz. *Fetavâyi Hindiyeye*, 1/206-210

⁵⁷² Karaman, *Hayatımızdaki İslam*, İz Yay., İst., 2000, s.423; Mustafa Yıldırım, *Mecelle'nin Küllî Kâideleri*, İzmir İ.F.V.Yay, İzmir, 2001, s.74

“zaruretler sakıncalı şeyleri mübah kılar” kuralı işletilir. Ancak zaruretler de miktarlarınca takdir olunur. Hanefî mezhebinin görüşü bu yöndedir.⁵⁷³

“Ebenin doğum anında kadının avretine bakması, sünnetçinin sünnet anında bâliğ olanın sünnet mahalline bakması, caizdir. Zira hitan (sünnet olma) erkek için fitrat cümlesinden olan bir sünnettir.”⁵⁷⁴

Şafîilere göre; kan aldirmek, ilaç ve tedavi maksadı ile erkeğin, yabancı olan bir kadının –cinsel uzvu dahi olsa- bakması ve dokunması caizdir. Fakat bu hüküm, ancak kadınların bu gibi tedavileri yapmaları mümkün olmayan zamanlarda uygulanabilir. Ve yine, kadınları tedavi ederken müslüman bir doktor ile gayri müslim kadın olan bir doktor bulunsa, böyle bir durumda gayri müslim olan kadın doktor, erkek olan müslüman doktora tercih edilir.⁵⁷⁵

k. Kadının Sesi Avret Midir?

"Cumhûra göre, kadınların sesi avret değildir. Çünkü sahabe, dinin hükümlerini öğrenmek için Hz Peygamber (sav)'in hanımlarının seslerini işitirdi. Fakat Kur'an okumak şeklinde de olsa, coşkulu ve nağmeli olarak okumakta iken seslerini işitilmesi haramdır. Çünkü bunda fitneye sebep olma korkusu vardır."⁵⁷⁶

SONUÇ

Giyim insanın cinsiyetini, mevkiini, milletini, medeniyetini, örf ve adetlerini, yaşadığı coğrafî muhitini, dinini, kültür değerlerini, toplumsal statüsünü, kişisel zevklerini vs. ortaya koyabilen en etkili tanıtım araçlarından biridir. Örtünme veya yer, zaman ve şartlara göre giyinme, insan olmaktan kaynaklanan ve insanı tamamlayıcı bir ihtiyaçtır.

Örtünme, dînî bir gereklilik olduğu gibi, aynı zamanda fitrî ve ahlâkî açıdan da insan için bir ihtiyaçtır. İlk insan Hz.Âdem'den bu yana insanlar bir biçimde örtünmüşlerdir. Çıplaklık duygusu sebebiyle örtünmek, edep yerlerini muhafaza altına almak ve ortama göre güzel giyinmek, insanın hassalarındandır. Bu anlamda

⁵⁷³ *DİA*, “Avret” mad.; Döndüren, s.63-64; Beşer, a.g.m., s.109; Bayındır, a.g.m., s.131; Küçükler, s.57

⁵⁷⁴ İbn Kesir, 11/5870; Razi, 17/43; Beşer, a.g.m., s.109-110

⁵⁷⁵ Küçükler, s.57-58

⁵⁷⁶ Zuhayli, 1/467

Konu ayrıntılı olarak "Sözün İşveli Söylenmesi" başlığı altında ele alındığı için burada üzerinde durmadık.

elbise, insanın insan kimliğini; elbisenin nitelik ve niceliği de, mü'min kişiliğini (takva) tamamlayıcı bir unsurdur.

Örtünme olgusu, zamanla toplumun kesimleri arasında sınıfsal, meslekî ve hiyerarşik bir kisve olarak sembolik anlamlar kazanmıştır. Özellikle başörtüsü, modern zamanlarda bir yasak ve dışlanmışlıkla karşı karşıya kalmış, ona yüklenen sembolik anlamlar daha da artmıştır.

İslam, bir kıyafet devrimi yapmamış, mevcut giysilerin nasıl kullanılması gerektiği hususunda uyarıda bulunarak bu doğrultuda bir düzenleme yapmıştır. Nitekim örtünme ve kadınların başlarını örtmesi geleneği insanlık tarihi kadar kadim bir uygulamadır.

Günümüzde de varlığını sürdüren kadınların başlarını örtmesi uygulamasının, üç ilâhî dinden önce de pek çok kültür ve medeniyette mevcut olduğu bilinmektedir. Bu uygulama, üç ilâhî dinin metinlerinde ve geleneklerinde farklı anlamlar atfedilerek sürdürülmüştür.

Allah, Kur'ân'da kadınlara ve erkeklere ayrı ayrı hitap etmiş, İslam Dini açısından açmaları ve bakmaları yasak olan yerlerini ana hatlarıyla belirlemiştir.

İslam Dini'nin ana kaynakları (Kur'ân ve Sünnet) karşı cinslerin birbirlerine karşı bakışlarını kısımları; avret yerlerini muhafaza etmeleri; kadınların, evlenmeleri caiz bulunan erkeklere karşı örtünmeleri; el, yüz ve ayaklar hariç bütün vücutlarını uygun elbise ile kapatmaları, güzel görünmek, dikkat çekmek için tedbir almamaları; şayet ihtiyaç varsa, çevrenin rahatsız edici davranışlarından korunmak maksadıyla, mü'min kişiliklerinin bir belirtisi olmak üzere cilbab ve benzeri bir alâmet-i fârikayı üzerlerine almaları emredilmiş; hayızdan kesilmiş ve cinsellik beklentileri kalmamış yaşlı kadınlara, eğer mümkünse örtünmeyle ilgili âdâb-ı muâşerete tam olarak uymaları tavsiye edilmiş; bu mümkün değilse, zînetlerini göstermemeleri şartıyla, normal olarak giyinmeleri gereken giysilerden bir kısmını çıkarabilecekleri belirtilmiş; ancak, en güzelinin, her şeyde olduğu gibi giyinip süslenirken elbiselerinin takva amacına uygun olmasına özen göstermek olduğu bildirilmiştir. Allah Teâlâ, örtünme emrinin hemen başında bunun gerekçesini açıklayarak "Söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar, şuralarını şunlara karşı örtsünler..." şeklinde, erkek ve kadının cinsel cazibe taşıyan yerlerini açmaları, karşılıklı olarak buralara bakmaları ve iffetlerini korumaları arasında sıkı

bir ilişkinin bulunduğunu varsaymaktadır. Cinsî yönden karşılıklı tatminin tek meşrû yolu evliliktir. Erkek ve kadınların, evli olmadıkları karşı cinsten biri ile bakma, dokunma ve birleşme şeklindeki cinsel alış-verişleri iffetsizlik sayılmış ve yasaklanmıştır.

Toplum ve medeniyetlere göre iffet kavramı farklı içerik taşıyabilmektedir. Kur'ân'ın müntesiplerine hedef gösterdiği iffet kapsamında, kadınların zînetlerini göstermemeleri yanında, o zînetlerin bilinmesi için herhangi bir gayrette bulunmamaları da gerekmektedir.

Hız. Peygamber'in konuyla ilgili söz ve tatbikatıyla ilk müslüman nesillerin uygulamaları da, Kur'ân'ın iffetli mü'min idealini gerçekleştirmeye yönelik çabalarıdır. Örtünme, tek başına iffetin garantisi olmasa da, İslam'ın diğer ahlâk kurallarıyla birlikte, caydırıcı ve önleyici bir tedbir olarak düşünülmüş ve etkili olmuştur.

Zamanla kadını bir fitne unsuru görerak, toplumdaki bütün olumsuzlukları onlara yıkan anlayış, örtünme konusunda da ifrata giderek, "örtü"yü kadının denetlenmesinin bir aracı haline getirmiş ve örtünün meşruiyet gerekçesinin söz konusu fitne algısı olduğu düşüncesinden hareketle daha da ileri gidilerek kadın toplum hayatından soyutlanmış, evinin en ücra köşesine itilmiştir. Giyinme ve örtünme konusunda bazı uyarılarda bulunan Allah ve Rasûlü'nün muradlarının bu olmadığı gayet açıktır.

Kur'ân mantığına göre, kadının örtüsü onun özgürlüğüne vurulmuş bir darbe değildir. Aksine örtü, kötü düşünceli erkeklerin farklı şekildeki cinsel tacizlerinden kadını koruyan bir kalkandır ve toplumları kemiren zina salgını önüne konmuş ciddi tedbirlerden biridir. İslam, her an tahrik olabilen cinsel dürtülerin eyleme geçmesinin toplumsal huzur için riskli sonuçlar oluşturacağı gerçeğini kabul etmiştir. Bunu önlemek için, ahlâkî ve hukuksal tedbirler yanında, karşı cinslerin birbirlerine şehvetle bakışlarını yasakladıktan sonra, kadının örtünmesini emretmekle de kamu önünde bu sürecin başlamasına engel olmak istemektedir.⁵⁷⁷

Kur'ân ve Sünnet, her şeyde olduğu gibi bu konuda da orta yolu izlememizi emretmektedir. İslam'ın her emri, yaşanması için konulmuş olup, hiçbir emri hayatın gerçekleri ile çatışmamaktadır. Müslümana düşen görev, kendi arzusunu din

⁵⁷⁷ Dalgın, s.321

haline getirmek değil, dinin ışığında yaşantısını düzenlemektir. İslam'ın haram kıldığı şeyleri, çağdaşlık adına işlemek bir müslüman için yakışık almadığı gibi, güya daha dindar olmak adına, İslamî kültürün hayatın dışında kalmasına sebep olacak davranışlarda bulunmak da mahzurludur.

Kur'ân'da takip edilen, hükümlerdeki kolaylık ve tabiiilik ilkeleri, örtünme emrinde de görülmekte; kadının tabii ihtiyaçları için, açık bulundurulması zaruri olan el, yüz ve ayaklarının örtülmesi istenmemekte; ayrıca çeşitli zaruret durumlarında da gereken kolaylık sağlanmaktadır.

Önemli ve gerekli olan örtünmedir; hangi giysilerle, hangi biçimde örtünüleceği hususu ise İslamî değerler içinde oluşacak moda ve estetik tercihe kalacaktır.⁵⁷⁸

BİBLİYOGRAFYA

- ABDÜLBAKİ, Muhammed Fuad; *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Çağrı Yay., İst., 1990
- ACAR, İbrahim; *İslam Hukukunda Siyasal Haklar Yönünden Kadın*, Ankara, 2003
- ADAM, Bâki; *Dinler Tarihi*, Anadolu Üniv. Ankara Üniv. Yay., Eskişehir 1999.
- AHMED b. Hanbel; *el-Müsned*, İst. 1981.
- AKDEMİR, Salih; “Tarih Boyunca ve Kur'ân-ı Kerim'de Kadın”, *İslami Araştırmalar*, c.5, sy.4, Ekim-1991
- AKDOĞAN, Ali; *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dînî Hayat*, Rağbet Yay., İst., 2002
- AKTAŞ, Cihan; *Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği*, Beyan Yay., İst., tsz.
- AKTAŞ, Melahat; “Tanzimat ve Cumhuriyet Döneminde Kadın”, *İslam'da Kadın Hakları*, Ankara, 1993, c.1

⁵⁷⁸ a.y.

- ALBÂNÎ, M.Nasruddin; *Hicabu'l-Mer'eti'l-Müslime fi'l-Kitab ve's-Sünne*, el-Mektebetü'l-İslamî, Beyrut, 1987
- ALBANÎ, Süleyman; el-Mer'etu'l-Müslime, Dâru'l-İsfehâni, 4.baskı, 1991.
- ALTINTAŞ, Ramazan; “Cahiliye Arap Toplumunda Kadın”, *Diyanet İlmî Dergi*, 37/1, Ocak-Şubat-Mart 2001
- APAYDIN, Yunus; “Klasik Fıkıh Literatüründe Örtünme”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001
- ARSEL, İlhan; *Şeriat ve Kadın*; Orhanlar Mat., İst., 1987
- ÜNAL, Asife; *Türkiyede Örtünme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım)* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.
- ATAY, Hüseyin; *Kur'ân'a Göre Araştırmalar I-III*, Atay Yay., 2.Baskı, Ankara, 1997
- ATAY, Hüseyin, ve diğer; *İslam Gerçeği*, Ankara, 1995
- ATEŞ, Süleyman; *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşr.,1988
- *Yeni İslam İlmihali*, Gonca Yay., İst., 1986
- BARBAROSOĞLU, Fatma Karabıyık; *İmaj ve Takva*, Timaş Yay., 2. Baskı, İst., 2002
- BAYINDIR, Abdülaziz; “Avret Yerlerinin Örtülmesi”, *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987
- BEŞER, Faruk; “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”, *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987
- BEYAZ, Zekeriya; *İslam ve Giyim Kuşam*, İst., 2000
- BİLMEN, Ömer Nasuhi; *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yay. İst., 1971
- BİREKUL, Mehmet; *Peygamber Günlerinde Kadın*, Yediveren Yay., Konya, 2004
- BUHARÎ, Muhammed b. İsmail; *el-Câmiu's-Sahih*, İst., 1981
- BURSALI, M.Necati; *İslam'da Kadın, Örtünme ve Evlilik*, Erhan Yay. Dağ., İst., 1998
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı; *Rûhu'l-Beyan Tefsiri*, İhtisar eden: Muhammed Ali Sabuni, Damla Yay., İst. 1995
- BÜYÜKÇINAR, Ahmet Muhtar; *Bütün Yönleriyle İslam İlmihali*, Marifet Yay., İst., 1997

- CANAN, İbrahim; *Kütüb-i Sitte*, Akçağ Yay., İst., tsz.
- CARULLAH, Musa; *Hatun*, Kitâbiyât Yay., 1. Baskı, Ankara, 1999
- EL-CESSAS, Ebu Bekr Ahmed ibn Ali er-Razi; *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 2003
- CÜNDİOĞLU, Düccane; *Başörtüsü Risalesi*, Tibyan Yay., İst., 1995
- ÇAĞRICI, Mustafa; “İzin” mad., *TDV İslam Ans.*, İst., 2001, c.23
- ÇAKAN, İ. Lütfi; “Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme”, *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987
- ÇAKIR, Serpil; *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yay., İst., 1996
- DALGIN, Nihat; *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, Etüt Yay.,İst.,2004
- DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Doğuş Mat., Ankara, 1978
- DİHLEVÎ, Şah Veliyyullah; *Huccetullahi'l-Bâliğa (İslam Düşünce Rehberi)*, Çev.: Prof. Dr. Mehmed Erdoğan, Yeni Şafak Gazetesi Kültür Armağanı, İmaj Yay., İst., 2003
- DOĞANAY, Ekrem; *İslam'da Tesettür ve Zinanın Hükmü*, Kariyer Mat., 4. Baskı, Ankara, 1992
- DOĞRAMACI, Emel; *Türkiye'de Kadının Dünyü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1989
- DÖNDÜREN, Hamdi; *Delilleriyle Aile İlmihali*, Altınoluk Yay., İst., 1995
- DÖNMEZ, İbrahim Kafi; *İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, MÜİF Vakfı Yay., No:136, İst., 1997,
- DUMAN, M. Zeki; “Kur'ân'da Örtünmenin Temel Sınırları”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001
- EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; es-Sünen, İst. 1981.
- EBU ZEHRA, Muhammed; *İslam Hukuku Metodolojisi*, Çev: Doç. Dr. Abdülkadir Şener, Fon Mat., 2. Baskı, Ankara, 1979
- EMİROĞLU, H.Tahsin; *Esbâb-ı Nüzûl*, Mustafa Naci Gücüyener Mat., Konya, 1965
- EMRE, Mehmed; *İslam'da Kadın ve Aile*, Bedir Yay., İst., !978
- ERDOĞAN, Mehmet; *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, MÜİF Vakfı Yay., 4. Baskı, İst., 2000

- *Vahiy-Akıl Dengesi Açısından Sünnet*, MÜİF Vakfı Yay., 2. Baskı, İst., 2001
- “*Kadının Konumu, Tesettür sorunu ve Son Dönem Osmanlı Aydınlarının Kadın Konusundaki Tartışmaları*”,(Osmanlı’dan Cumhuriyete Siyaset ve Değer Tartışmaları adlı eserden), Editör: Doç. Dr. Ferhat Koca, Rağbet Yay., İst., 2000
- EREN, Ali; *İslam’da Evlilik ve Aile Eğitimi*, İpek Yay., İst., 1997
- ESED, Muhammed; *Kur’ân Mesajı*, Çev.: Cahit Koçtak, Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İst., 1999
- FAYDA, Mustafa; “Âişe” mad. *TDV İslam Ans.*, İst., 1989, c.2
- FETÂVÂYİ HİNDİYYE; Terc.: Mustafa Efe, Akçağ Yay., Ankara, 1986
- GAZALİ, Muhammed; *Fıkıhçılara ve Hadisçilere Göre Nebevî Sünnet*, Çev.: Prof. Br. Ali Özek, Ekin Yay., 2. Baskı, İst., 1998
- GÖLE, Nilüfer; *Modern Mahrem*, Metis Yay., 5. Baskı, İst., 1994
- GÖRMEZ, Mehmet; “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001
- GÜNENÇ, Halil; *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, İlim Yay., 2. Baskı, İst., 1982
- HAMİDULLAH, Muhammed; *İslam Peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, Yeni Şafak Gazetesi Kültür Armağanı, Ankara, 2003
- HAŞİMÎ, Muhammed Ali; *Şahsiyetü’l-Mer’eti’l-Müslime*, Daru’l-Beşâiru’l-İslamiyye, Beyrut, 1994
- HATEMÎ, Hüseyin; *İlahi Hikmette Kadın*, Birleşik Yay., 4.Baskı, İst., 1999
- HATİBOĞLU, Mehmed Said; *Müslüman Kültürü Üzerine*, Kitabiyat Yay., Ankara, 2004
- EL-HÛLİY, Behiy; *Ailede ve Toplumda Kadın*, Terc.:Abdullah İşler, Eyüp Sanay, Elif Mat., Ankara, 1972
- İBN AŞUR, Muhammed Tahir; *İslam Hukuk Felsefesi*, Rağbet Yay.,Çev: Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan, İst., 1999
- “*İslam, İnsan ve Toplum Felsefesi*”, Terc.: Vecdi Akyüz, Rağbet Yay.
- İBN KESİR; *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, Çev.:Dr. Bekir Karlığa, Dr. Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İst., 1991
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, es-Sünen, İst. 1981.
- İBN MANZUR, *Lisânü’l-Arab*, Dâr-u Sâdir, 1. Baskı, Beyrut,1990

- İBN RÜŞD; *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Terc.. Ahmed Meylâni, Arslan Yay., İst., 1973
- İLYASOĞLU, Aynur; *Örtülü Kimlik (İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Öğeleri)*, Metis Yay.(Metis Kadın Araştırmaları), 3. Baskı, Kasım 2000
- EL-İSFEHANÎ, el-Hüseyin b. Muhammed el-Maruf bi'r-Rağıb;*el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, Kahraman Yay., İst., 1986
- İSLAM'DA İNANÇ, İBADET VE GÜNLÜK YAŞAYIŞ ANS.; İlmî Müşavir ve Redaktör: Prof. Dr. İbrahim Kafi Dönmez, MÜİF Yay.,İst.,1997
- İZZET DERVEZE, Muhammed; *et-Tefsîru'l-Hadis*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2. Baskı, 2000
- EL-KADÎ, Muhammed Abdul-Hâkim, *el-Libas ve'z-Zîne*, Dâru'l-Harîs, Kahire, 1989
- KAPLAN, Leyla; *Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Yükseköğretim Kurulu Mat., Ankara, 1998
- KARABULUT, Osman; *İslam'da Evlilik ve Mahremiyetleri*; Uysal Kitabevi, ...
- KARAMAN, Hayreddin; *Hayatımızdaki İslam*, İz Yay.,İst., 2000.
- *İslam'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşr., İst., 1995
- *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri*, Nesil Yay., İst., 1988
- *İslam Hukukunda İctihad*, D.İ.B.Yay., Emel Mat., Ankara,tsz
- EL-KARDAVÎ, Yusuf; *Sünneti Anlamada Yöntem*, Çev.: Bünyamin Erul, Rey Yay., 3. Baskı, Kayseri, 1998
- KARSLI, İbrahim.H.; *Kur'ân Yorumlarında Kadın*, Rağbet Yay., İst., 2003
- KASAPOĞLU, Abdurrahman; *Kadın Modernizm ve Örtünme*, Esra Yay., İst., 1994
- KAYNAK, Mesut; *Kur'ân'da Kadın*, Yay Mat., 3.Baskı, İst., 2003
- KİTAB-I MUKADDES (ESKİ ve YENİ AHİT); Birleşmiş Kitab-ı Mukaddes Cemiyetleri, İst., tsz.
- KOCA, Ferhat; *İslam Hukuk Metodolojisinde Tahsis*, TDV Yay., İst., 1996
- KUR'ÂN YOLU (Türkçe Meâl ve Tefsir), Yazarlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadreddin Gümüş, D.İ.B. Yay., Ankara, 2004
- KURNAZ, Şefika; *"Giyim-Kuşamla İlgili Değişiklikler"*, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bşk. Yay., Ankara, 1990

- “*Milli Mücadele Döneminde Kadın*”, İslam’da Kadın Hakları, Ankara, 1993, c.1
- KURTUBÎ; *el-Câmiu Li Ahkâmi’l-Kur’ân*, Terc. Ve Notlar:M. Beşir Eryarsoy, Burûc Yay., İst., 2002
- KUTUP, Seyyid; *Fî Zılâli’l-Kur’ân*, Çev: Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu, Lütfullah Bender, Dünya Yay., İst., 1991
- *Kur’ân’ın Gölgesinde Kadın*, Çev.:Mustafa Nuhoğlu, Ravza Yay., İst., 1995
- KÜÇÜKER, Ali; *İslam’da Kadının Özel Hak ve Sorumlulukları*, Yurt Ofset Matbaacılık, İst., tsz.
- MÂLİK b. Enes; *el-Muvatta*, İst. 1981.
- MERİÇ, Ümid; “Sosyolojik Açından Kılık-Kıyafet ve İslam’da Örtünme”, *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987
- EI-MEVDUDÎ, Ebu’l-Âla; *Hicab*, Hilal Yay.
- *İtikadi, İktisadi, Sosyal, Siyasal ve Fikhî Meselelere Fetvalar*, Çev: Mahmud Osmanoğlu, A.Hamdi Chohan, Nehir Yay.,İst., 1992
- *Tefhimu’l-Kur’ân*, İnsan Yay., İst., 1987
- EI-MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud; *el-İhtiyâr li Ta’lîli’l-Muhtar*, Çağrı Yay., İst., 1996.
- MUSA KAZİM EFENDÎ (Şeyhülislam); *Külliyat*, Sad.:Doç. Dr. Ferhat Koca, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2002
- “Tesettür-i Nisvan”, *İslamiyat*, c.3, sy.2, nisan-haziran 2000
- MUSTAFA SABRÎ EFENDÎ (Şeyhülislam); *Kadınla İlgili Görüşüm*, Çev: Mustafa Yılmaz, Esra Yay., İst., 1994
- MUTAHHARÎ; *Hicab*, Çev.:Mücteba Mir, Şûra Yay., İst., 1999
- MÜSLİM b. Haccac, Ebu’l-Huseyn el-Kuşeyrî, *el-Câmiu’s-Sahih*, İst. 1981.
- NESÂÎ, Ebu Abdirrahman b. Şuayb, *es-Sünen*, İst. 1981.
- En-NESEFÎ, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud; *Tefsîru’n-Neseffî*, Daru’l-Marife, Beyrut/Lübnan, 2000
- NURSÎ, Bediüzzaman Said; *Lem’alar*, Sözleryay., Elif Ofset, İst., 1976
- OMRAN, Abdel Rahim; *İslam Kültüründe Aile Planlaması*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1995

- ÖZTÜRK, Mustafa; “Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri; *Kur’ân’daki İslam*, Yeni Boyut Yay., İst., 1995.
- *Kur’ân’ın Temel Buyrukları*, Yeni Boyut Yay., İst., 1999.
- PİLAVOĞLU, Elhac Mehmed Kemal; *Tarihe ve Dinimize Göre Kadın*, Güven Mat., Ankara, 1964
- Er-RAZÎ, Fahrüddin; *Tefsir-i Kebir*, Terc.: Prof. Dr. Suat Yıldırım, Prof. Dr. Lütfullah Cebeci, Prof. Dr. Sadık Kılıç, Öğr. Gör. C. Sadık Doğru, Akçağ Yay. Ankara, 1994
- Er-RAZÎ, Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdi’l-Kadir; *Muhtaru’s-Sihah*, Mektebetü Lübnan, 1989, Beyrut
- RUDANÎ, İmam Muhammed bin Muhammed bin Süleyman; *Cem’ul-Fevâid min Câmi’l-Usûl ve Mecmâi’z-Zevâid*, Terc.: Naim Erdoğan, Tahrir: Yusuf Özbek, İz Yay., tsz.
- SABBAH, Fetna Ayt; *İslam’ın Bilinçaltında Kadın*, Çev.: Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yay., 2.Baskı, Mart 1995
- Es-SABUNÎ, Muhammed Ali; *Safvetü’t-Tefasir*; Terc. ve Tahrir: Doç. Dr. Sadreddin Gümüş, Dr. Nedim Yılmaz, İst., 1990
- SARIÇAM, İbrahim; *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, D.İ.B. Yay., 2. Baskı, Ankara, 2004
- SAVAŞ, Rıza; “İslam’a Göre Kadının Toplumdaki Yeri”(“İslam’ın Işığında Kadın” adlı eserden), *TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri*, TDV Yay., Ankara, 1998
- SEMERKANDÎ, Ebu’l-Leys; *Tenbîhu’l-Gâfilîn ve Bustânu’l-Ârifîn*, Terc.:Abdülkadir Akçiçek, Bedir Yay., İst., 1974
- Es-SIBÂÎ, Mustafa; “Tarih Boyunca Kadın Haklarının Gelişimi ve Müslüman Kadının Hukuku”, *İslam’da Kadın Hakları*, Rehber Yay., Ankara, 1993
- SOLAK, Kemal; *İslam’da Nikah ve Düğün*, Şelale Yay., İst., 1975
- SUBAŞI, Necdet; “80’li Yıllarda Örtünmenin Anlamı”, *İslâmiyât*, c.3, sy.2, Nisan-Haziran 2000
- EŞ-ŞAFİÎ, Seyyid Mansur Ali Hâsif el-Hüseynî; *Tâc Tercemesi* (et-Tâcu’l-Câmiu’l-Usûl fî Ehâdisi’r-Rasûl), Eser Neşr., İst., tsz.

- ŞAMİL İSLAM ANS. Genel Yönetim ve İlmî Redaksiyon: Doç. Dr. Ahmed Ağırakça, Şamil Yay., İst., 1994
- ŞEFKATLİ TUKSAL, Hidayet; *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Kitâbiyât Yay., Ankara, 2000
- ŞENER. Mehmet; “Avret” mad., *TDV İslam Ans.*, İst., 1991, c.4
- ŞİMŞEK, Jale; *Hanım Hanıma Fetvalar*, Nesil Yay., İst., 2005
- ŞİŞMAN, Nazife; *Kamusal Alanda Başörtülüler* (Fatma Karabıyık Barbarosoğlu ile Söyleşi), İz Yay., İst., 2001
- Et-TABERİ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir; *Taberi Tefsiri*, Terc.: Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, Hisar Yay., İst. 1996
- TİRMİZİ, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, el-Câmiu’s-Sahih, İst. 1981.
- TOPALOĞLU, Bekir; *İslam’da Kadın*, Yağmur Yay., İst., tsz.
----- *İslam’da Kadın*, Yağmur Yay., 2. Baskı, İst., 1966
----- “İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme”, *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987
- ULAŞ, Semra; *İslam Kadını* (Musa Carullah’ın ‘Hatun’ adlı Kitabı Işığında), Sim Yay., Ankara, 2002
- UMRAN DERGİSİ; Başörtüsü Özgür Olmadan Asla, Mayıs 2005, sy.129
- UYSAL, Asım, Mürşide; (İzahlı) *Kadın İlmihali Ansiklopedisi*, Uysal Kitabevi, Konya, tsz.
- UYSAL, Muhittin; *Peygamber Günlerinde Giyim-Kuşam ve Süslenme*, Yediveren Yay., Konya, 2004
----- “Giyim-Kuşamla İlgili Hadislerin Değeri ve Yorumu Üzerine Düşünceler”, *Mehir Aile Dergisi*, sy.1, 2001
- UYSAL, Mustafa, *İslam’da Tesettür ve Haya*, Uysal Yay., ‘. Baskı, Konya, 1970
- ÜNAL, İsmail Hakkı; “Hadislere Göre Kadının Örtünmesi”, *İslâmiyât*, c.4, sy.2, Nisan-Haziran 2001
- VAKKASOĞLU, Vehbi; *Bilinmeyen Kadın*, Yeni Asya Yay., 2.Baskı, İst., 1979, s.167
- VEHBİ, Konyalı Mehmed; *Büyük Kur’ân Tefsiri* (Hulâsatu’l-Beyân fî Tefsiri’l-Kur’ân), Üçdal Neşr., İst., 1979

- YASDIMAN, Hakkı Şah; “Yahudiliğin Erken Dönemlerindeki Örtünme Geleneği Üzerine”, *Marife Dergisi*, yıl 5, sy.1, Bahar 2005
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi; *Hak Dini Kur’ân Dili*, Yenidoğan Yay. Dağ., İst., 1996
- YENİ KAMUS (Arapça Türkçe); Bekir Topaloğlu, Hayrettin Karaman, Nesil Yay., İst., 1996
- YENİ REHBER ANS.; Türkiye Gazetesi Armağanı, İst., 1994
- YENİ TÜRK ANS.; Ötüken Yay., İst., 1985
- YEŞİL, Şemseddin; *Füyûzat* (Kur’ân-ı Mübin’in Meâlen Tefsiri), Ş.Yeşil Kitabevi, İst., 2004
- YILDIRIM, Celal; *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı* (İbâdât, Muâmelât, Ferâiz), Uysal Kitabevi, 6.Baskı, Konya
- *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*; Anadolu Yay., İst., 1987
- YILDIRIM, Mustafa; *Mecelle’nin Küllî Kâideleri*, s.74, İzmir İ.F.V.Yay, İzmir, 2001
- YILMAZ, Musa Kazım; *Kur’ân Ailesi*, Hilal Yay., Şanlıurfa, 1994
- Ez-ZERKEŞÎ, Bedruddin; *Hz. Âişe’nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Çev. Ve Düz.:Bünyamin Erul, Kitâbiyât Yay., 2.Baskı, Ankara, 2002
- ZUHAYLÎ, Vehbe; *İslam Fıkhı Ans.*, Feza Yay., İst., 1994
- Giyim-Kuşamla İlgili Soru ve Cevaplar”, *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yay., 2.Baskı, İst., 1987

ÖZET

Örtünme veya yer, zaman ve şartlara göre giyinme, insan olmaktan kaynaklanan ve insanı tamamlayıcı bir ihtiyaçtır. Biz de tezimizde örtünme olgusunu, fitrî, dînî ve ahlâkî boyutlarıyla, Kur'ân perspektifinde ele almaya çalıştık.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışmamızı temellendirebilmek için örtünme olgusuna genel bir giriş yapılmış, ilgili kavramlar ele alınmış ve bu hususta ortaya çıkan yaklaşımlardan bahsedilmiştir.

İkinci bölüm üç ana başlıktan oluşmaktadır.

1. “Fitrî Bir Olgu Olarak Örtünme” başlığı altında, ilk insandan beri varlığını sürdüren bir olgu olarak örtünme ele alınmıştır.

2. “Dînî Bir Olgu Olarak Örtünme” başlığı altında, örtünmenin dînî temellerini ortaya koyabilmek amacıyla öncelikle, ilahî dinlerdeki örtünme

geleneğinden bahsedilmiş, örtünmenin İslam Dini'ndeki temelleri hususuna giriş yapılmış, daha ayrıntılı olarak işlenmek üzere üçüncü bölüme bırakılmıştır.

3. "Ahlâkî Bir Olgu Olarak Örtünme" başlığı altında, sosyal bir olgu olarak, içinde yaşanan coğrafyanın, iklim şartlarının, kültürün, örfün ve geleneğin belirleyici ve zorunlu etkisi ile şekillenen örtünme pratiklerinden bahsedilmiş, örtünmenin, İslam'ın diğer ahlâk kurallarıyla birlikte iffetin mütemmimi olarak rolü incelenmiş, giyinmede asıl hedefin takva olması gerektiği, Allah'ın bu husustaki emir ve yasaklarına itaat maksadının ön planda tutulması gerektiği ifade edilmiştir.

Üçüncü bölümde Kur'ân ve Sünnet doğrultusunda, örtünme olgusuna (özellikle kadının örtünmesine) Allah ve Rasûlü'nün getirmiş olduğu düzenlemeler, bu düzenlemeleri ilk dönem Müslümanlarının nasıl algılamış olduğu ve bu kavramlara zaman içerisinde yüklenen farklı anlamlar, ayrıca örtünmenin klasik fıkıh literatüründeki rolü ele alınmıştır.

Çalışmamız sonuç bölümüyle noktalanmıştır.

SUMMARY

ÇİMEN, Nesibe, "Covering As An Event Of Creation, As A Religious Fact And As An Ethical Fact Regarding To The Quran", Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. İdris ŞENGÜL, 151 pages, ANKARA 2006

Covering or wearing relative to time, place and conditions is a necessity which results from being human or which completes the humanity, so we tried to discuss the issue of covering in our thesis, regarding to its religious, ethical and from creation dimensions in the perspective of the Quran.

Our thesis consists of three main chapters:

At the first chapter, there is a common introduction are mentioned about covering

than its related words are discussed.

The second chapter has three main titles:

1. The covering which is since creation is mentioned on the title of "Covering as an eyent of creation"
2. At the title of "Covering as a religious fact", we tried to discuss covering fact and we wanted to mention its place in the religion. So we made an entrance to our subject.
3. On the title of "Covering as an ethical fact" is mentioned about practices of covering. These practices are shaped by the effects of Jeografia, climate, culture and traditions. In addition to this, the role of covering which completes of the chastity with the ethical rules of Islam are mentioned. Also the main aim of covering is to submit to God commend and prohibitions.

Thirth chapter consist the arragements of God and Prophet, and how the first muslims understood this arragements and loading different meanings of these words and the role of the covering in the classical juristic literature are explained regarding to the Quran and the Sunnah. Our study is over with a conclusion.

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
TEFSİR ANA BİLİM DALI

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDE

**FİTRÎ, DÎNÎ VE AHLÂKÎ BİR OLGU OLARAK
ÖRTÜNME**

-Yüksek Lisans Tezi-

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi.....